

Дневникъ

(стенографски)

на

XIX^{то} обикновено Народно събрание

Първа извънредна сесия

39. засъдание, вторникъ, 29 юни 1920 г.

(Открито въ 4 ч. слѣдъ пладне)

Прѣседателътъ: (Зърни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народните прѣставители.

Секретарь д-ръ К. Консуловъ (з): Прочита списъка. Отъ засъданието съм отсъствували народните прѣставители: Арифъ Агушевъ, Димитъръ Анастасовъ, Иванъ Ангеловъ, Александъръ Атанасовъ, Юсуфъ Бергански, Асенъ Вълкановъ, Мехмедали Исманловъ Гюзелевъ, д-ръ Юранъ Данчевъ, Стефанъ Дараковъ, Георги Димитровъ, Василъ Димчевъ, Нейко Диневъ Христо Кабакчиевъ, Петъръ Карадотовъ, Иванъ Коначевъ, Величко Комички, Василъ Коларовъ, Василь Костовъ, Коста Кратуновъ, Никола Къневъ, Никола Късевъ, Мони Личевъ, Йлио Липковъ, Тодоръ Лукановъ, д-ръ Никола Максимовъ, Александъръ Малиновъ, Еню Марковски, Александъръ Минцевъ, Лачо Недѣловъ, Стефанъ Обрѣиковъ, Петко Палиевъ, Димитъръ Поповъ, Георги Поповъ, д-ръ Марко Саларевъ, Коста Сидеровъ, Христо Славейковъ, Иванъ Стойновъ, Митко Соколовъ, Теодоръ Теодоровъ, Владимиръ п. Томовъ, Юранъ Урумовъ, Коста Чупорановъ, Къично Чамевъ, Крумъ Чапрашкиовъ и Юранъ Юрановъ)

Прѣседателътъ: Отъ 216 души народни прѣставители присъствуватъ 95. Закончава съставъ е налице..

Обявявамъ засъданието за открито.

Съобщавамъ на народното прѣставителство, че бюрото е разрѣшило слѣдните отпуски:

На народния прѣставител г. Василь Костовъ — 3 дни;

На народния прѣставител г. Станю Коеvъ — 8 дни;

На народния прѣставител г. Василь Величковъ — 5 дни, отъ 30 т. м.;

На народния прѣставител г. Алекси Сирацовъ — 5 дни, отъ 29 т. м.;

На народния прѣставител г. Никола Габровски — 4 дни, отъ 30 т. м.;

Народниятъ прѣставител г. Василь Димчевъ съ телеграма моли да му се продължи отпускането още съ два дена. Понеже г. Димчевъ е използвавалъ 20 дневенъ отпускъ, ще питамъ Събралието. Който съсъгласенъ да се продължи отпускането още съ 2 дни на старозагорския народенъ прѣставител г. Василь Димчевъ, моля, да си видимъ рѣката. Мнозинство, приема се.

Народниятъ прѣставител г. Славчо Дрѣновски моли да му се считатъ прѣкарани въ отпусътъ днитъ 24, 25 и 26 т. м. Бюрото му ги извинява.

На народния прѣставител г. Асенъ Вълкановъ бюрото е разрѣшило 8 дневенъ отпускъ.

Постъпили съмъ слѣдните питания:

До г. министъръ-прѣседателя и министъра на външните работи и изповѣданията отъ плѣвенския народенъ прѣставител г. Цоню Брызгиановъ който като съобщава, че плѣвенската полиция е постъпила брутално по отношение на руския бѣженци, пити г. министъра какво сѣма да направи.

А. Урумовъ (и): Прочетете го цѣлото.

Прѣседателътъ: Питанието не се чете, г. Урумовъ.

Друго питане е отъ народния прѣставител г. И. Савчевъ къмъ г. министъра на вътрешните работи, съ косто пити защо не е отворено досега фелдшерското училище за разширение познанието на санитарните подъфици и фелдшери.

Постъпило е питане също отъ народния прѣставител г. Петър Стояновъ къмъ същия министъръ относително неизпълнение рѣшението на Главната жилищна комисия за прѣмѣщване Института за слѣди въ друго помещение, пити какво сѣма да направи министъръ за да изпълни рѣшението на законната власт.

Всички тия питания ще се изпратятъ въ тръбъсъ на съответните министри съ молба да отговорятъ.

Пристигваме къмъ дневния редъ. Първата точка отъ дневния редъ е изборъ на комисии за погребка дѣлата на Дирекцията за С. Г. О. и Центрагата на девизътъ.

Г. г. народни прѣставители! Покажахме групите да посочатъ лица, които да влизатъ въ тѣзи комисии. Нѣкои посочиха, обаче нѣкои не сѫ, тѣй че този въпросъ ще се отложи за утрешието засъдание. Моля групите да посочатъ хора изъ своята срѣда.

Пристигваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по второто четене на закопроекта за данъка върху общия доходъ.

По чл. 9 кой бѣше искалъ думата?

Нѣкотъ отъ симедѣлците: Азъ но се отказвамъ.

Прѣдседателътъ: Понеже по чл. 9 никой не иска думата слагамъ го на гласуване. Които приематъ чл. 9 както се ищете отъ г. докладчика моля, да си вдигнатъ рѣжата. Мнозинство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ: (Чете)

„Чл. 10. Цѣлнътъ или обичътъ доходъ се намалява като събира събира всички приходи на лицето отъ членътъ отъ прѣдлагането и на другите членове отъ сѣмейството, съдѣль това, ако той не подминала сумата 20 000 л., намалява се същъ облагаемата сума, съгласно посъдѣната алинея на чл. 4 отъ този законъ и останалиятъ чѣть или обичъ облагаемъ доходъ се окружава въ иѣди стотини, като десетицъ и единицъ, до 66 се заличаватъ въ полза на дадъкоплатеща, а тия отъ 66 до 99 се приематъ за иѣди стотини въ полза на фиска и подиръ това дадъкоплатещъ се облага по слѣдната

„Таблица

за дадъкъ върху общия доходъ.

	лева	%
1) Отъ първътъ	20.000 по	2
2) слѣднътъ започнати или иѣди	10.000 (отъ 20.000 до 30.000)	2-5
3)	10.000 (.	3
4)	20.000 (.	4
5)	20.000 (.	5
6)	20.000 (.	6
7)	50.00% (.	7-5
8)	50.000 (.	9
9)	50.000 (.	10.5
10)	50.000 (.	12
11)	50.000 (.	13.5
12)	50.00% (.	15
13)	100.000 (.	17
14)	100.000 (.	19
15)	200.000 (.	21.5
16)	200.000 (.	24
17)	500.000 (.	27
18)	500.000 (.	30
19) Отъ това нагорѣ	(за повечето отъ 2 000.000)	35

„Забѣлѣжка I. Дадъкъ, който не достига до 10 л., се опредѣля на 10 л.

„Забѣлѣжка II. На дадъкоплатещъ който е ергенъ отъ 30 до 50 години, дадъкътъ се увеличава 10% върху слѣдната се дадъченъ размѣръ.“

Горѣ въ текста сумата 20.000 л. е погрешно отпечатана. Комисията прие тя да бѫде 25.000 л.

Г. г. народни прѣдставители! Въ първоначалния зѣко попроектъ, приетъ отъ въстъ на първо четене тази таблица имаше другъ видъ. Тя бѣше основана върху таблицата на прогресивния доходъ, като се изключаваше екзистенциумума, а останалото се увеличаваше посъдѣдователно, както слѣдва: отъ 3.001 до 20.000 л. плащаха 2%, а отъ 20 000 до 30 000 л. плащаха 2.1%, отъ 30.000 — 40.000 л. — 3%, и така продължаваше по размѣръ. Комисията зѣма предъ видъ всички видове облагания които гасега финансовите власти знаятъ и които сѫ тъи: първо, облагане по разреди, което се състои въ туй: първътъ 10.000 л. се облагать да кажемъ, съ 5%. до 20.000 л.—6%, до 30.000 л. — 7% и т. н. продължаваше — този видъ облагане комисията го налагътъ доста простичъкъ, най-лесно приложимъ, но и най-несправедливътъ; вториятъ видъ облагания е прогресивниятъ, така както бѣше въ таблицата на законопроекта въ първата му форма — малко по-тежичъкъ за прилагане, но е малко по-справедливътъ; той отчасти само влагаше справедливостъ; третиятъ видъ облагане е така нареченото етажно облагане което е доста сложно — комисията възприе него затуй защо то въ него се влага по голѣма справедливостъ при облагането. Комисията при етажното облагане и затова, че той не е новътъ за финансовата администрация, ющото по него се е събрали дадъкътъ по закона за облагане наследствата отъ 1905 г. и по него се събира дадъкътъ върху печалбите отъ войната. Слѣдователно тази, макаръ и тежка система на облагане е позната на финансовата администрация и като такава комисията я възприе.

Друго едно допълнение, което направи комисията, е, че тя прибави една нова забѣлѣжка, забѣлѣжка II, по силата на която дадъкоплатещъ ергени плаща 10% повече върху дадъченъ размѣръ.

С. Златевъ (з): Малко е. Да бѫде 20%.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Данъкътъ сѫ една повинностъ тѣ се опредѣлятъ въ законите. Има обаче единъ другъ данъкъ, който не се опредѣля въ законите и който данъкъ доброволно всички изпълняватъ — този данъкъ е длѣността на гражданина да се жени и поддържа ищията: чрѣзъ отглеждане на бѫдащи граждани той отбива трети единъ данъкъ, който не се придвижда въ законите. Комисията, имайки предъ видъ това, че една частъ отъ българските данъкоплатчи не изпълняватъ този свой данъкъ къмъ отечеството рѣгиони всички тия, които не сѫ сѣмейни, ергени, да ги застави да плашатъ иѣши повече. И то е много справедливо. Г. г. народни прѣдставители, защото единъ данъкоплатецъ който има доходъ, да кажемъ, 15.000 л. и има три дѣца съ тия 15.000 л. той освѣнъ дѣто плаща другите данъци на държавата, ами плаща и за издръжката на тѣзи дѣца, а и съ туй дѣто подготвя бѫдещите граждани на страната, той плаща много повече на държавата отколкото единъ ергенъ съ ежния доходъ отъ 15.000 л., който не издържа иѣши и не приготвява бѫдащи граждани. Отъ тази гледна точка комисията намѣри че с много справедливо да се придвижи данъкъ за ергени че даже иѣши отъ нашите другари забѣлѣзаха, че е много малъкъ този данъкъ, който комисията прие, но комисията се спре върху 10% и азъ моля да бѫде приетъ въ този размѣръ.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д): Г. г. народни прѣдставители! Менъ ми прави впечатление, че таблицата, както ни обясни г. докладчикътъ поради една погрешка сега се допълни защото докладътъ на комисията съртираше до п. 18.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): Г. Ляпчевъ! Позволете ми да Ви кажа, че по печатна грѣшка сѫ изпуснати последните два номера, 18 и 19.

А. Ляпчевъ (д): Може да бѫде и така, иѣши какво да бѫда прѣти.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): Вие бѫхте въ комисията и си спомнете добре, че тѣзи два номера се приеха.

А. Ляпчевъ (д): Добре азъ съмъ единъ искамъ да забѣлѣжа. Иѣши да прави добро впечатление, когато въ единъ закънъ се поставятъ едни цифри на прѣдполагаемъ доходъ, които сѫ насочени бруко къмъ единични лица, или иѣши съвсѣмъ фиктивни на една страна. Защото иже можемъ да поставимъ доходъ отъ 10 miliona, отъ 20 miliona л. и иѣши иѣши да получимъ; можемъ да поставимъ доходъ отъ 1, 1½, 2 miliona, можемъ да увеличимъ прогресията въ много по-голѣмъ размѣръ и можемъ да уловимъ иѣкон лица но за мене не е разумно законътъ да върви въ та кова едно направление при облагането, што да добави характеръ, че прѣстѣдватъ иѣко. Прогресията трѣбва да се спира на иѣко група. И за туй вие ще видите, че въ държави съ много по-голѣми богатства отъ нашиятъ се спира напр. на числото 500.000 л., когато дойде въпросъ за облагането. И има резонъ за това — да не съмъ иѣко дадъкоплатецъ, че този законъ е насоченъ противъ него. Въ Италия напр. има хилядни хора, които иматъ 500.000 л. доходъ. А у насъ, при нашиятъ доходъ, като посочимъ два miliona лева не сѫмъ кон сѫ тѣ, които при нормално врѣме ще иматъ тоя доходъ. Но и ако ги има, тѣ ще бѫдатъ единични лица и ще повдигнатъ прогресията, макаръ на етажно облагане до 35%. Това ще бѫде единъ резултатъ, че ще имамъ едно вѣско облагане 35%. Но при такава една редакция, разумътъ държавнически разумъ се направилъ отстѫка на нашиятъ разправъ, на нашиятъ надиграванъ съ голѣми думи, безъ държавническо съдѣржание. Въ това отношение азъ сѫмъ че при погрешката — ако дѣйствително е била печатна...

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): Печатна бѣше.

А. Ляпчевъ (д): — бѣше по-разумно, отколкото както сега е поправено.

Сега по забѣлѣжка II. Това стремление да се облагатъ по високо ергени то има лавсѣкъдъ. Навсѣкъдъ държава съмѣтка, спорадъ условията на държавата, досокло

нуждата отъ увеличение на населението. Нашата страна, слава Богу, не може да се оплаче, че населението ѝ не се увеличава. Приръстът у насъ на често българското население е толкова голъмъ, што го цитират за примеръ по всички ученици по политическа икономия отъ десетина години насамъ. Илие тий високо да облагаме ергените, съ 10% повечко ми се струва, че това е голяма ревност. Азъ направихъ едно предложение въ комисията, по чл. 4 да се увеличи облагането въ двоен размѣръ за ергените; напр., самият ерген да плаща въ повече данъкъ за единия отъ размѣрът, които се освобождават отъ облагане; когато едно лице е само то да плаща повечко, двойно, но не се прие това мое предложение, а остана другото. Но при другата редакция, съ 10% азъ съмѣтамъ, че трѣбва да дадемъ една по-добра дефиниція на думата „ерген“, защото тукъ ще дойдатъ владиците, какъ че ги третирате тѣхъ? (Смѣхъ у земедѣлците) Недѣлите се смѣятъ.

А. Сираковъ (з): Отъ дѣ ще иматъ приходи?

А. Ляпчевъ (д): Какъ да нѣмать приходи? Има владельци, които пестятъ.

В. Власковски (к): Да платятъ и тѣ малко, бѣ! Ама ишъ, ха!

А. Ляпчевъ (д): Тия нѣколко бължъки, по скоро за освѣтление, отколкото да правя предложение, счетохъ за нуждно да кажа.

Н. Мушановъ (д): Ами старитѣ моми, които сѫ домакини, облагате ли и тѣхъ? Тѣ сѫ ергени.

Д-ръ К. Консуловъ (з): Ние ги съкаляваме, че не сѫ могат да се оженятъ.

Прѣседателътъ: Има думата г. докладчикъ.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): Г. г. народни прѣставители! По първата бължъка която направи г. Ляпчевъ, а именно за добавката „падъ 2.000.000 л.“, ще кажа, че действително стана дума въ комисията, г. министъръ настоя и ние възпринехме да отиде туй облагане до 2.000.000 л и нагорѣ. Вѣрно е, че г. Ляпчевъ, както и нѣкои други тогава настояха да се спремъ на 500.000 л. и отъ 500.000 л. нагорѣ да туримъ единъ процентъ, но комисията намѣти, че това е несправедливо, защото този, който има 500.000 л. доходъ, не трѣбва да се сравнява по отношение на данъка съ онъ, който има 1 милионъ лева или който има 1½ или 2 милиона лева и т. н. Търгнал сдѣлъ пѣтъ въ прогресията, иначе трѣбва да отидемъ по-нататъкъ и да дойдемъ до една цифра, до едно число, което прѣдлагаме, че въ България може да го има. Прѣдполага се, че въ България, макаръ и единични лица, все могат да се намѣрятъ хора съ 2 милиона лева приходи. Защо тѣ ла се не облагатъ пропорционално съ своите приходи? По тия съображения комисията възприе облагането да се не спре до 500.000 л., както прѣдлагаха нѣкои въ комисията, а да отиде до 2 милиона лева.

Сега по забѣлжъка II. Вѣрно е, че г. Ляпчевъ прѣложи по чл. 4 екзистенциалниятъ за единичните данъкоплатци да бѫдатъ нѣкакъ си по-малъкъ, а съ туй нѣщо да се докаже, че тѣ се облагатъ повече. Но тамъ се говори, г. г. народни прѣставители, за данъкоплатци единични, а тѣ могатъ да бѫдатъ и вдови, които нѣколко пѣти сѫ се опитали да си изпълнятъ дълга къмъ държавата, по една или друга причина не могли да задържатъ жена или не могли да задържатъ поколение. Тѣхъ не можете да считате като ергени, защото тѣ сѫ изпълнили своите негласни, неповелени отъ законътъ задължения. Тукъ се касае за опова малко число ергени, които не желаятъ да изпълнятъ този дългъ, който човѣчеството, цѣлните съвѣти изпълнива.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Отъ дѣ знаешъ, че не желаятъ?

Н. Мушановъ (д): Недѣгавитѣ и болниятѣ се освобождаватъ.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): Повдигна се въпросъ, че щѣли да се обложатъ и владиците и калугерите. Какво отъ това, г-да, че щѣли да се обложатъ? Ами че и тѣ сѫ

хора, които иматъ доходи. Ами владиците нѣматъ ли доходи, калугерите нѣматъ ли доходи? Защо и тѣ да не изпълнятъ своя дългъ къмъ държавата, да платятъ своята дънъ? Азъ мисля, че и тѣ се включватъ въ тая забѣлжъка, и тѣ трѣбва да си изпълнятъ своя дългъ, както всички български ергени, както всички български граждани.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Има ергени, които издържатъ цѣли сѣмейства, които се жертватъ за своите родители, да оженятъ сестрите си и т. п.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): То е съвѣтъ друго.

Н. Мушановъ (д): Ами момитѣ?

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): Понеже тукъ, въ заседанія, не е казано пишко за женския полъ, ние правимъ изключение за тѣхъ. Момитѣ се изключватъ отъ това облагане, защото трѣбва да признаемъ, че ако ергените по своя вина оставатъ ергени, момата не остава по своя вина мома — тя се жени, когато я търсятъ.

Прѣседателътъ: Има думата г. Константинъ Ковачевъ.

К. Ковачевъ (з): Азъ взехъ думата да кажа нѣщо по втората забѣлжъка, относително ергените.

Знае се, че всичко родено на свѣта — птици, настѣкоми, пърчове (Смѣхъ) — бѣга за размножение на своя родъ, още повече умното сѫщество човѣкътъ. Намекна се отъ г. Ляпчевъ, че малко били ергените. Азъ знамъ, и всички ние знаемъ, че най бѫдното население, бѫдните домакини иматъ най-много дѣца. Пѣтъ ако се обѣрнемъ къмъ по-състоятелничките, които иматъ по-голямо богатство и сѫ съ оженени, ще видимъ, че иматъ по едно-две дѣца, а по-големата част отъ тѣзи хора сѫ сребролюбци и отъ любовъ къмъ среброто, за да не харчатъ, не могатъ да се оженятъ. Въ днешното време ние виждаме, че 25 до 50% отъ хората взеха да прѣкарватъ живота си въ скита по цѣли нощи, безъ да изпълнятъ своя природенъ дългъ. Много умно са направили комисията, дѣто въ помѣстила тази забѣлжъка. Даже ако бѣхъ вѣтрѣ, азъ щѣхъ да искамъ да се прѣвидята 20% върху данъка, защото бѫдните хора, които въ много ранна възрастъ стѫпватъ въ бракъ, нѣма да ги засечне този данъкъ, той ще засечне тѣзи, които иматъ да платятъ.

Така щото азъ настоявамъ да се приеме членътъ тий, както комисията го е намѣрила за добре.

Нѣкой отъ земедѣлците: Да се увеличи процентътъ.

К. Ковачевъ (з): Колкото се отнася до владиците, за които намекна г. Ляпчевъ, тѣхъ и да ги засече законътъ, тѣ ще плащатъ, но азъ съмѣтамъ, че като не имъ позволява законътъ да се женятъ, то да нѣма право и да имъ иска такъвъ данъкъ. Тѣ и така сѫ онеправдади.

В. Власковски (к): Тѣ се женятъ, но не се вѣнчаватъ.

Прѣседателътъ: Има думата г. Никола Пѣдаревъ.

Н. Пѣдаревъ (д): Но единъ много лекъ начинъ се иска отъ насъ да разрѣшимъ единъ не така лекъ вѣпросъ. Въ единъ законъ за данъкъ трѣбва да се търси да се прокара справедливост при облагането, да може дѣнъкътъ да легне единакво върху всички онѣзи, които ще го понасятъ. Но съ единъ законъ за данъкъ да се разрѣшава вѣпросъ като този ергенски, азъ съмѣтамъ, че е неумѣстно и несерйозно.

Не е вѣростъ за владиците или за нѣкои други опрѣдѣлени личности. Може-би владиката ще плати лесно такъвъ единъ данъкъ. Много отъ тѣзи, които ви се искаате да накарате да се оженятъ, ще платятъ спокойно повечето даници и пакъ нѣма да се оженятъ. Тоги данъкъ като че ли е отпирванъ повече къмъ гражданско население, защото въ селата е рѣдко да останатъ хора неожени. Но ви се трѣбва да си зададете вѣпросъ: може ли по такъвъ начинъ да се постѣпни, когато съ този законъ, съ тази забѣлжъка не се прави никаква разлика между разните видове ергени. Има ергени, които не сѫ се оженели заради това, защото здравето не имъ позволява; тѣзи хора иматъ нужда отъ повече срѣдства, за да се издържатъ; прородата ги е наказала, и ви се искаете отгорѣ въ повече. Има ергени, които не сѫ се оженели само защото иматъ тежки сѣмейства, безъ да сѫ женени, поддържатъ майка, сестри, жертватъ сѫ себе

си, за да не направят положението на своята по-лонго; вие не правите разлика за тези хора. Може ли съ единъ законъ за данъкъ да се минава така лесно този въпросъ? Вие съмѣтате, че хора които биха могли да се оженятъ не се оженватъ току така, отъ любовъ да останатъ ергени. Както щете, г-да, че този природенъ законъ нѣма да го отбѣгне никакъ мажъ, който е поставенъ при условия да встъпи въ бракъ. Оставането на ергени у насъ е едно изключение, което самитъ условия налагатъ. Може ли по тяхъ единъ несерноземъ начинъ да отивамъ да разрѣшавамъ сега този въпросъ? Азъ съмѣтамъ, че ако искате да разрѣшите ергенския въпросъ, ако той е толкова важенъ въпросъ въ нашата животъ, че ще трѣба да съмѣтате да се занимаете съ него, простижътъ на Народното събрание изисква да го разрѣшите рационално да го разгледате при отдаленъ законъ и тогава го разрѣшавайте както намѣрите за добре. Но въ единъ законъ за данъкъ върху дохода по тяхъ начинъ да минаватъ този въпросъ, въ една лекота, съ една несерноземъ, азъ съмѣтамъ, че правите нашата работа несерноземъ.

В. Драгановъ (з): 30% трѣба да се сложи.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Стоянъ Костурковъ.

С. Костурковъ (р): Г. т. народни представители! Има дѣржави, въ които този въпросъ е разрѣшенъ и е разрѣшенъ затуй, защото нуждата е принудила дѣржавата да го разрѣши, като дѣржавниците сѫ съмѣтили, че чрезъ разрѣшаването на този въпросъ ще могатъ да помогнатъ на дѣржавата въ тази смисъль: да се увеличава населението. Така този въпросъ е разрѣщенъ въ Франция. И мислите ли, че тамъ сѫ получили нѣкакви освѣзателни резултати отъ разрѣшението на този въпросъ въ тази смисъль, въ каквато ние искаме да го разрѣшимъ?

А. Сирацовъ (з): Поне за фиска да се получи нѣщо, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): Съвсѣмъ не. Той е единъ много се-риозенъ въпросъ, г-да, и иматъ право ония, които казватъ, че като е тъй сериозенъ въпросъ не бива да се пристигва къмъ неговото разрѣщение съ лекота, като се съмѣтва съ единъ законъ за облагане общия доходъ. Съмѣтате, че този въпросъ е назрѣлъ вече за разрѣшаване и при напишътъ условия въ България внесете специално законоположение, да се обясни достатъчно въ закона въ що се състои данъкътъ, съ който ергените ще се облагатъ и т. н. и т. н., и тогава го разрѣшете. Но тъй инцидентно да єе разрѣшава, съгласете се, че това е леко гледане на въпроса.

А. Сирацовъ (з): Малко негласно ще ги попрѣтиснемъ.

С. Костурковъ (р): У насъ тяхъ въпросъ досега и сега не съществува, рѣшително не съществува. У насъ хората, които не встъпватъ въ бракъ които не се женятъ, сѫ изключения рѣдки, много рѣдки и съвсѣмъ рѣдки. И ние не вършимъ една праща работа, губи време и губи трудъ, ако се занимавамъ съ разрѣшаването на въпросъ, който напиша жivotъ е разрѣшилъ. Добре ви забѣлѣжи тукъ единъ отъ прѣдеговориши, че нашето население сравнително най-много се множи и увеличава. У насъ е като въ Германия. Ние стоимъ едва-ли не на първо място и едъръ настъ иде Германия. Какво искате? Искате ли изкуственъ начинъ да става размножаване на населението?

Нѣкой отъ земедѣлците: Не, само повече приходи.

С. Костурковъ (р): Добре, това се отрича, макаръ че иѣкои отъ прѣдеговориши заявиха: „Искаме да приидимъ всички да изпълнятъ своя природенъ дѣлъ да платятъ природния си данъкъ — размножение на населението“. Нѣма нужда отъ такова законоположение, у насъ и така хората се женятъ, и така създаватъ поколѣние. Нѣма нужда проче съ изкуствени съдѣства. Но ако вие съмѣтате, че има нужда отъ изкуствени срѣдства за разрѣшаването на тоя голѣмъ социаленъ въпросъ, то тогава ще трѣба, повторяме, специаленъ законопроектъ да се внесе, въ който да се обясни какъ ергени се облагатъ.

Г-да! Вие тукъ, както сте направили забѣлѣжка II къмъ чл. 10, облагате всички ергени отъ определена възраст — отъ 30 до 50 години. Питамъ ви азъ: първо, защо облагате ергенина, който не е способенъ за женитба, който е

природно импотентъ? (Възражения отъ земедѣлците) Защо ще го облагате него? Ако съмѣтате да го не облагате, кѫдѣ ви е въ забѣлѣжка II на законопроекта това ограничение спрѣмо него? Нѣмате го. Защо ще облагате чие хермафродитъ, които тоже не трѣба да се женятъ и обикновено не се женятъ? Защо ще облагате хората, които отъ младини или на възрастъ сѫ придобили нѣкоя лоша болестъ, като сифилисъ и т. н. . .

В. Драгановъ (з): Тъкмо затуй трѣба да плащатъ, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): . . . и които, ако създадатъ поколѣние, ще бѫде нещастно, защото въ дѣцата ще има зародишъ на заразата? Защо ще карате да се женятъ туберкулозни хора, които ще създаватъ туберкулозно поколѣние, което отъ своя страна ще бѫде тежестъ на себе си и на обществото, ще живѣе единъ нещастенъ животъ? На какво основание ще облагате — справедливо ви се каза — ония, на които църковните канони запрѣщаватъ да встъпватъ въ бракъ — владиците, калугерите и пр.?

Д-ръ К. Консуловъ (з): Тѣ не се казватъ ергени — попут тий знаете, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): И по този въпросъ ще ви кажа, че хората си бѣлѣкатъ главата отъ дѣлги години — повече отъ четвърть вѣкъ има откакто този въпросъ се дискутира на западъ. Особено въ Русия има цѣла литература по него. Искате хората да се събератъ вселенски съборъ и да отмѣни тия наредби на църквата, да се посвоятъ да се женятъ владиците, защото само тогава могатъ да бѫдатъ религии пастири, когато сѫ добри съмѣйници, когато иматъ съмѣйства. Питамъ ви защо ще ги облагате тѣхъ? Тукъ є докладчикътъ добре забѣлѣза, че и тѣ подлежатъ на облагане согласно чл. 10, забѣлѣжка II, защото и тѣ сѫ ергени, не сѫ женени.

Виждате, г-да, че въпросътъ не е така лекъ, както изглежда на прѣвъ погледъ; той е много сериозенъ и сложенъ, и заради тий съ такава забѣлѣжка не бива да се разрѣшава.

И най-послѣдъ, още единъ другъ въпросъ. Вие съ 10% увеличавате данъка върху общия доходъ на всички ергени, безъ да гледате какъ какво състояние има.

А. Буровъ (и): Данъкътъ е прогресивенъ.

С. Костурковъ (р): Ако и да е прогресивенъ. — Ами азъ, който съмъ богът човѣкъ, ако вие ме обложите съ 10%, нѣма да почувствувамъ. Съ тѣзи 10% върху общия доходъ ще ме накарате да се оженя ли? Съвсѣмъ не.

Г. Колевъ (з): Ще те накараме да се засрамишъ и да се оженишъ.

С. Костурковъ (р): Ако не е тая цѣлътъ на закона въ дадения случай на забѣлѣжка II къмъ чл. 10, сир. ако не е цѣлътъ да се пригудятъ ергените да се женятъ, то цѣлътъ ще бѫде чиста фискална, т. е. да се събератъ по-вече пари.

И. Гетовъ (з): Колкото има.

С. Костурковъ (р): Колко ергени има въ България, които вие ще обложите, за да вземете пари? Г-да! Само ще станемъ съмѣйни съ това — да ви кажа право — че ще отивамъ да разрѣшавамъ по тяхъ лекъ начинъ единъ голѣмъ социаленъ въпросъ, като ще искаме да запълнимъ дѣржавната каса съ нѣколько стотини хиляди лева, които ще съберемъ за нея. Това е една празна работа, която напразно ни отнема времето.

Проче мисълътъ ми е: забѣлѣжка II не трѣба да стои. Ако мислите да уредите този въпросъ иѣкаътъ, внесете едно специално законоположение, да се разрѣши въпросътъ както прилича, а не нашега, съ една забѣлѣжка. Едно врѣме въ закона за народното просвѣщение се възьма такава една наредба и биде отмѣнена, защото бѣше съмѣйна. Днесъ искаме да поставимъ втора съмѣйна забѣлѣжка.

И. Гетовъ (з): Тогава нѣмаме кой да я приложи, а днесъ ще я приложимъ.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министъръ-прѣдседателътъ.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Г. г. народни прѣставители! Сега чувамъ, че комисията е вмѣкала една забѣлѣжка, съ която облага ергенинъ на повече отъ 30 години съ особенъ данъкъ — 10% върху данъка върху общия доходъ — запомните, г. Костурковъ, върху данъка върху общия доходъ 10%.

С. Костурковъ (р): Именно. Нѣма да ги накарате съ това да се женятъ, нико държавата ще вземе кой знай какви пари. Янлжшь работа!

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Азъ по-здравливатъ комисията съ тази щастлива идея! (Ржко-пльскане отъ земедѣлците). Добрѣ, че се е сѣтила да постави тази забѣлѣжка. Тя трѣбаше да се постави. Нѣщо повече: можемъ да отидемъ и по-нататъкъ, като въ други законоположения поставимъ, че при равни условия, за извѣстни длѣжности, се прѣпочитатъ сѣмейнитъ — не ергенинъ. Това трѣбва да легне въ нашите закони за чиновниците. Не гледайте отъ тамъ (Сочи лѣвицата), че викатъ; тамъ сѫ партнитъ съ повече ергени.

С. Костурковъ (р): Тукъ (Сочи лѣвицата) има хора, които иматъ много повече дѣца отъ васъ, които имате по един-две.

Г. Колевъ (з): Да си прѣброямъ лѣцата, г. Костурковъ.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Г. Костурковъ казва: „И съ това нѣма да заставите старите ергени да се женятъ“.

С. Костурковъ (р): Разбира се, безъ съмнѣние.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Убѣденъ съмъ въ това. Народната поговорка казва, че човѣкъ отъ 30 години нагорѣ даволитъ го женятъ. (Смѣхъ). Можемъ да сїженитъ единъ човѣкъ, особено пъкъ въ тѣзи скажани години. Азъ вѣрвамъ, че много женени биха пластили данъкъ да се повърнатъ къмъ ергенството — питайте г. Ляпчевъ и други (Смѣхъ) — защото знаете какъ се гледа сега сѣмейство — тежко, мѣжно се издѣржа.

С. Костурковъ (р): Изглежда, че и ти така мислишъ, като сочишъ другите.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Може-би и г. Костурковъ да се блазни съ тази мисъл.

С. Костурковъ (р): Нѣ се блазня отъ тая мисъл и затѣй не искамъ да оставатъ ергени хората. Азъ не съмъ хинастинъ.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Азъ вѣрвамъ, че този малъкъ данъкъ, който турятъ, нѣма да застави хората да се женятъ. Ако вие сте се ржководили отъ тази цѣль, да заставите нежененинъ да се женятъ, трѣбаше по-голѣмъ данъкъ да имъ се тури.

В. Драгановъ (з): 30%.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Но вие не сте се ржководили отъ тази идея.

Отъ земедѣлците: Не, не.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Вие сте имали други съображенія прѣдъ видъ, вие сте искали данъчиннитъ товаръ да легне по-справедливо. Азъ питамъ, кой данъци въ България сѫ по-голѣми: косвенитъ или прѣкитъ? Косвенитъ. Вие, видѣхте оизи денъ, че прѣкитъ данъци сѫ 200 и пѣцентъ милиона лева — всички останали сѫ косвени данъци. Косвенитъ налогъ кой го плаща? Косвенитъ данъкъ е данъкъ на stomаха: който има повече stomаси въ дома си, повече и данъкъ плаща. Направете една прости сѣмѣтъ. Двама души чиновници — единиятъ получава 5 хиляди лева и другиятъ получава 5 хиляди лева; единиятъ плаща 50 л. прѣкъ данъкъ и другиятъ плаща 50 л. прѣкъ данъкъ; косвенитъ налогъ на този, който е ергенъ. нѣма да бѫде еднакъвъ съ този, който е жененъ: ако косвенитъ налогъ на ергена е 150 л. по новите облагания, на женения ще бѫде 350. Двамата еднакви длѣжности изпълняватъ и двамата еднакви заплати взематъ. Е, справедливо ли е сега този човѣкъ, който има дѣца, който има сѣмейство, който е

далъ кръвенъ данъкъ и който ще даде толкозъ кръвенъ данъкъ, колкото момчета има, справедливо ли е този щастникъ, защото се е оженитъ наврѣмето си, който има дѣца, поддържа сѣмейство, да го наказвате? Защо ще плачете вие за ергенинъ и за какво? Прѣзъ време на войната ергенинъ се подсилнилъ тукъ като чиновникъ, не отишълъ на фронта, не далъ нищо отъ себе си, платилъ е и по-малъкъ косвенъ налогъ; вие сега него съжалявате, а не съжалявате тия хора, които дадоха толкозъ свои дѣца по бойните полета. Тѣхъ не ги съжалявате, за тѣхъ не мислите, а не сѣмѣтъ, че тъй се сложиха обстоятелствата въ млада България отъ 40 години насамъ, че всичко, което се раждане, го прѣдназначаваха за пушечно месо. 40 години сѫществуване — 10 години войни! Не видѣхте ли, че погинаха около 400 хиляди души отъ куршумъ, отъ холера, въ четничество и т. н. 400 хиляди души ние сме жертвували, за да се обединимъ и не можахме пинко да сторимъ. И тѣзи погинали сѫ все млади хора. Отъ дѣйдоха тѣ? Отъ жененинъ. Нито единъ нежененинъ не е далъ кръвенъ данъкъ. (Смѣхъ)

Г да! Справедливо е да се обложатъ ергенинъ съ повече данъци, защото и косвенъ налогъ повече плащаме ние, жененинъ.

Тѣзи именно съображенія сѫ накарали комисията да тури този данъкъ. И азъ мисля даже, че много малко ще платятъ ергенинъ. 10% върху данъка върху общия доходъ — това пишо не е.

Но, казарайтъ пѣконъ, защо ще обложите калугеритъ и владиците? Нищо пѣконъ отъ това. Ако иматъ доходи, защо да не платятъ и тѣ? Че нали и тѣ живѣятъ въ това отечество? Но можете, ако искаете, да ги изключите, защото и безъ туй вече мащини калугери отиватъ въ монастири, понеже калугерски животъ може да се приѣкара и въ дома. Вие виждате, че пѣконъ напливъ, както въ срѣдните вѣкове, къмъ нашите монастири; тѣ почати запустѣха. Но вие можете съ една добавка да ги освободите.

И. Гетовъ (з): Нѣма нужда — нека платятъ и тѣ.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Щомъ като казвате, че ще се плаща 10% върху данъка върху общия доходъ, прѣполага се, че единъ калугеръ все ще има доходъ, плаща данъкъ и върху този данъкъ турате 10%. Единъ калугеръ, единъ владика, нико отъ това, че ще плати. Не го наказваме, защото не се оженилъ, а намираме, че е справедливо да плати нѣщо повече, понеже не издѣржа сѣмейство.

А другъ е въпросътъ, ако искаете да накарате хората да се женятъ. И пѣконъ да сгрѣшите, ако си поставите тази цѣль. Или да се ожени или — толкозъ нещастни дѣца има сега, създаваме законъ за поддържа на спирати — да осипови единъ дѣвъ отъ тѣзи нещастни дѣца и да ги поддържа. Съ този въпросъ трѣбва да се занимаете, тда. И азъ дѣржа на това гѣшо — не бива да се сестрятъ така ергенинъ. Гледайте тукъ въ София: голѣмитъ служби се заематъ отъ ергени. Маса други сѣмейства хора, които могатъ да изпълняватъ тия служби, гладуватъ. Сега, когато ще трѣбва да съкратяваме бюджета, когато ще трѣбва да създаваме щатове за чиновници, трѣбва не спрѣмѣнно да прѣвидите това: при равни условия, сѣмейнитъ да се прѣпочитатъ прѣдъ ергенинъ. Ергенинъ може да намѣри прѣхрана кѫдѣто и да е, когато сѣмейнитъ по-мѣжно може да стори това нѣщо.

Азъ поддържъ положението, което е изработила комисията, и моля ви, г. г. народни прѣставители, да не се повлияете отъ господата отсамъ. (Сочи лѣвицата. Ржко-пльскане отъ земедѣлците)

Не забравяйте, че въ Швейцария, Норвегия, Франция, въ много щати на Америка — шавеѣкѫдѣ е въведенъ този данъкъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Атанасъ Буровъ.

А. Буровъ (ш): Г. г. народни прѣставители! Отъ думите, които г. министър-прѣдседателъ каза, азъ се убѣдихъ още повече, че забѣлѣжката трѣбва да се изхьрли, защото отъ него ви думи разбрахъ, че този въпросъ е единъ важенъ социаленъ въпросъ и че той не може тѣй леко, съ една забѣлѣжка къмъ единъ фискаленъ законъ, да се уреди. Азъ признавамъ въ основата правотата и важността на съображеніята, които г. министър-прѣдседателъ разви прѣдъ насъ; признавамъ, че ако не днесъ, може-би въ едно близъкъ бѫдеще, и за България въпросътъ за отвѣждането на многобройни и

здрави дъца ще стане единъ въпросъ насяненъ, важенъ, социаленъ. Но тъй както този въпросъ се разрѣшава чрезъ забѣлѣжката, ще се съгласите, г-да, ще се съгласи и уважаемиятъ г. министъръ-председателъ, че това не е разрѣшение.

Дѣвъ сѫ съображеніята които навѣжда, на и у настъ, налагатъ едно по-тежко облагане на ергенитъ: първото съображеніе е да се въздѣствува чрезъ тежкото облагане, да се застава косвено младите хора да се женятъ — това може да бѫде и трѣба да бѫде една държавна цѣль; второто съображеніе е тѣзи, които по една или друга причина сѫ останали неженени въ всѣки случай да ионасятъ повече държавни тѣхни, откъмъко женени хора които биха имали тѣхното имотно състояніе и тѣхния доходъ. И дѣвъ съображенія сѫ прави. Въ разни страни едното или другото съображеніе дѣствува повече. У насъ засега първото съображеніе не е толкова важно, а е по важно второто. Ше дойде врѣме, когато и първото ще бѫде важно.

Но, г-да, въпросътъ не се изчерпва само съ тия дѣвъ съображенія, въпросътъ не се изчерпва само съ едно облагане отъ 10% върху данъка върху дохода. Къмъ този въпросъ се прѣплита и единъ другъ въпросъ. Има голѣмъ социаленъ интересъ, що избѣгнати хора да не се женятъ. И мога да ви кажа, че днесъ въ социалната и въ медицинската литература на културните държави тая въпросъ се изучава много сериозно. Хората се боятъ отъ израждане на расата, хората искаатъ да запазятъ едно жизнерадостно, здраво физиологически, здраво психологически, поколѣніе и, покрай грижитъ да принудятъ здравите хора да произвеждатъ здрави дѣца, въ странство се занимаватъ сѫщо и съ грижата да попрѣчатъ на нездравите хора да произвеждатъ нездраво поколѣніе, да запазятъ расата отъ израждане. Редъ категори хора има, на които даже вече е забранена жентилтаба. Въ други държави сега проучватъ начинътъ какъ да забранятъ па туберкулозни въ избѣгната степенъ, на венерично болни, на алкохолицътъ въ крайна степенъ, на епилептицътъ, на наследствено лудите и т. н. да се женятъ.

Всичките тия съображенія довеждатъ до едно заключение: въпросътъ е сложенъ и заслужава специаленъ законъ. Съ единъ забѣлѣжка, която еднакво облага и богатия младъ чапъчинъ, който, шамирали болъ жени въ София, прѣпочита да не се женятъ, и инвалида отъ войната, който велѣствие на физически недѣлъ и велѣствие краино осъдено материјално положението не се женятъ, съ единъ забѣлѣжка да се третиратъ и единиците и други ги по сѫщия начинъ, очевидно, г-да, това е неправда. Може да се наяде на инвалида да плати, да кажемъ, 10 л. данъкъ върху дохода — защо ще му вземете на туй отгорь още единъ данъкъ? Да третирате по сѫщия начинъ лудия или епилептика или сифилитика, на когото би трѣбало съ заекъ да забраните да се женятъ, да го третирате по сѫщия начинъ, както третирате човѣка, който отъ кефъ не се женятъ, това е нито право, нито разумно.

И затуй, г-да, азъ заключавамъ: като признавамъ всичката важност и сериозност на въпроса и като по принципъ сѫщо съгласенъ съ г. министъръ-председателя, че заслужава вече, ако не отъ друга точка, то поне отъ чисто фискална точка зрѣнне да се направи едно допълнително облагане, по-тежко даже отъ този размѣръ, на ергенитъ, азъ моля да се съгласимъ този въпросъ да се отложи и да се разрѣши чрезъ единъ специаленъ законъ. Ше направимъ тогава нѣщо по мѣдро ще направимъ нѣщо по-нѣщо, ще направимъ нѣщо по-умно.

Председателъ: Има думата г. министъръ на финансите.

Министъръ М. Турлаковъ: Г. г. народни представители! Този въпросъ не е само социаленъ въпросъ, той е и фискаленъ, както право забѣлѣжи г. Лянчевъ. Ако лио гледахме на въпроса само отъ социална гледна точка, ние има право би трѣбало да погледнемъ на него въ срѣзка съ общия сѣмейство въпросъ. Макаръ че между ергенитъ, за които става въпросъ да ги облагаме, могатъ да се наѣдятъ епилептици, болни и други още, нашата държава, нашите власти не сѫ отишли дотамъ, че да напишатъ законъ сѫщо напрѣдвали дотамъ, що да упражняваме нѣкакъвъ прѣдварителенъ контролъ, кой има право, отъ гледна точка на здравословността на поколѣніето да естакли или не въ бракъ. И като не сме отишли дотамъ, мысли се — такава е поне тенденцията на думитъ на г. Бурова — че съ този данъкъ, който налагаме, ние ще

накараме и такивато болни да се женятъ. Такава бѫше горѣ-долу мисълта и на г. Костуркова — че ще принуждаваме въбѫие ергенитъ да се женятъ. Съвсѣмъ не е въбѫие това. Дали ище ще ги принудимъ съ едно процентно облагане да се женятъ или не ще се види отъ едното. Добате станаха тия малки разисквания, азъ напрѣдъхъ тукъ едно малко изгледение, за да видя съ какво ще се отграничи дѣлъчното положение на единъ ергенъ, който ще се дообложи съ 10% върху стѣдуемия му съ данъкъ върху общия доходъ. Г-да! Прѣди всичко данъкътъ върху общия доходъ, тъй както е въведенъ споредъ етажната таблица не съставлява никакъвъ голѣмъ, тежъкъ товаръ въ тая му форма, защото е освободенъ отъ други връхнини и защото съ взема съдѣтъ като се спаднатъ отъ дохода и данъкътъ, платени по други закони. Така напр. единъ, който би ималъ 20 000 л. доходъ и го обложимъ по първия пунктъ отъ таблицата, ние ще трѣбва да искаме отъ него 400 л. Ако той е семейство ергенитъ, какво ще му вземемъ повече? Що му вземемъ 10% върху 400 л. — това прави 40 л. 40 тѣ лева на какво членено семейство отговаряте, на кое то, като махнемъ екзистенцическото, би се облекчило положението? 40-тѣ лева отговаря на освободени пѣкакви си 2 000 л. доходъ — по 2%, 40 л. — на единъ сѣмейство данъкоплатецъ който има 5-членено семейство и на когото, ако е съ доходъ, да прѣположимъ, 25 000 или 22 000 л. ще трѣбва да му освободите 5 000 л. и 2 000 л. за повече отъ четири дѣца. Значи ергенитъ ще го обложите съ 40 л. повече, които отговаря на единъ сѣмейство, който би ималъ голямъ повече отъ четири дѣца, или бѫешто 400 л. тоги ергенъ ще трѣбва да плати 440 л. Ако бѫше ергенъ, който има 60 000 л. доходъ, намѣсто да плати 1 750 л., като ергенъ, че му прибавимъ още 175 л. отгѣрѣ, което ище отговаря на едно 10-членено семейство, кое то би имало тая приходъ. Тежъкъ товаръ ли туриаме на този ергенъ въ сравнение съ това че на едно 10-членено семейство сме освободили нѣкакъо хиляди лева, които не подлежатъ на облагане? Не. Не ежъ тѣзи 175 л. нѣкаква тежестъ и не ще бѫдатъ тѣ, които ще заставятъ този или ози ергенъ да встъпва въ бракъ, за да се отърве отъ този допълнителенъ данъкъ. Тѣй што не сѫ социалниятъ причини поради които би трѣбало да се откажемъ отъ този данъкъ.

Ако иже сѫщо погледнемъ фискалната страна, виждаме колко сѫщо сѫщества, колко сѫ малки тѣй както ни ги въвеждаме. И понеже отговаряме къмъ едно прогресивно облагане при етажния редъ, не трѣба и дума да става, че иже отглеждаме положението на пѣкакви си ергенитъ, дори ако тѣй е боленъ или епилептикъ, защото онзи, който би ималъ 60 000 л. годишни доходъ и би билъ, да прѣположимъ, епилептически, то, както ще има въможностъ да отдѣли 1 750 л. за данъкъ върху дохода, ще има и 175 л. да прибави къмъ тѣхъ или да отдѣли още 175 л., да да плати и този данъкъ. Или, понеже облагането е прогресивно, онзи, който би ималъ напр. единъ доходъ отъ 100 000 л., ще плати 3 950 л. данъкъ върху дохода и 395 л. допълнително като ергенъ.

Ето защо, азъ моля Събранието да гласува и приеме тази забѣлѣжка. Ако остане за сетьѣ, когато се занчимъ съ социални и не знаемъ какви сѫображенія, та тогава да туриаме този ергенски данъкъ, то е призна работа; то значи да се оставимъ отъ този меракъ. Това възражение би било основателно ако иже не въвеждаме сега прогресивно-подходящи данъкъ, и то по етажното облагане, което е една отъ най леките и най-справедливи форми на облагането; и процентното облагане надъ него по отношение на ергенитъ е сѫщо тѣй справедливо. Ето защо азъ моля да се гласува членътъ тѣй, както е.

А. Буровъ (и): Единъ въпросъ, ако позволите, г. министъръ. Какво ще бѫде положението на ергенъ въ сѣмейство, който живѣе при баща си, но е прѣвнинъ 30 години — ще бѫде ли обложенъ съ този допълнителенъ данъкъ или не?

Министъръ-председателъ А. Стамболовъ: Ако е обложенъ съ данъкъ.

Министъръ А. Димитровъ: Ако има доходъ.

А. Буровъ (и): Данъкътъ ще бѫде на главата на сѣмейството. Той е ергенъ, членъ на сѣмейство прѣвнинъ съ 30 години — въ сѫщностъ както е, той нѣма да бѫде засегнатъ.

Министъръ М. Турлаковъ: Щомъ е отредено дома кинетво, ще бъде засегнатъ. Вие го имате това по чл. 2.

А. Буровъ (п): Значи ще има двѣ категории ергени...

Министъръ М. Турлаковъ: Да.

А. Буровъ (п): ... единътъ, които образуватъ самостоятелни, тъй да се каже, домакинства и които ще бъдатъ обложени допълнително, и други, които живѣятъ още при бащите си и които нѣма да бъдатъ обложени.

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболовски: Тъкмо ще се освободятъ онѣзи, за които пледирате Вие — идиотъ и луди! тѣ сѫ подъ опекунство на бащите си.

Н. Мушановъ (д): Г. Стамболовски е душманъ на ергени! още отъ прѣди 12 години.

Прѣседателътъ: Полагамъ на гласуване чл. 10, както се прочете отъ г. докладчика. По този членъ не сѫ постъпили никакви писмени прѣложения.

Които приематъ чл. 10 както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 11. Опредѣлениетъ данъкъ върху общия доходъ не може нико да се намали, иито да се увеличи прѣз годината за която е опредѣленъ, поради настъпили промѣни прѣзъ течението ѝ.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 11 както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 12. Данъкътъ върху общия доходъ е освободенъ отъ всѣкакви врѣхни и процентови данъци.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 12, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Глава II.

О б л а г а н е .

„Чл. 13. Всѣки данъкоплатецъ, подлежащъ на този данъкъ, се облага въ населеното място, дѣто е постоянното му мястожителство. Ако има нѣколко мястожителства, той се облага тамъ, дѣто е имуществото или занятието му, което дава най-голѣмия доходъ за облагане.

Лица, които се измиратъ на обучение, въ войската, на лѣчение, въ затворъ, или пѣйдъ на временно прѣбиваване, се облагатъ тамъ, дѣто е източникътъ на най-голѣмия имъ приходъ, или дѣто е било по-прѣди постоянно имъ мястожителство.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 13, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 14. Всѣки данъкоплатецъ, подлежащъ на този данъкъ, е длѣженъ ней-късно до 20 януарий всѣка година да подаде декларация, въ която да покаже дохода си по-отдѣлино: отъ разните категории занятия; отъ разни видове недвижими имоти, които се отдаватъ на други лица на използване; отъ влоговетъ; отъ акции, облигации и други цѣнни книжа, както и тия на съпругата си и на всички лица, живущи заедно съ него.

„Образецъ на декларацията се опредѣля отъ Министерството на финансите. Комуто не се даде декларация до 10 януарий длѣженъ е самъ да си вземе такава отъ общината или направо отъ финансово управление.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 14, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 15. Данъкоплатецътъ е длѣженъ да попълни всички графи на декларацията и да отговори вѣрно и

точно безъ да укрива нѣщо. Ако не попълни нѣкоя графа и не отговори на нѣкакъ въпросъ въ мяя, финансова властъ събира нужните по тѣхъ свѣдѣния и опредѣля данъка.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 15, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 16. Декларациите се подаватъ срѣщу разписка на финансовия начальникъ, дѣто такъвъ има, а тамъ, дѣто нѣма, тѣ може да се подадатъ на общинския кметъ.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 16, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 17. Общинскиятъ кметъ изпраща въ финансово управление всички постъпили въ общината му декларации, най-късно до 25 януарий, при описание. Сѫщеврѣменно всѣки селски общински кметъ изпраща списъкъ по села на лицата, които не сѫ подали декларация за облагане съ данъкъ върху общия доходъ, а е известно въ общината, че тѣ иматъ по голѣмъ доходъ отъ необлагаемия по чл. 4 на този законъ.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 17, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 18. Данъкътъ по декларациите се опредѣля съ протоколъ отъ оконийския финансова начальникъ за оконийски градъ и селата отъ оконията а въ окрѣжните градове отъ единъ окрѣженъ помощникъ, назначенъ съ заповѣдъ отъ окрѣжния финансова начальникъ, за окрѣжния градъ и селата отъ оконията му; за София — отъ единъ помощникъ на софийския градски финансова начальникъ.

„Въ окрѣжните и други голѣми градове може да се назначатъ двама и повече облагатели съ разрѣщение отъ министра на финансите.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 18, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 19. Финансовиятъ начальникъ или помощникъ, който опредѣля данъка, има право:

„1. Да назначава всѣци лица за оцѣнка на дохода отъ различни занятия и производство, които лица му се посочватъ за изборъ по три на брой отъ окрѣжната постояннa комисия, общината или търговската камара. Може да бѫде назначено друго лице, шо изборътъ му трѣбва да се утвърди отъ окрѣжния финансова начальникъ и слѣдъ това да му се възложи работа;

„3. Да извиква данъкоплатците за лични обяснения, които може да се дадатъ и писмено.“

„Данъкоплатците сѫ длѣжни да се яви и даде исканиетъ обяснения.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 19, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 20. Провѣрката по декларациите се извѣрпва най-късно до края на м. февруарий и веднага слѣдъ това се опредѣля данъкътъ, който се съобщава чрѣзъ общинските управлениета или по пощата на всички данъкоплатци, като имъ се посочва срокътъ и мястото за обложване.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 20, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Министърство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 21. Слѣдъ като оконийскиятъ финансова начальникъ или финансова помощникъ извѣрши работата си по облагането, той изпраща въ окрѣжното финансово управление

вление всички декларации съ приложениета имъ, разписките за съобщаване данъка и постъпилите тъжби съ свърдъния по тъхъ, за разглеждане отъ окръжната контролна комисия."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 21, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

"Чл. 22. Опредѣлението на данъкъ върху общия доходъ отъ финансовия началникъ се обтажва въ двѣ-седмиченъ срокъ чрезъ надлежното финансовово управление предъ окръжната контролна комисия. Тъжбите трѣбва да сѫмотивирани и придружени съ доказателства. Финансовият началникъ е длѣженъ да изкаже мнението си по тъхъ при изпрашането имъ на окръжната контролна комисия."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 22, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

"Чл. 23. Окръжната контролна комисия се състои: отъ окръжния финансовъ началникъ за прѣдседателъ и за членове: държавния адвокатъ и прѣдседателя на окръжната постостоянна комисия или леговъ замѣстникъ отъ постостоянното присъствие на окръжната постостоянна комисия.

"Министъръ на финансите може да назначи друго лице отъ своето вѣдомство за прѣдседателъ. Въ такъвъ случай финансовият началникъ остава като членъ въ комисията, вмѣсто държавния адвокатъ."

Прѣдседателътъ: Има думата г. Никола Ковачевъ.

Н. Ковачевъ (з): Г-да! Този членъ опредѣля състава на контролната комисия. Освѣтъ това, казва се, че министъръ на финансите може да назначи друго лице за прѣдседателъ вмѣсто финансовия началникъ. Понеже оплакванията, които щеставатъ, щеставатъ противъ самия финансовъ началникъ, който опредѣля облаганията, и понеже тази работа, както се нарежда така, щеставатъ много бавно, азъ прѣдлагамъ тази комисия да стане б-членна и въ нея да влизаатъ: финансовият началникъ, държавниятъ адвокатъ, изпратено отъ постостоянната комисия лицѣ, единъ градски и единъ селски делегатъ. Послѣдните двама души ще могатъ да разрѣшаватъ споровете, които сѫ заведени, и ще могатъ да налагатъ тънкостите както по земедѣлието, тѣй и по отношение търговските работи въ градовете. Ако стане нужда, ще депонирамъ туй писмено. Както е опредѣлено съставътъ, не ще може правилно да се разрѣшаватъ споровете.

А. Ляпчевъ (д): Това е контролна комисия.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министъръ на финансите.

Министъръ М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Това би имало значение, ако се искаше, както е сега напр. съ данъка върху занятието, да се издириятъ данни за дохода. Тукъ ще имаме декларация, която ще съдържа прихода, който има лицето и който ще облагаме. Окръжниятъ финансовъ началникъ не опредѣля данъка; той се опредѣля отъ окръжния финансовъ началникъ, а за окръжния градъ отъ нѣкой помощникъ на окръжния финансовъ началникъ. Тукъ се касае само до контрола по опредѣление и изтичане на данъка. Ако е въпросъ за укритъ доходъ, тамъ вете спорътъ ще бѫде не само съ финансовиятъ началникъ, ами спорътъ ще дойде по-горѣ, до Административния сѫдъ. Тъй щото излишно е да прѣтоваряме комисията и да замедливаме работата на финансовите власти по изчислението. Затуй е прѣвидено така и моля да остане така.

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 23, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

"Чл. 24. Контролната комисия разглежда всички декларации и има за целъ справедливото опредѣление на данъка на данъкоплатците въ цѣлата окръжностъ, като е длѣжна

да поправи всички намѣрени грѣшки и опущения, направени при облагането отъ окръжийския финансовъ началникъ.

"Ти има право:

"1. да памали данъка на онѣзи данъкоплатци, чиито тъжби намѣри за основатели;

"2. да отмѣни всѣко облагане, за което ти сама памѣри, че е илъко и да го повърне на единъ отъ съѣдитъ скопийски финансови начальници или на окръжния помощникъ, за ново разглеждане;

"3. да извърши всичко, което се прѣдвижида въ чл. 19 и по указания въ него редъ."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 24, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

"Чл. 25. Всѣки данъкоплатецъ има право да се яви лично предъ контролната комисия да даде по тъжбата си обяснения, които се пакратко протоколиратъ."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 25, както се прочете, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

"Чл. 26. Контролната комисия връща на финансовите начальници всички декларации съ взетието по тъхъ решения, които тѣ сѫобещаватъ по реда въ чл. 20 на всички данъкоплатци, които сѫ подали тъжби до контролната комисия."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 26, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

"Чл. 27. Решенията на окръжната контролна комисия подлежатъ на касационно обтажване предъ Върховния административенъ сѫдъ.

"Ако прѣдседателъ или други членъ на комисията е останалъ на особено място, поради неправилно илъко опредѣление на данъка, то тъкви дѣла се обтажватъ предъ Върховния административенъ сѫдъ отъ страна на държавното съкровище отъ надлежния държавенъ адвокатъ."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 27, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Глава III.

„Нарушения, наказания и събиране на данъка.

"Чл. 28. Който не подаде декларация за облагане съ данъкъ върху общия доходъ, стъгласно чл. 14 или не покаже въ целия нѣкой видъ отъ своя доходъ, или той на съпругата си, както и на нѣкой другъ членъ отъ сѣмейството си, облага се съ този данъкъ въ троенъ размѣръ върху недекларирания приходъ."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 28, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

"Чл. 29. На всѣки данъкоплатецъ, който не е подалъ декларация за общия си доходъ или част отъ него, се съставя актъ отъ финансовите чиновници. Актътъ се сѫбщава срѣщу подпись на нарушиителя; ако той откаже да го подпише, за отказа се прави запірена бѣлѣшка. Финансовият началникъ облага лицето съ данъкъ по чл. 28 и му връчва прѣписъ отъ акта и постановлението си, което подлежи на обтажване по апелативенъ редъ предъ министър на финансите въ двѣ-седмиченъ срокъ отъ връчването му. Постановлението на финансния министър или натовареното отъ него лице подлежи на касационно обтажване предъ Върховния административенъ сѫдъ."

Прѣдседателътъ: Които приематъ чл. 29, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣката. Министерство, приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 30. Който подаде декларация слѣдъ 20 януари до 1 мартъ с. г., но приѣди да му е съставенъ арестъ за нарушението, плаща глоба отъ 25 до 300 л. и се облага по редъ чл. 29 само съ редовенъ данъкъ. Глобата не може да бѫде по-голяма отъ двойния размѣръ на слѣдуемия се данъкъ, нито по-малка отъ 25 л.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 30, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 31. Кметъ, който не представи декларациите въ ерока предвиденъ въ чл. 17, или не представи списъкъ на данъкоплатците отъ община му, които не сѫ подали декларации, наказва се съ глоба отъ 20 до 100 л.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 31, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

Чл. 32. Финансовъ чиновникъ, който не изпълни наредбата на чл. 20, или забави възложената му работа по този законъ, се наказва съ глоба отъ 25 до 250 л.“

Прѣседателътъ: Има думата г. министъръ на финансите.

Министъръ М. Турлаковъ: Г. г. народни представители! Послѣдната алинея на чл. 19 каза: (Чете) „Данъкоплатцътъ е длѣженъ да се яви и даде исканите обяснения“, а п. 3 каза: (Чете) „Финансовият начашникъ или помощникътъ, къто опредѣли данъка, има право: ... 3. да извика данъкоплатците за лични обяснения, които може да се дадатъ и писмено“. Понеже сега тая работа се върши за експедитивност, за улеснение на финансовата власт, ние въ комисията съмѣхме, че трѣба да се предвиди и едно наказание за онзи, който не се яви. Наказанието, което се предвижда въ другите членове, е тежко — троенъ данъкъ. Затуй въ чл. 32 трѣба да се предвиди една глоба за онзи, който, като го повикатъ, не се яви да даде обяснение, и тогава чл. 32 ще получи тая редакция: „Финансовият чиновникъ, който не изпълни наредбата на чл. 20 или забави възложената му работа по този законъ, както и данъкоплатецъ, който откаже да даде обяснения по чл. 19, се наказва съ глоба отъ 25 до 250 л.“

А. Буровъ (н): „Откаже да даде или не се яви да даде“.

Министъръ М. Турлаковъ: „Откаже да даде или не се яви да даде“.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): По тази забѣлѣка стана дума въ комисията и остана за послѣдъ да се редактира.

А. Буровъ (н): Може да се приеме.

Прѣседателътъ: Които приематъ поправката къмъ чл. 32, направена отъ г. министър на финансите, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Които приематъ чл. 32 заедно съ гласуваната вече поправка, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 33. Глобитъ по този законъ се налагатъ съ постановление отъ финансовите начашници, обиждаватъ се по апелативенъ редъ предъ министър на финансите, а постановленето на послѣдния или на натовареното отъ него длѣжностно лице по касационенъ редъ предъ Върховния административенъ съдъ“.

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 33, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 34. Данъкътъ върху общия доходъ се предава на бирниците за събиране, слѣдъ като се произнесе окръж-

ната контролна комисия или министърътъ на финансите за нарушителите. Обиждането по касационенъ редъ не спира събирането му, което става по реда и въ сроковетъ, предвидени въ закона за събиране на прѣкътъ данъци.“

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 34, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Докладчикъ С. Панайотовъ (з): (Чете)

„Чл. 35. Данъкътъ върху общия доходъ е събирамът отъ началото на всяка финансова година.

Той замѣнъ влиза въ сила отъ 1 априлъ 1920 г.

„При облагането за текущата 1920 г. министърътъ на финансите ще опредѣли сроковетъ предвидени въ чл. 14, 17 и 20 на този законъ и ще ги оповѣсти чрезъ „Държавния вѣстникъ“.

Прѣседателътъ: Които приематъ чл. 35, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Пристигнали къмъ слѣдующата, трета точка отъ дневния редъ — второ четеене на законопроекта за увеличаване размѣра на държавните земи.

Моля г. докладчика да го докладва.

С. Костурковъ (р): Сега раздадоха доклада и, преди да сме го чели, искате да гласуваме.

Прѣседателътъ: Моля тишина, г-да!

Докладчикъ М. Диляновъ (з): (Чете)

З а к о нъ

за увеличаване размѣра на държавните земи.“

Прѣседателътъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ рѣжката. Мнозинство приема се.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): (Чете)

„Чл. 1. Обявяватъ се за държавни земи:

„а) всички частни притежания отъ обработваема земя (ниви, ливади и др.), размѣра на които надвишава 300 декара и които не се обработватъ непосредствено отъ владѣтелите и притежателите си.

„Подъ непосредствено обработване се разбира личното участие на владѣтелите или притежателите и членовете на семействата имъ, макаръ и подпомогнатъ съ наемъ трудъ;

„б) всички частни гори и пасища, за полето надъ 200, а за планинските мѣста надъ 500 декара;

„в) всички спорни между общините мери и гори, ако спороветъ не се урешнява въ два мѣсека слѣдъ влизането въ сила на закона.

„Забѣлѣжка I-а. Огънката и изплащането на частните притежания ще се ureди отъ закона за трудовата изземлена собственостъ.

„Забѣлѣжка II-а. На притежателите и владѣтелите, които непосредствено не обработватъ земите си, може да се оставятъ до 300 декара, ако деклариратъ, че въ 3-годишнегъ срокъ ще ги използватъ за индустриални заведения, свързани съ земедѣлското производство, или ги прѣзърнатъ въ лози, овощни градини и изкуствени ливади.

„Забѣлѣжка III-а. Продажбите на земи, предвидеть на настоящия законъ, станали слѣдъ 16 априлъ 1920 г., се считатъ недѣйствителни“.

Нѣкотърътъ лѣвицата: Нарочно законопроектътъ е направенъ въ единъ единственъ членъ, за да не може да се взема по-често думата.

Прѣседателътъ: Има думата народниятъ прѣставител г. Данаиловъ.

Г. Данаиловъ (д): (Отъ трибуната) Г. министре! Искамъ да обѣрна вниманието Ви върху това, че такава сложна материя е раздѣлена на алинеи, когато трѣба да бѫде раздѣлена на членове. Всѣка една отъ алинеите обема отгълна материя, но по тия алинеи не може да се

взема думата, запод тъ съ напечатани всички въ единъ членъ. А щомъ се законодателствува, по каквото и да е, тръбва да разяснимъ материала, която е прѣдметъ на законодателстване. Азъ, макаръ и малко боленъ, искамъ да обѣрна внимание върху втората алинея на този членъ: (Чете) „Подъ непосрѣдствено обработване се разбира личното участие на владѣтелите или притежателите и членовете на съмѣстствата имъ, макаръ и подпомогнати съ паемъ трудъ“. Какво се разбира подъ непосрѣдствено обработване тукъ и каква е цѣлта на законодателя? Тенденцията е явна отъ онова, което се изказа отъ г. министър-председателя прѣдъ насъ въ неговата рѣчъ по този въпросъ — че правителството иска или по-право, възнамърява да тури рѣка, за да увеличи държавните земи за по-нататъшни социални цѣли, върху по-голѣмъти цифри. Но за голѣмо съжаление — тукъ се изнесоха много статистики — въ България нѣма цифри. Казвамъ, за голѣмо съжаление. Азъ съмъ привърженникъ на дребната собственостъ. Въ нея има голѣма жизненостъ, тя може да се организира по начинъ, че да се доближи по своето технически съвършенство до голѣмите цифри и тѣхните удобства. Но всичко това съ само „дезидератъ“, както каза приятель г. Недѣлчо Георгиевъ въ коми-сията по Министерството на желѣзиците. Фактическото положение е, че дреониятъ собственикъ много може да приложи къмъ технически съвършенства; за него тъ съмъ трудно достъпни. Иска се една по-висока култура, иска се развитие, особено на кооперативния духъ, за да може да се прибърне до една по-висока земедѣлска техника. А тамъ, дѣто нѣма висока земедѣлска техника, тамъ изобщо не може да прогресира земедѣлието, кой каквото ще да ни казва. Голѣмъ споръ е бѣль въ науката, споръ е бѣль даже между представителите на господата отъ крайната лѣвица, между Кауцки и други негови другари социалисти, по въпроса: какво е бѫдащето на земедѣлието и кѫде то може да намѣри своето усъвършенствуване? Доколо Кауцки се мѣчеше да постави въпросъ, че съгласно съ първоначалниятъ иден на Марксъ, неговата теория, всичко ще се свърши съ акумулиране на дреоните същества въ селата и създаване на едри голѣми цифри, Харценъ и особено д-ръ Давидъ, наимѣлътъ, по-сочваха, че макаръ едриятъ цифри да прѣдставляватъ технически съвършенства, практиката на земедѣлското производство е такава, че може да се организира една по-висока техника при обработването на земята, осъз да бѫде голѣмо количеството й, съсрѣдоточено въ извѣстни рѣцѣ. Не само туй. Ако земята не е съсрѣдоточена въ извѣстни рѣцѣ, има едно голѣмо удобство и прѣдимство въ смисълъ, че дребното земедѣлѣніе нѣма онния заборчавання, къмъ които е принудено отъ много време да приложи едрото земедѣлие. Но отъ друга страна, г-да, още отъ края на XVIII вѣкъ този въпросъ е сложенъ въ науката и въ практиката особено въ Англия, дѣто има голѣми цифри и дѣто стопанското прѣустройство на обществото наложи много нови чѣща, които и не тукъ въ Европа не знаемъ и не можемъ да приложимъ. Тамъ се установи, че земедѣлѣніето прогресъ, онова, което се нарича по-рационално, по-доходно обработване на земята, е неизвѣзможъ безъ работа на голѣми пространства и въ голѣми цифри, особено — много се радвамъ, че г. министъръ на земедѣлието ме слуша — въ областта на скотовъдството. Г-да! Въ скотовъдството прогресътъ е възможъ само тамъ, дѣто работата е на едро, дѣто се употребява голѣми щатове, приспособени технически съ много съвършенства: измиване съ вода, отдѣлни легла, мяста за доенътка, дѣто прѣчиняването може да стане всѣка минута, когато е потръбено. Всичко туй е съврзано съ изразходване на много срѣдства. За пръвъ пътъ въ Англия още въ края на XVIII вѣкъ приложиха въ практическото скотовъдство чисто научни принципи, опишаха се да подобрятъ положението на добитъка съ помощта на рѣдъ нови срѣдства и достигнаха дори дотамъ — на което днесъ ние се радваме — да намалятъ количеството на кости въ сметката на месото, т. е. да увеличаватъ месото. Но туй съвършенство е възможно, г-да, само тамъ, дѣто работата се извѣрва въ голѣми количества при технически удобства, съдователно дѣто се употребява голѣми срѣдства. Дребното земедѣлие, колкото други социалини прѣдимства да има, въ туй отношение не може да добие резултатъ. Ето защо азъ нѣма да бѫда дѣлътъ. Имамъ да обѣрна внимание ви, че тъсътъ наречени голѣми цифри, тѣзи голѣми земедѣлѣни, тѣзи голѣми земедѣлѣски стопанства, не бива да се гледатъ като враждебни изобщо на земедѣлието и като такива да се прѣ-

стѣдватъ и унищожаватъ. Казвамъ, дребното земедѣлие или дребното земедѣлѣни има смисълъ само при извѣстна култура. А онова, косто има прогресъ въ земедѣлието, то не може да излезе отъ дребното земедѣлѣни. Дребното земедѣлѣни може само да подражава на едрото, защо тамъ става опитътъ не само, а тамъ могатъ да се въведатъ съвършени методи въ отглеждането на доинъка, въ избора на съмената и въ всичко оново, което се нарича прогресъ и рацionalизъмъ въ земедѣлието. Казвамъ, не ща да бѫда дѣлътъ. Въпростътъ е дѣйствително голямъ. Искахъ отъ това да взема поводъ и да обѣрна вниманието на правителството. Може то въ своятъ иден да е право, като иска да вземе онѣзи цифри, онѣзи земи, които стоятъ, така да кажа, само по-минимално въ рѣцѣ на извѣстни притежатели, които се раздаватъ на земедѣлци за обработка и прѣработка, осъз личността на цифричката съ нейните голями срѣства да участвува въ обработването на тъзи цифри.

Н. Георгиевъ (з): Като Киро Абаджиневъ напр.

Г. Данайловъ (д): Киро Абаджиневъ, колкото прости по умъ е можалъ да вложи повече сили, отколкото тръбва, въ своя цифрикъ. Той не ме интересува и не може да служи за примеръ въ случая.

Н. Георгиевъ (з): Искамъ да кажа, че не ги обработва.

Г. Данайловъ (д): Но Киро Абаджиневъ е единъ отъ тия, които се мѣчаха да направятъ нещо, но не можа, защо ли лишаваха онѣзи знания, които съ дѣйствително неохомими и безъ които никакътъ прогресъ въ областта на земедѣлѣската техника е неизвѣзможъ.

Н. Георгиевъ (з): И земята стои сега тамъ неизползвана.

Г. Данайловъ (д): Земята може да стои неизползвана — закачате ме, г. Недѣлчо Георгиевъ — по много други външни причини, независимо отъ личността. Въ Бургаско не може да се използува единъ цифрикъ, макаръ човѣкъ да би билъ богатъ, макаръ да би ималъ земедѣлски знания и макаръ да има най-голѣмо желание да работи. Тъ сѫщо Киро Абаджиневъ или който и да било другъ — личността не ме интересува — не можа да използува своята земя, защо условията наоколо не позволяватъ. Земедѣлието въ Свищовско е до такава степень развито, що земедѣлецъ не може да се отдѣли отъ своята земя и да отиде да работи другадѣ. Тамъ нѣма земедѣлски работници, а щомъ нѣма земедѣлски работници по професия, положението на едно голѣмо земедѣлие става мѣчю, почти неизвѣзможъ, критично. Та ако Киро Абаджиневъ не е направилъ много нещо, макаръ че много пари е потрошилъ и за добитъкъ, и за сѣвива, и за машини — той е първи въ между вѣсъ, който докара и вършачки, и жътварки и други машини и не за образецъ — ако не може да достигне успѣхъ, то за това има рѣдъ други условия, които надминаватъ неговите сили, неговите разбирання въ тази областъ. Азъ не се спирямъ тукъ, но искамъ да обѣрна вниманието на г. министра върху втора алинея, която е опасна, която е врѣдна. Никѫде едро земедѣлие, образцово земедѣлие възь основа на науката не може да се уреди отъ човѣкъ, който ходи подиръ оралото; и това трѣбва да се разбере. Напр. азъ съмъ едръ земедѣлецъ, съ голѣми земедѣлски знания — неедлите иска отъ мене да тръгна подиръ оралото! Това не се иска никѫде. Отъ него се иска организационенъ умъ, да нареджа работитъ така, че технически да се попълзватъ една друга безъ загуба за стопанството. Отъ него се иска разбиране за отглеждане на добитъка, за употребление на съмената. Но този умъ, който се явява рѣководителъ на една такава работа, не може да бѫде сѫщиятъ, който ще рѣководи едно стопанство отъ 60 декара. Вие не можете да искате отъ него да отива непосрѣдствено подиръ оралото. Това е една грѣшка, едно заблуждение, косто може да бѫде само пакостно, и ако остане така въ замона, вие можете да унищожите и онѣзи малки зачатъци на едро образцово стопанство, каквито се напиращъ у настъ. И струва ми се, между вѣсъ има рѣководители на такива. Напр. старозагорскиятъ земедѣлѣлецъ Стаменъ Грудовъ е единъ човѣкъ съ земедѣлски познания, който иска да влѣзе въ стопанството на баша си и да внесе нещо ново споредъ сините си; вие не можете да искате отъ него да тръгне подиръ оралото. Който и да е

едъръ землевладелецъ, ако би тръгналъ подиръ оралото, ще направи на голямата гръбка, и азъ съмътамъ, че не-
говиятъ имътъ ще требовало да биде незасъгаемъ по този
законъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовски: Той тамъ живѣе и организира работата.

Г. Данайловъ (д): По вашия законъ азъ ще взема този чифликъ, ако се наđне на мене да прилагамъ закона. Какво значи това, че живѣе въ чифлика само за кефъ, за ловъ, за развлѣдане на штици?

Министъръ А. Оббовъ: Той е работникъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовски: Ако про-
фесоръ по политическа икономия познаваше стопанската
икономия и земедѣлската икономия, нѣмаше да спори.

Г. Данайловъ (д): Азъ я познавамъ отлично . . .

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовски: Земедѣл-
ската икономия не знаете, и затуй грѣшите и спорите.

Г. Данайловъ (д): . . . и искамъ да обѣрна вниманието
ви върху грѣшката, която може да се допусне съ редак-
цията на алинея втора. Прочетете я внимателно и вие ще
видите, г. министре, че се иска непосредствено участие,
а не само да живѣешъ въ чифлика и да рѣководишъ ра-
ботата. Едриятъ землевладелецъ има значение само то-
гава, когато умѣе да рѣководи работата, но не тогава, ко-
гато тръгне подиръ оралото и воловетъ, защото той ще се
изгуби въ дреболинъ и нѣма да има общъ надзоръ, както
и вие ще се загубите, ако тръгнете подиръ пристава да
видите какво прави. Вие не можете да слѣдите тамъ, а
сѫщо и едриятъ землевладелецъ не може да слѣдѣ
да оре. Той ще намѣри сѣмена, той ще надзирава, той ще из-
бере добитъка, ще нарежда съвонъ работници и помощ-
ници. Това е земедѣлската икономия, на това искамъ да
обѣрна внимание, въпросътъ ми е добъръ познатъ, затова
го повдигамъ, иначе не бихъ го повдигалъ. Но този на-
чина ще унищожите и онѣзи малки зачатъци отъ едро
земедѣлие, което не е врѣдно за нашата страна. Прими-
наването на дребната собственостъ въ едра нѣма да стане
така бѣзо, както нѣкои очакватъ, и затуй тръбва даже
държавата тамъ, да го съществува тамъ оазисъ отъ
едри чифлици, да ги подкрепи, а не да ги унищожи.

Ето защо обрѣшамъ внимание на това, че втората алинея е лошо редактирана и тръбва да се поправи.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовски: Въ коми-
сията сѫ я редактирали така.

Г. Данайловъ (д): Азъ не бѣхъ въ тая комисия, но каз-
вамъ, че тръбва да се поправи тая алинея въ смисълъ, да
не се разоира, че владѣтелите на такива земи тръбва да
отиватъ непосредствено да работятъ, но че тѣ само тръбва да
надзираватъ и рѣководятъ своите работи. Това е моята
мишъ и настѣнно тя е и ваша мишъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовски: То се
разбира.

Г. Данайловъ (д): Дайте тогава да го туримъ въ закона.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Не се разбира.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовски: Той орга-
низира, рѣководи стопанството. И затова, казаамъ, ако
той разбираще стопанска икономия, нѣмаше да спори.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Това ще е казано тукъ. Тукъ
се казва да взема лично участие въ обработването.

С. Костурковъ (р): Тукъ се разбира да оре.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовски: Има и
дребни собственици, които не братъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. министъръ на земле-
дѣлнинето и държавните имоти.

Министъръ А. Оббовъ: Г. г. народни прѣдставители! За-
щитата, която уважаемиятъ професоръ направи на едриятъ

стопанства въ България, бѣше неумѣстна. Такива еди-
стопанства, за каквото той говори, по смисъла на настоящия
законъ не се изземватъ. Тази апология, която се на-
прави на едриото земевладѣнине тукъ, казахъ, е неумѣстна,
защото напрѣдъкътъ, който направи земевладѣнинето въ
научно и техническо отношение въ последните 40 години,
разон тия теории и нѣма нито едно прѣдимство на едриото
земевладѣнине, което, да не е приложено и въ дребното. Това
използване, че интензивно и рационално земедѣлние има
само при едриото земевладѣнине требова да изчезне. Ако въ
Англия има тая форма на поземлено владѣнине, то се
дължи на исторически причини. Вие виждате, че Англия
използва своята грамадни полета не за едно интензивно ра-
ционално, най-гъло интензивно земедѣлние, но за скотовъд-
ство. Едриото земи на чифлики има тамъ, прѣдавани
по наследство, не могатъ да бѫдатъ използвани за друго,
освенъ за скотовъдство. И затова вие виждате, че въ Англия
земедѣлското стопанство се е изродило, добило е
единственчески видъ. Ние тамъ намирраме доброкачествени
животински продукти, и не тамъ намирраме хуашибътъ англичански свине
и пр., обаче интензивно земедѣлние, което да даде прѣ-
храна поне на основа население, което се намира на тая
площъ, Англия не познава. Стремежътъ и на Англия въ
настоящите времена е да създаде земедѣлние. Когато тукъ
вие се мащите да запазите едриото земедѣлние, въ експен-
зивния му видъ, въ Англия се създава законодателство и
се мащатъ по административенъ редъ да настърчать раз-
паралосването на едриото земедѣлското стопанство. Това
става по цяла светъ. Това особено ясно се вижда и търдъ
големи размѣри взема въ Англия прѣзъ прѣода на воен-
ната. Има да остане кѫтъ на земното къло, кѫдето па-
реди съ сами да не се спрягатъ съ едриото земевладѣнине.
Онова, което става дѣлъ въ южна Италия, е въпросътъ,
които се поиздига въ цяла Италия и е сложенъ на рази-
скване днесъ у всички народи — земята да бѫде въ рѣ-
шаване на ония, които я обработватъ, защото земедѣлската
техника даде възможностъ на дреония соственикъ да въ-
веде въ същото дреони стопанство всички прѣдимства,
които притежава едриото земевладѣнине.

И когато това е така, когато техниката иде на помошъ
на онзи, които обработватъ земята, находитъ и прѣдигл-
ствата иматъ врѣмъ да се спиратъ прѣдъ въпроса за раз-
прѣдѣленето на земята между ония, които ѝ обработватъ.
И цѣлътъ на този законопроектъ въ прѣди бенчко да отнеме
земевладѣнината отъ ония, които не го използватъ ра-
ционално поне въ относителна смисълъ на думата, поне
дотолкова, доколку може да се разонира това иначе при
нашите български условия, при нашата степенъ на сто-
панско развитие. Тръбва да бѫдатъ иззети тия земи отъ
ония, които не могатъ да ги обработватъ, и да се прѣда-
ватъ въ рѣшаване на ония, които фактически дѣлъ ги обра-
ботватъ.

Този въпросъ идше да бѫде разрѣшенъ отъ законо-
проекта за трудовата поземлена собственостъ, обаче той
се повдига сега, защото една остра нужда прѣдизвика пра-
вителството да се спрани съ него — нахъдяването на об-
жанци въ наша територия. Тън като е поставена втората
мишъ на буза a: (чеге) „Подъ непосредствено обработ-
ване се разонира личното участие на владѣтелите или при-
тежателите и членовете на семействата имъ, макар и подломгнати съ наеменъ трудъ“, тън требва да се тълкува
въ този смисълъ, че се изисъва притежателътъ или влас-
тъ на земята не непрѣмъко да стива сълѣдъ плуга,
но да се явява като организаторъ на това стопанство, това
да е неговото изключително занятие, да живѣе той при
същото стопанство. Това именно се разонира, а не като
мознина искашъ да бѫде тая работа — да поставяшъ тамъ
едно лице, единъ арендаторъ, или единъ агрономъ, а тън
да живѣятъ далечъ отъ свояте стопанства и да чакатъ
приходите въ края на годината, които поставеното отъ
тѣхъ лице тамъ ще допесе. Такива имена ще бѫдатъ из-
земвани. Това е смисълъ на законопроекта. Но стопан-
ствата организирани подъ непосредствено наблюдение на
тѣхните владѣтели и притежатели, които влагатъ въ тѣхъ
своите разширения, подъ чийто непосредственъ надзоръ
се извършватъ стопански дѣйствия, сѫ неотчуждаеми
по този законопроектъ.

Тѣзи изявления бѣхъ принуденъ да направя, за да
спася Народното събрание отъ погрѣшно тълкуване на
тая алинея.

Прѣдседателъ: Има думата г. Станко Панайотовъ.

С. Панайотовъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Отъ текста на алинея първа буква *a* се разбира, че не ще се отчуждаватъ стопанствата надъ 300 декара, които се стопанисватъ именосрѣдствено отъ собствениците имъ. А подъ непосрѣдствено стопанисване се разбира отъ алинея втора и отъ обясненията, които даде г. министъръ на земедѣлието, когато собствениците влагатъ умственъ или физически трудъ при стопанисването имъ. Значи такива земи ще си останатъ собственост на стопаните, каквът размѣръ и да иматъ тѣ. Това е дѣлъ. Обаче буква *b* на същия членъ из хармонира съ онова, която е въ буква *a*. Въ буква *b* е казало: (Чете) „Всички частни гори и пасища, за полето надъ 200, а за планинските мѣста надъ 500 декара...“ — ще се отчуждаватъ.

Г. г. народни прѣдставители! По силата на сега дѣйствуващия законъ за горите у насъ се създадоха така нареденіе изкуствени гори. Тѣзи гори се създадоха съ труда, енергията и ерѣдствата на частни лица, заставени по силата на чл. 40 отъ сега дѣйствуващия законъ за горите. Вамъ е известно, че този законъ се създаде въ 1904 г. и споредъ него назначиха се специални комисии, които да опредѣлятъ кои мѣста сѫ охранителни или строго охранителни и трѣба да се оставятъ за гора. Такива мѣста, ако сѫ частни, тѣхните притежатели сѫ длѣжани да ги залѣсятъ и има такива липа — паштина, тѣ сѫ малко — които сѫ употребили трудъ и изживили срѣдства, за да ги залѣсятъ, и по този начинъ има създадени изкуствени гори.

Н. Георгиевъ (з): Повече отъ 200 декара изкуствена гора никой нѣма.

С. Панайотовъ (з): Има въ Родопите изкуствени гори отъ по 300—400 декара, за залѣсането на които хората сѫ харчили хиляди левове. Тѣзи хора отглеждатъ тия гори и ги стопанисватъ по реда, указанъ въ съществуващия сега законъ за горите. Азъ моля, ако г. министъръ се съгласи, такива изкуствени гори да се оставятъ въ владѣніе на стопаните, колкото и декара да сѫ тѣ. Съ това ище ще окуражимъ частните лица да залѣсяватъ всичките имия мѣста, които сѫ ногодни за земедѣлска култура. Това е моето предложение.

Прѣдлагамъ да се прибави къмъ чл. 1 една забѣтѣжка въ таъкъвъ смисълъ: частните гори, посъбни по силата на чл. 40 отъ закона за горите и които се отглеждатъ отъ стопаните по реда на същия законъ, оставатъ въ владѣніе на стопаните си, каквото и пространство да иматъ.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министър-прѣдседателътъ.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не знае да има частни лица въ България, които да сѫ залѣсили толкотъ голѣми гори. Знамъ, че по Рѣдопитъ има залѣсени мѣста, но това е станало съ ерѣдствата на държавата, ...

С. Панайотовъ (з): Съ частни ерѣдства.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: ... и съ ерѣдства на общините. Ние сме залѣсили може да има десетки хиляди декара, по съ общински ерѣдства или по право на трудовата повинност.

С. Лапчевъ (н): Самата природа.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Не природа. Залѣсането е започнало отъ прѣди турско-българската война. Такъвъ е случаятъ съ родното място. Вземаме за разсадъ 2-годишни борови фиданки отъ държавните разсадници и изкарваме населението само да ги сади. Ние и сега продължаваме да залѣсяваме. Сега имаме вече борова гора 3 метра висока. И тази година сме посадили 100 000 дръвчета пакъ благодарение на инициативата, на съзнанието на населението. Но отпѣлни лица да сѫ залѣсявали голѣми пространства гори, това не знае. Справедливо е, ако има такива българи, да имъ се оставятъ изкуствените гори, защото, каквото ние поощряваме отъчилинически, които сами обработватъ чифликите си, като имъ ги оставяме въ тѣхната собственост, така би трѣбвало и на такива любители на гори, ако сѫ залѣсили поляни, да имъ ги оставимъ. Азъ вѣрвамъ, че тѣ сѫ малцина, но ако има такива, нека горите имъ останатъ.

С. Панайотовъ (з): (Възразява)

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Моля Ви се, г. Панайотовъ, Вие знаете, че въ първоначалния тѣкът азъ бѣхъ поставилъ: на лица, които се задължаватъ да прѣвърнатъ изкуствна част отъ имота си — до 300 декара — въ изкуствен лѣсъ, този изкуствен лѣсъ остава въ тѣхно владѣніе. Сега е казано до 200 декара. Можемъ да го направимъ до 300 декара, защото за страната е благо да има такива изкуствени гори. Нашата дѣлътност по закона за трудовата повинност трѣба да биде насочена именно тамъ, да залѣсяваме балтири. Та, казвамъ, можемъ да туримъ една такава забѣтѣжка, да настърчимъ такива хора; прѣдлагамъ, че може да има нѣкои хора да сѫ залѣсили по 300—400 декара.

С. Панайотовъ (з): Нѣкон сѫ залѣсили 800, 1.000 декара.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Азъ ви казвамъ, че въ нашето село имаме 10 хиляди декара залѣсени, но отъ общината. Могатъ да се поощрятъ такива хора.

Г. да! На г. Данailовъ, въ допълнение на онова, което отговори г. Обовъ, ще отговоря азъ нѣщо. Той се спрѣ малко на едрото и дребното землевладѣніе. Каквото и да приказваме, г. да, за едрото и дребното землевладѣніе, тенденцията пакъ е, а най-вече въ България, е, да се разрушаватъ едрите землевладѣнія на дребни.

Г. Данailовъ (д): Това приемамъ.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Вижте Ромъния. Тамъ вече човѣнътъ не може да притежава повече отъ 25.000 декара. Съ декретъ уредиха тая работа. Това е много.

Г. Данailовъ (д): Това щѣхъ да кажа.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Насъ, бѣлгаритъ, ни удивлява такова ефир землевладѣніе. И дѣйствително вие не можете да дадете една ясна, точна дефиниція, кое е едро и кое е дребно землевладѣніе, защото у насъ едрото въ Ромъния е дребно, въ Америка — дребно. Тѣ е. Безъ съмѣнѣе японците, които знаемъ за малки, и тѣ иматъ понятие за високъ и по-високъ и низъкъ, маркъ че всичките сѫ джуджета, защото има разлика между тия джуджета. Тѣ сѫщо е и съ разширѣлението на земята. Не можете вие на нашето едро землевладѣніе да дадете една точна дефиниція, отъ които да се разбира, че то отговаря на едрото землевладѣніе въ другите страни. Ние не можемъ да си помислимъ у насъ такова разпарцалование, каквото сѫ направили въ Ромъния кждто 25.000 декара могатъ да се притежаватъ отъ единъ човѣкъ. Тенденцията, казвамъ, пакъ е да се разширѣлъ материализътъ блага, колкото се може по-равномѣрно. Сѫщото е и за земята. Понеже тя е едно материално благо на открито — не е като банишнотъ да ги скриешъ да не може да се видятъ — у населението има сило желание, има по-стихиенъ стремежъ да се разпарцалоса земята, да се прѣмахнатъ едрото землевладѣніе, защото то шокира обществото, шокира социалното чувство у българина; той не може да го търши. Ако всичките наши богатства въ София, въ градовете биха били принудени по нѣкакво чудо — напр. при землетресение или друго нѣщо — да изнесатъ прѣдъ ложиците си своята балкоти, своята богатства, вие щѣхъ да видите, какъ хората щѣха да се ужасятъ и щѣха да искаятъ непрѣбъмно тия кучини отъ богатства да се разширѣдѣятъ, да се прѣмахнатъ. Но хората ги скриватъ и вие виждате какъ въ градовете голѣмиятъ богатства се търши съ голѣмия бѣдъ, защото не си знаятъ богатството, защото само чуватъ за нѣкого, че е много богатъ, виждатъ по начина на живота му, че е много богатъ, но нѣмътъ прѣдстава за богатството му и не могатъ да иматъ прѣдстава за неговото богатство, както не можемъ, напр., да имаме прѣдстава за богатствата на нѣкой народникъ или на нѣкой демократъ.

Н. Мушановъ (д): Или напр. на нѣкой сегашенъ земедѣлецъ.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Виждаме по nossенето, живѣнето, че извѣстенъ човѣкъ е богатъ, но колко въ неговото богатство не знаемъ. При землевладѣніето е съвсѣмъ друго. Тамъ всичко е на ачиъ, хората виждатъ кой колко земя има, виждатъ колко богатства има и затова има единъ стремежъ това богатство да се разпрѣдѣли. То ще стане полека лека и въ градовете. Та,

казвамъ, има силещ стремежъ, особено следъ тази война, която нанесе големи удари на бъдещия и въобще на народите и която изкара много порочни страни на стария строй, да се разпръслятъ материилните блага по-равномѣрно. Съ това, че се стремимъ да разпръслямъ земята, ние нико нѣма да губимъ; и безъ туй имаме малко едра собственост и искаме да я разпарцалосаме и нея. Вие знаете, че нашиятъ дребенъ собственикъ е добъръ производителъ, той не е лѣнивъ, той има съзнанието да бъде собственикъ. Защото има хора бъдещи, които искатъ съзнанието да бѫдатъ собственици, да бѫдатъ господари. Не може единъ ратай да го направишъ изъ единъ пътъ господарь на чифликъ, той самъ ще се почуди. Вие знаете случайно искатъ разгъзмалъ дъщерята на господаря, умира дѣлото и последнинъ то го ударва на пътището, не знае какъ да организира и отдѣл да почне да организира самия чифликъ. За да ратайствува се изисква по-малка способност, а да господарувашъ се изисква по-голема способност. Ако ние дадемъ земята на наши селяни, имъ да погубимъ България и производството; той е свикналъ да произвежда. И вънъ отъ това не бива да се страхувате, г. Данайловъ. Вие, който проповѣдвашъ дълго време теорията на капитализма . . .

Г. Данайловъ (д): И сега я проповѣдвамъ.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: . . . и тамъ е всичката Ваша грѣшка, да се трупатъ капитали, да се концентриратъ капитали, едро производство да имаме, богата страна да имаме — не бива, казвамъ, да се страхувате, че ние искаме да разпарцалосаме земята, защото капиталътъ не може да играе въ земедѣлието онази роля, която играе въ индустрията. Прогресътъ въ земедѣлието се състои въ това: да се възксидатъ земедѣлските култури, които изискватъ ръченъ трудъ.

Г. Данайловъ (д): Споредъ условията, не навредъ.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: Навсѫждѣ. Прѣстът е тамъ.

Г. Данайловъ (д): Японцитъ могатъ, ние не можемъ.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: Ако искаме интезивно земедѣлие, трѣба да въведемъ културите, за които се изисква ръченъ трудъ — тютюни, сусама, зеленчукъ. Най-интензивните стопанства у насъ сѫ зеленчуковитъ и тамъ съ 10 декара можешъ да добиешъ толко зъбъ, колкото отъ 150 декара отъ други стопанства.

Г. Данайловъ (д): И съ 3 декара.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: Тамъ е най-интензивното земедѣлие, но тамъ работятъ дѣчицата, жената и стопанинъ сѫшо така работи самъ. Сѫшото е и съ тютюна. Прогресътъ въ индустрията се състои въ това, че има повече капиталъ, че има по-усложненствана техника и масово производство — тамъ притехателътъ може да не участва даже въ производството — но прогресътъ въ земедѣлието е да въведешъ растения, които изискватъ ръченъ трудъ. При това трудолюбие на наши селяни, ако разпарцираме земята, ако му дадемъ възможностъ да приложи своя трудъ, ние нико нѣма да изгубимъ, а ще подпомогнемъ производството. Какво друго се изисква да дадемъ на този земедѣлецъ, на когото ще дадемъ земя, знамъ капиталъ? Изисква се да му дадемъ кооперация. Дайте ми единъ пробуденъ народъ, дайте просвѣтъ прѣди всичко на селянинъ, на този, на когото ще дадете земя, да знае просто да чете, да види, какъ обработватъ хората земята въ другите страни, уредете кредитъ — имаме Земедѣлска банка, имаме и Кооперативна банка, които могатъ да снабдятъ наши селяни и съ кредитъ — създайте кооперации, и тогава ние ще можемъ да постигнемъ онова, което едриятъ собственикъ постига: че имаме знания, че имаме и капиталъ.

Г-да! Насъ ни плашаха едно време, дѣло Благоевъ писа юнита прѣди 30 години и изкарваше, че дребното земедѣление е вече осъдено на смърть . . .

Нѣкой отъ комуниститъ: То е умрѣло.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: . . . но и досега дребното земедѣление не е умрѣло. Ще умре едрото, а дребното не е умрѣло. Той ни плашеше тогава,

когато нѣмахме машини въведенни. Той казваше: „Съ развитието на земедѣлската техника полека лека дребнитъ собственици ще изчезнатъ“. Направете една спрѣка, у кого е развита земедѣлската техника днесъ. Ще я видите у дребнитъ собственици. Едриятъ собственици съвсѣмъ рѣдко прибъгватъ да купуватъ най-усложненствувани машини за земедѣлието. Напр., въ Пловдивско и Пазарджишко, където сѫ набавени най-много такива машини, тъльки сѫ общински, или сѫ на сдружения на дребни собственици. Едриятъ има съмѣшка да си плати на тѣзи собственици за иѣвълко време, за да си овѣрше, отколкото да купи вършачка. Вие виждате даже моторни плугове да ги купуватъ пакъ дребни собственици, да ги купуватъ кооперации, да ги купуватъ общини. Направете една статистика, ще видите, че земедѣлските усъвършенствувани ордими сѫ въ рѫцѣта на дребните собственици. Когато кооперативната идея е тъй напредиала, когато съзнанието за по-добро стопанисване въ земедѣлието у българския земедѣлецъ е тъй погодигнато и когато имаме такива кредитни учреждения, за които ни завидватъ нашиятъ събръдъ — въ Гърция напр. едва сега прѣди войната изучаваха въ България, какъ сѫ устроени Кооперативната банка, Земедѣлската банка и други, за да създадатъ и тѣ такива у тѣхъ — . . .

Г. Данайловъ (д): И пакъ нѣма да създадатъ като Кооперативната банка. Други сѫ условията.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: . . . не бива да се плашите, че нашето земедѣлие, че нашето производство ще рипне назадъ.

Г. Данайловъ (д): Защото грѣцкиятъ селянинъ лъже и не плаща дълга, а българскиятъ селянинъ отива най-напредъ да си плати. Големи социални въпроси сѫ тѣ.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: Г-да! Стана въпросъ какъ трѣба да се разбира втората алинея: „Подъ непосредствено обработване се разбира личното участие на владѣтелитъ или притехателитъ и членоветъ на съмѣйствата имъ, макаръ и подпомогнати съ наеменъ трудъ.“ Господатъ стъ тамъ (Сочи комуниститъ) казва: „Вие искате непрѣмѣнно да държатъ оралото, да държатъ мотиката, да държатъ косата“. Г-да! Ако вие сте управители на чифлици, ако вие имате чифлици и сами ти организирате, вие нѣма да бѫдете добри стопани, ако не умѣте да държите косата, ражото, плуга — всичко това, което държи работникътъ. (Рѣкоплѣскане отъ земедѣлските) Увѣривамъ ви, по-хубаво е да не се заемате съ земедѣлие, ако вие не знаете да работите земедѣлска работа; даже и да не работите, вие трѣба да я знаете, за да бѫдете добъръ контролоръ, иначе ще ви измамятъ, ще ви излъжатъ и ще се опропастите още на втората година.

Т. Ценовъ (к): Това е за дребното земедѣлие само.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: Г-да! Въ земедѣлското производство ние знаемъ слѣдното положение. Има притехатели на земя, които работятъ безъ да си помагатъ съ наеменъ трудъ, сами съ съмѣйствата си работятъ, влагатъ своя трудъ, произвеждатъ, хранятъ се; има други, които освѣтъ че влагатъ своя трудъ и той на съмѣйството си, но се подпомагатъ и съ наеменъ трудъ; тѣ сѫ обикновено срѣдните собственици, а първите сѫ дребните собственици въ България. Въ странство не е така. Въ странство намиратъ, че ако участвуваши ти, притехателътъ на чифликъ, макаръ и съ ума си, като организаторъ на този чифликъ, то ти си срѣдъ собственикъ. Едъръ си само тогава, когато живѣшъ въ Букурешъ и си дашъ на единъ наеменъ лице да ти организира чифликъ и да го експлоатира, а на тебе да плаща частъ отъ полученитъ произведения въ пари.

Г. Данайловъ (д): То е системата на акцентизма; то е римското земедѣлие. Нѣмцитъ не правятъ така.

Министъръ-председателъ А. Стамболовски: У насъ не е така. У насъ дребни собственици сѫ онци, които обработватъ земята съ своя трудъ и съ труда на съмѣйството си. Срѣдните собственици сѫ всички онци, които освѣтъ своя трудъ и той на съмѣйството си, влагатъ труда и на наемни лица — по жътва, по коситба и т. н. се принуждаватъ да наематъ труда на други хора. Едри собственици наричаме онци, които участвуватъ само съ своя умъ да

организиратъ производството; тъй няма да се запретнатъ да работятъ, но участвува въ производството съ ума си; организиратъ го, наблюдаватъ го, контролиратъ го; тъй тамъ живеятъ и отъ този трудъ се прѣштаватъ. Машаръ да си служатъ само съ наеменъ трудъ, и тъй участвува въ производството. Съвсмъ малцина сѫ онѣзи, които никакъ не участвува въ, и ини тѣхъ застѣгаме. Всички други земевладения оставатъ да уреди закона за трудовата поземленна собственост, а ини застѣгаме сега онѣзи чифлици, онѣзи земи, които сѫ отчуждени отъ своите притежатели, които не се интересуватъ отъ тѣхъ, дали сѫ ги на извѣстни лица да ги обзаведватъ срѣчу косто имъ даватъ иѣкакъвъ наемъ или не имъ даватъ, или иѣкакъвъ плащатъ само данъка. Тѣхъ застѣгаме, г. Данайловъ, не онѣзи, които организиратъ, които влагатъ умственъ и физически трудъ.

Г. Данайловъ (д): Азъ разбирамъ идеята, но да се напиш.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамбoliйски: То се обясни, ясно е.

С. Костурковъ (р): Текстътъ трѣба да се поправи, а не обяснението да служи за коментаръ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамбoliйски: Не бойте се; въ Панагюрище нѣма чифликъ, който да бѫде засегнатъ отъ закона.

С. Костурковъ (р): За Панагюрище и за Вашето село не е въпросъ, а въпросътъ е за България. Законътъ ще се прилага отъ хора, които трѣба да иматъ прѣдъ себѣ ясенъ и точенъ текстъ, а не коментарнътъ на министра.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамбoliйски: Г-да! Пътятъ, тази забѣлѣжка, която направи г. Нанайотовъ е умѣстна. Щомъ има такива притежатели на полини, които сѫ ги сълѣни, заслужаватъ да имъ ги оставимъ, но тъкъ сѫ съвсмъ малцина и по-послѣ тѣхното положение може да се урегулира съ закона за трудовата поземленна собственост.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Добрѣ, но този законъ още не сме го видѣли.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамбoliйски: Добавката на комисията, съ която пояснява какво се разбира подъ непосрѣдствено обработване, и ония обяснения, които да дохдатъ, сѫ достатъчни, за да нѣма двойно разбиране или криво разбиране.

Комисията е измѣнила буква б: „Всички частни гори и пасища, за полетъ надъ 200, а за планинските мѣста надъ 500 декара“. Това е умѣстно. Въ полето да притежавашъ 200 декара, то е много пѣщо.

Друга поправка, направена отъ комисията, не виждамъ.

К. Илиевъ (з): Въ забѣлѣжка втора вмѣсто 200 декара, е поставено 300.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамбoliйски: Поставени сѫ 300 декара вмѣсто 200, но пакъ съ условие. Не виждамъ обаче между условията, ако ги прѣвърне въ изкуствени гори. Може-би да сте имали прѣдъ видъ други съображенія: че тамъ, дѣто сѫ обикновено тѣзи чифлици, е по-добрѣ да се въведе земедѣлска култура, отколкото горска. Доорѣ е, че сте подобрли тази забѣлѣжка.

Азъ ви моля да приемете законопроекта така, както е прѣдадкиранъ отъ комисията.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Паскаль Паскалевъ.

П. Паскалевъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставителъ! Въ комисията ние почти се разбрахме по тълкуването на точка а отъ чл. I. Г. Данайловъ не бѫше слушалъ въ комисията, но слѣдъ поясненията, които се дадоха тъкъ г. министра на земедѣлството и г. министъръ-прѣдседателя, азъ вѣрвамъ, че г. Данайловъ ще бѫде доволенъ. Отъ точка а се разбира земя, която се обработва непосрѣдствено. Непосрѣдственото обработване се поясни какво е — този, който умствено и физически участвува въ управлението или обработването на земята, къто я обработва на своя смѣтка, съ свои срѣдства и съ свой капиталъ; даже той може да вземе и иѣкой агрономъ като

управителъ на своя чифликъ, обаче обработването на чифликъ ще бѫде за смѣтка и рисъкъ на самия господаръ. Управлять по е още арендаторъ. Моятъ тълкувания нѣма да бѫдатъ мѣродавни. Мѣродавни сѫ тълкуванията на г. министъръ Оббовъ и на г. министъръ-прѣдседателя.

Азъ ще обѣрна внимание на точка а, че отъ първата алине се разбира, че земятъ надъ 300 декара ще се взематъ, но не цѣлѣ земи включително 300-тѣ декара, както се разбира буква б за горитъ и пасищата. Значи надъ 300 декара, ако не се обработва непосрѣдствено, може да се вземе.

Л. Кандевъ (к): Значи всичко ли ще се вземе?

П. Паскалевъ (д): Не, надъ 300 декара.

Л. Кандевъ (к): Докладчикътъ казва, че всичко ще се вземе.

П. Паскалевъ (д): Въ комисията имаше споръ. Г. Оббовъ бѫше на друго мнѣніе. Азъ съмътъ, че най-хубаво ще бѫде да се взема надъ 300 декара.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Добрѣ, ама това не е казано въ текста.

П. Паскалевъ (д): Така се разбира.

За точка б азъ ще мѣля горитъ да се изоставя да се уредятъ другъ наѣтъ. Въ комисията се повдигна този въпросъ. Той е доста деликатенъ и е свързанъ съ закона за горитъ, и даже докладчикътъ тогава г. Диляновъ направи прѣдлѣженіе въпросътъ за горитъ да се остави да се уреди съ измѣнението, косто се проектира въ закона за горитъ. Защото стопаниването на горитъ отъ държавата не е така лесно, както стопаниването на другите имоти. Има гори, които ще бѫдатъ повече отъ 200 декара, напр. 300 декара, и които не сѫ годин за едно гореко стопанство; има гори, които ще бѫдатъ и по-малко отъ 200 декара и които въ интереса на стопаниването на горитъ ще трѣба да се отчуждятъ. Въпросътъ за отчуждаването на горитъ даже въ по-малка собственостъ е свързанъ съ въпроса за арондирването на самитъ гори, закрѣгливането на държавните и общински гори. Тѣ е единъ въпросъ голѣмъ. За да може една гора, държавна или общинска, да бѫде обектъ на правилно горско стопаниване, тя трѣба да има въ себе си частни гори, и парчетата ще по 5, 10, 20 декара трѣба да се отчуждятъ, за да може гората да се стопанива, да се изработи единъ планъ на експлоатация, а кралицата отъ държавни гори, които сѫ сѫщо неудобни, трѣба да се отчуждятъ и да се дадатъ на частни собственици да ги стопанизватъ. И понеже този въпросъ за правилното стопаниване и експлоатиране на горитъ е доста голѣмъ, азъ ще моля да се изхвърли отъ законопроекта въпросътъ за горитъ и да се уреди самъ въпросъ за пасищата. Въпросътъ за горитъ да се уреди специално, когато се измѣнява самиятъ законъ за горитъ; тогава можемъ да постановимъ, че гори по-малки отъ 200 декара да се отчуждаватъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамбoliйски: Искашъ да кажешъ гаоровци да не бѫдатъ засегнати отъ този законъ.

П. Паскалевъ (д): Имамъ въ Габрово хора, които да се засегнатъ отъ този законъ. Има совати, и азъ съмъ съгласенъ да се взематъ, когато сѫ за пасищца.

Що се отнася до забѣлѣжка II отъ законопроекта, отнесително оставянето до 300 декара на онѣзи, които непосрѣдствено не обработватъ земятъ си, съ задължение въ три години да ги обработятъ, азъ ще моля да се разшири тази забѣлѣжка. Изглежда, че г. министъръ-прѣдседателятъ съзира, че сѫ много ограничени земедѣлските култури, които трѣба да се насаждатъ. Тамъ е казано: (Чете) „На притежателътъ и владѣтелътъ, които непосрѣдствено не обработватъ земятъ си, може да се оставятъ до 300 декара, ако декларираятъ, че въ 3-годишнъ срокъ ще ги използватъ за индустріални заведения, свързани съ земедѣлското производство, или ги прѣвърнатъ въ лозя, овощни градини и изкуствени ливади“. Нима само това съ земедѣлското модерно производство? Нима ако тѣзи земи се обърнатъ въ орница, въ черничеви градини, или разсадници, или въ зеленчукови градини, тютюница, ако се насъдятъ съ цвѣцло, ленъ, нима тѣ не сѫ модерни земедѣлски стопанства или култури? И може ли вие отъ 300 декара да направите лозе, или овощна

градина, или изкуствена ливада въ три години? То почти е невъзможно. Ако вие запазите имота на единъ, който има 300 декара и обработва земята си, защо не позволите на този, който досега не е работил земя, който пръв видъ на новия живот, новите мечоти, които сега се създават, било въ търговията, било въ индустрията, било въ акционерните дружества, иска да се занимава съ земеделие, да внесе тамъ своя капитал, който има, а може-би и въгучната си и да обърне въ три години своята земя отъ 100, 200, 300 декара въ земеделско стопанство? И затуй азъ, че моля да се съгласи г. министърът — това ищо нѣма да попрѣчи на неговата идея — тѣкстът да се поправи така: (Чете) „... ако декларират, че въ 3-годишния срокъ ще ги използват за индустриални заведения, скързани съ земеделски производство, и скотовъдни ферми...“ — Защо да не може азъ единъ стопанство отъ 100—200 декара да го остави на господара му, ако той въ три години го обърне въ скотовъдна ферма, развили напр., добитъкъ, крахи тѣ както сѫ тѣ ферми гъ Италия, Франция или другаго? И по-нататъкъ: „... или ги прѣвърнат въ лозя, овошки, черничеви или зеленчукови градини“ — това е модерно — „тиютионица, оризаша или други модерни земеделски култури“. Дайте по-голѣма свобода. Вие съ този законъ искате не само да правите болшевизъмъ, да изравнявате хората, но азъ съмъ тамъ, че основната имъ идея трѣбва да биде да засилите земеделето, даже билъ дребно или ердно. Дайте възможност и на други хѣта да се прѣдалат на земеделие, даже може-би по-умѣло, отколкото вие като имъ дадете по-голѣма свобода въ три години да обѣрнат своята земя на земя, която се обработва нѣкакъ по-культурно.

Забѣлѣжка III азъ бихъ молилъ съвѣршиенъ да се изхвѣти. (Чете) „Продажбите на земя, прѣдметъ на настоящия законъ, станали съдѣтъ 16 априлъ 1920 г. се считатъ недѣйствителни“. Неудобно е да опрѣдѣляте дата, г. г. народни прѣставители.

Министъръ А. Радоловъ: Име прѣдупрѣдихме.

П. Паскалевъ (д): Въ нѣкакъ си окрѣжно, къето вие сте дали, вие прѣдупрѣждавате, че не се отчуждаватъ голѣмитъ земи, че на този който купи земя съдѣтъ 16 априлъ 1920 г. не се упиножи такава продажба. Прѣди всичко никой не е знаелъ на 16 априлъ 1920 г. какътъ ще биде външнътъ законопроектъ, който вие ще внесете. . . .

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Ипотекитъ оставатъ ли въ сила?

П. Паскалевъ (д): . . . дали ще биде той законопроектъ за трудовата собственостъ, съ който вие агитирахте, или ще биде този законопроектъ. Никой не знае и какъ ще биде прието. Вие ще създадете едно недоволство. Извѣстни интереси не има да пострадатъ.

Азъ даже желая да се махне тази забѣлѣжка по други съображенія още. Защо вие не оставите хората свободно да си продаватъ своятъ имоти? Нека този законопроектъ, който вие гласувате, свободно да се приложи: този, който има повече отъ 300 декара, самъ да продаде своята земя въ извѣстно време на тѣзи, които се нуждаятъ. Ама вие ще кажете: име искали да вземмъ по евтина земя, за да я дадемъ на бѣженците или на онѣзи, които имѣматъ. То е второстепенътъ въпросъ. Глаголиятъ въпросъ е да може да се разпрѣдѣли земята на по-дребни стопанства, които да сѫ живъспособни, да сѫ години да живѣятъ. Дайте възможност на хѣтата сами да си продаватъ земитѣ. Име, демократическата партия, не сме противъ прѣминаването на земята въ рѣчѣ на онѣзи, които я работятъ, вие даже първи въ това отношение създадохме закона за чифликънските имоти, закона за прѣбрѣщане на десетъка въ данъкъ емлия, закона за създаване кредитъ на дребните земедѣлици, за кооперирането имъ и т. н. Тѣ сѫ мѣроприятия създадени отъ нашата партия съ целъ да може земята да остане въ рѣчѣ на този, който я работи, защото едно време имаше чорбаджии, които закупваха много евтини земи и ги даваха на изполница, или пѣсъ чифликънци, които не работиха земитѣ си, а живѣха въ Цариградъ или София; за такива земи нѣ създадохме мѣроприятия, за да могатъ да прѣминатъ въ рѣчѣ на тѣзи, които ги работятъ. Дѣдо Петко Каравеловъ казваше: „Земята трѣбва да принадлежи на този, който я работи“. Име сме за този принципъ, но това да става по естественъ начинъ, съ по-малъкъ насилнически срѣдства, да става доброволно, ако искате. Тамъ е тенденцията.

Азъ съмъ тамъ, че този законопроектъ, който сега гласувате, и другиятъ, който ще гласувате, вие не можете да го приложите и слѣдъ 10 години, защото въпросътъ за оцѣнката, въпросътъ отъ лѣ ще намѣрите кредитъ, за да можете да платите тѣзи земи, въпросътъ за тѣхното раздаване на бѣженците и на ония бѣлги, които се нуждаятъ въпросътъ за изплащането на тѣзи земи, за намѣрепето инвентарь, за кредитирането на тѣзи, които ще ги купуватъ, за назначаването на комисии и т. н., тя е една толкова сложна материя и толкова мѫчна работа, че по-мосто дълбоко убѣждение при тѣзи трудни времена, къто прѣкарва дѣржавата, които не може да свърже двата края на бюджета, да отива да прави нови дѣлгъзи, за да купува земи или здания, да ги разпредѣля и пр. това е единъ въпросъ много труденъ и заради туй не е достатъчно да гласувате закона. Приложете го, ако можете по искане запира неговото естествено прилагане съ свободната продажба въ течение на пѣтия този периодъ, да могатъ хората доброволно да си намалятъ голѣмитъ земи и да ги продаватъ. Ама, казвате, че ги купува този или онзи. Ше ги купува този, който има по-малко отъ 300 декара и когото законътъ нѣма да закачи.

К. Илиевъ (з): Т. е. който има пари.

П. Паскалевъ (д): Който има пари, ако искате. Менъ ми се чини, че ако дадете земя на този, който нѣма пари, той ще я загуби. Въ Бѣлгия всѣки човѣкъ, който би искачъ може да купи ниви и да стане добъръ земедѣлъчинъ и икономистъ. Всѣки човѣкъ, който не е пияница, всѣкога може да купи имоти и да има стопанство, а на този, който не е големъ за работа дайте му утрѣ 100—200 декара, г. Кандевъ, той пакъ ще я изгуби. Пруга а вашата теория — всички да работятъ — п може-би тамъ има смисъль, но когато дължимъ на частната собственостъ и искаме по-изкуственъ начинъ да я поддържаме на негоденъ човѣкъ като дадемъ имотъ, той ще го продаде и разпилѣ и ще трѣбва отново пакъ да му дадете.

И. Янчловъ (с): Законътъ не позволява да се дава земя на такива пияници.

П. Паскалевъ (д): Нашиятъ балканджия, ако искате, не е тъкътъ земедѣлъчинъ, който трети земя, и ако той има 20—30 декара, то не значи, че трѣбва да му дадете 50—100 декара, той не я желае. Вие трѣбва да го изследите долу, въ полета. Той има 25 декара земя, но той не е земедѣлъчинъ, той е дюлгеринъ, кираджия, той е работникъ, той се прѣхранва съ други занаяти може-би по-лобъгъ отколкото съ земедѣлъчието, и работи и своятъ 20—25 декара. П нему вие цекате да дадете земя? Едно равенство искате да направите. Това не може. Азъ ще моля тая забѣлѣжка да се махне. Оставете собствениците свободно да прилагатъ закона, за да всичните по-малко сътресения въ земедѣлския сѣтъ.

Прокарайте този законопроектъ тѣй, както е написанъ, а не дойдете съ законопроекта за трудовата собственостъ още повече да разпарчелите стопанствата. Ако можете, приложете го още утрѣ, но азъ мисля, че вие сами ще се отчаете и ще направите едно лошо дѣло въ вашето село. Толкова много интереси ще зачекнате вие и толкова недоволство ще създадете, та не знамъ дали ще биде въ интереса на тѣзи, които прѣлизатъ съ този законопроектъ. А единственниятъ интересъ въ нашето земедѣлъче е да вървимъ къмъ дребното земедѣлъче не чрѣзъ насилиствено отчуждаване на земята, а съ едно прогресивно облагане на земята. По този начинъ вие въ нѣколко години ще достигнете разпарчливане на земята между дребните стопанства съ една политика, а не съ насилие да прѣвръщате едрото стопанство — това, което го има въ Бѣлгия, съвсѣмъ иначе — въ дребно и ердно жизнеспособно земедѣлско стопанство.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министъръ-прѣдседателътъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Г. г. народни прѣставители! Ще се спра върху опора, което каза г. Паскалевъ.

Той се спрѣ най-напрѣдъ на буква б отъ чл. 1: (Чете)

„Всички частни гори и пасища за полето надъ 200, а за планинскѣтъ мѣста надъ 500 декари“. Той иска да се прѣмахне тая точка специално за горитѣ и да се остави да се уреди съ отдѣленъ законъ. Това не може и не бива

да се приеме. Азъ не чухъ аргументи отъ г. Паскалев, за да защити своето гледище. Той говори, че имал особени плановъ за стопанисване на горите, които тръбвало да се прѣдвидятъ въ закона за горите. Г-да! Нито единъ частенъ стопанинъ досега не се е проявилъ като добъръ стопанинъ на горите и не е внесъл нѣщо повече, отколко кото държавата е внесла.

Г. Данailovъ (д): Само ги е запазилъ по-добъръ, отколко държавата е могла да запази своята гори.

С. Костурковъ (р): И не сѫ окрадени така, както държавнитѣ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Въ това отношение пакъ държавата е помогнала. — Има голѣма неправда, г-да. Ако вие прослѣдите произохда на крупнитѣ притежания на георгий, ви ще намѣрите, че тѣ сѫ придобити само чрѣзъ единъ видъ кражба.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Да не го чуяте комунистите.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Прослѣдете притежателите на гори — защото имаме такива притежатели — и ви ще видите, че или дѣло му съ фалшивъ документъ се снабдилъ отъ нѣкой си ага или паша за притежанието на една гора, или пъкъ я заграбилъ отъ общината, или пъкъ тамъ въ срѣдата на държавната гора турилъ една кошара да насе овцетъ и по силата на това, че настъпилъ тамъ звѣтъ си, че ималъ една кошара, завладѣлъ ѝ гора. И дълго време азъ съмъ си мислилъ какъ това явно заграбено стопанство да се вземе отъ ръцѣтѣ на частните лица.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Всички свидѣтели по дѣла за гори говорятъ противъ държавата. Има много дѣла, спечелени отъ частните лица противъ държавата.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Не знамъ какви сѫ вашите сѫдилища, ...

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Вашите — ви се правителство.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: ... но знамъ само едно, че ако има областъ, дѣто да сте се проявили като най-лоши хора, това сѫ горските дѣла. Тѣ сѫ най-доходните за васъ, адвокатите.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Ние ли сме криви, че салятъ лъжатъ, като свидѣтелствуватъ противъ държавата? Хайде де!

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Има отъ васъ хора, които научиха селяните прѣди турекобългарската война да вадятъ танин чакъ отъ Цариградъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Като има лакоми хора за гори, научиха се, разбира се.

(Прѣдседателското място заема подпрѣдседателътъ К. Томовъ)

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Имаше хора, които казаха: „Толкова и толкова лева ще ми платишъ, ако ти донеса отъ Цариградъ единъ документъ съ стара дата“, съ не знамъ какви си подписи. И отиваха за тая ѝ въ Цариградъ и донасяха пѣти куфари съ танин. По силата на тия танин адвокатъ спечелваша дѣлата и оформяваша единъ видъ кражбите. (Рѣкоплѣскане отъ земедѣлците)

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Селяните ги нечеха, а не адвокатите.

Министъръ А. Оббозъ: Турскиятъ тѣфтерхане павѣднява всѣки денъ място министерство съ такива танини. И което е интересно, то е, че има издадени въ 1914 г. отъ Цариградъ документи за гори, които се намиратъ въ едните прѣдѣли на България.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Вѣше по-добре да турятъ фестъ на нѣкой адвокатъ, да го заключатъ нѣкадѣ и тамъ да пишатъ танин, вмѣсто да се пишатъ въ Цариградъ. (Рѣкоплѣскане отъ земедѣлците) Дѣлъ че

болшинството отъ интелигенцията не знае да пише турски; иначе, ако имаше такива хора, тѣ щѣха и тукъ да кальпятъ тия танини.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Не сѫ криви сѫдилищата, г-миestre, че еднонасятъ фалшиви документи.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Та, г-да, тази точка б не бива да се изхвърли, ти тръбва да си останеш, защото назрѣлъ е ви че този вѣпросъ да се отнеме отъ крупните частни гори. „Какво ще правимъ съ тѣхъ“ — питате се г. Паскалевъ. Ще ги стопанишвате. Какъ? Държавата ли ще ги стопанишва или общината, съ отдѣлъ законъ ще разрѣшимъ този вѣпросъ. Ви знаете, че държавата има голѣма борчове, и ще тръбва нѣкакъ да се мѫнимъ да ги плащамъ.

Отъ комунистите: Аха, разбрахме тази работа.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Борчътъ не умира, г-да, комунисти. И вашето царство да дойде, борчът ще си стои. Русия каквото има да дава ще го даде, нѣма да я оставята на мира, докато не си платятъ. Ние ще тръбва да се стремимъ да си платимъ и частъ по-скоро да си платимъ, за да се освободимъ отъ всѣкаква опека.

В. Мулетаровъ (к): Ви лично не вѣрвате на туй, което говорите — че ще платимъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Че нѣма да платимъ ли? Ще платимъ.

Т. Цековъ (к): Нали сте подписали фалшиви полица? Нѣма да я плащамъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Лесно е да съ каже така.

Министъръ А. Радоловъ: Колкото можемъ ще платимъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Тѣй тръбва да бѫде.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: На държавата иже даваме единъ капиталъ, единъ имотъ, съ него ти може да оперира, да си плаща дълговетъ. Има маса общини — това е само идея, която ви казвамъ, това ще се обмисли отъ васъ съ отдѣлъ законопроектъ — има маса общини, казвамъ, които желаятъ да иматъ гори и ще ги стопанишватъ много добре. Има маса общини, които сѫ готови да платятъ скъпо и прѣскъко, за да се снабдятъ съ гори. Полекшъ мѣста даже, около които нѣма гори, скъпо които не може да се направятъ изкуствени гори, сѫ готови да си купятъ гори далечъ на нѣколко километра разстояние и ще готови да се подчинятъ на всичките пареди, които горската властъ ще издава. Готови ѕамъ да платятъ скъпо и прѣскъко за тия гори, за да могатъ зимно време да се топлятъ не съ слама, ами съ дърва. Държавата може да се вѣзползува отъ този капиталъ, като продаде на опѣзи общини, които желаятъ да се снабдятъ съ свои гори, да имъ налоги извѣстенъ режимъ и изъ този начинъ да може да плати своя борчъ. Ние сме си турили за Ѣѣлъ да спасимъ държавата отъ борчонетъ, които възпитъ управлението докараха.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Нашите?

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Да, вашиятъ управление, не нашето. Ние не сме участвували въ управлението на българската държава, ви сме участвувахте; ако ви лично не сте участвували, вашиятъ комисия, вашиятъ братъ, вашиятъ баща участвували.

С. Костурковъ (р): И вашиятъ братъ и баща. Тѣ не сѫ отъ мѣсечината.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболовъ: Нито моятъ баща, нито моятъ братъ, нито никой. Сега прѣвъ пътъ ние участвуваме въ управлението. Ние бѣхме отритнати сѣ-тамъ, и ако речехме да гласуваме, доождахте съ сопи да ни накарате да гласуваме за васъ.

С. Костурковъ (р): Не се знае кой купуваше сопитъ съ тютюнъ и ракия.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Ние ще трѣбва, казвамъ, да изчистимъ този боклуцъ въ държавата, който създаде вашето управление. И ние имаме кураж да намѣримъ срѣдства, щото и забатачениетъ общини да спасимъ, да ги накараме да си построятъ училища, ние имаме кураж да потърсимъ срѣдства, за да платимъ и тия голѣми борчеве. Ето това е едно отъ срѣдствата. И азъ ви моля, пѣдѣйтѣ прѣмахва това нѣщо. Тѣзи частни гори, които ще прѣминнатъ въ рѫцѣта на държавата, можете постъ да ги дадете на когото щете.

Но държавата много повече харчи за запазването и стопанисването на тѣзи гори, отколкото частните стѣпани. Ако погледнете бюджета, вие ще видите, че държавата винаги е свѣршвалъ съ дефицитъ отъ горите, защото повече е харчила за своята стража, а по-малко е добивала. Може-би това да се дължи на лошо стопанисване, но са дължи и на туй, че държавата е простирила своите грижи и върху общинските и частните гори. Така щото, моля ви, пѣдѣйтѣ отхвѣля тая забѣлѣжка.

Азъ бихъ желалъ въ комисията и тукъ да се спрѣхте на забѣлѣжка I, бихъ желалъ сега още да опрѣдѣлите цѣната на всички тия имоти, които по силата на закона ще се взематъ, и да ги изплатимъ. Ще намѣримъ срѣдства какъ да ги изплатимъ на тия хора.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Банкноти!

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Банкноти, или облигации, или какво и да е — ще намѣримъ срѣдства да ги изплатимъ най-послѣ, тѣ сѫ дължни да направятъ единъ заемъ на държавата. И би било хубаво, ако комисията се занимаше да уреди тая забѣлѣжка I, да постави опѣнката още сега, да я фиксира, за да може държавата, като отчуждава сѫщеврѣменно и да плаща. Тя трѣбва да бѫде добре платещъ, да имѣтъ плати. Съ какъвъ видъ момента ще имѣтъ плати, то е друго. Вие знаете, че сега злато нѣма никѫдѣ, че е забранено даже да се употребява — съ книга ще се плати.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Облигации.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Съ облигации ли ще бѫде, съ нови банкноти ли ще бѫде, съ стари ли ще бѫде, но ще се плати. Държавата има срѣдства да плати.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Много леко гледате на този въпросъ.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Можемъ да си изнамѣримъ машина да си издаваме банкноти и да си плащаме. Азъ ви обрѣщамъ вниманието на тази забѣлѣжка, да я поправите, да я уредите, като се възползвате отъ законопроекта на г. Даскаловъ за трудовата собственостъ, и по този начинъ да се уреди положението на тѣзи хора, да си взематъ паритетъ, да не чакатъ.

Г. Паскалевъ се спрѣ и на забѣлѣжка II. Той каза: „Не-достатъчно е само да задължите хората да засадятъ тия земи отъ 300 декара съ лозя, овощни градини и изкуствени ливади“ — изхвѣрлено е „изкуствъ лѣсъ“, и добре спорено; той иска да се прибави и „зеленчукови градини“. Ако г. Паскалевъ имаше по-голѣмо мнѣніе отъ земледѣлието нѣмаше да иска това нѣщо. Онѣзи, г. Паскалевъ, които ще направятъ овощни градини, тѣ ще изнѣлзуватъ земята и за зеленчукови градини. Но ако вие турите и „зеленчукови градини“, всѣки тогава ще даде такава декларация, защото ще даде подъ наемъ тѣзи земи на нѣколко души градинари отъ Горна-Орѣховица или Търновско, ще извадятъ по единъ дулантъ, нѣщо особено нѣма да се внесе въ земледѣлието, и ще се справи. Какво го задължавате? Да направи овощна градина? 300 декара може да ги направи на овощна градина; отъ това нѣма да изгуби производството въ България. 300 декара лозя нѣма да направи, защото мѣжно се правятъ 300 декара лозя, никой не може да ги направи. Па ако има меракъ да вложи толкова много капиталъ, нека го направи, но не вѣрвамъ да се намѣри такъвъ човѣкъ, особено сега, когато сѫ толкова скъпи работници у насъ.

Г. Данайловъ (д): Тѣ сѫ 6 милиона лева за 300 декара.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Невъзможно е. Не.. този стопанинъ ще направи частъ отъ земята си, 50 декара максимумъ, лозе: друга частъ, напр. 100 декара.

ще направи на овощна градина, като сѫщеврѣменно празното място го използува за зеленчуцъ; и ако направи и изкуствени ливади, той ще развие тамъ скотовъдство, може да си купи породисти крави и да ги развѣжда.

Потѣбно е да остане това нѣщо, защото вие виждате каква е тенденцията вече. Отъ мировитѣ сѫдилища ви изкарваме.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Ужасъ!

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Азъ знамъ, че Васъ не засѣга.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): И другитѣ не засѣга.

С. Костурковъ (р): Никого не засѣга. Въ бѫданѣ адвокатитѣ ще взематъ двѣйно повече, отколкото досега.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Но онѣзи адвокати, които досега бѣха при мировитѣ сѫдилища, ще отидатъ при окръжнитѣ сѫдилища и пакъ ще ви станатъ конкуренти.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Многъ лако гледате на този въпросъ.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Забраняваме сѫщо и верижната търговия и спекуляцията. Ще трѣбва да ви дадемъ възможностъ да вложите своите капитали въ земледѣлието. И мисля, че ще допринесете за прогреса на земледѣлието, ако внесете частъ отъ капиталитѣ си, за да подобрите частъ отъ тази земя, която ще ви остане. Малцина ще сѫ отъ васъ, които ще се рѣшатъ да дадатъ една такава декларация.

Н. Пѣдаревъ (д): Оставете ни да станемъ обикновени земледѣлци.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Камви обикновени земледѣлци?

Н. Пѣдаревъ (д): И живо да садимъ, и ечмикъ да садимъ. Защо непрѣмѣнно лозя и овощни градини да правимъ?

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Можете да станете. Като прѣбрѣнете тия земи въ овощни градини, може сѫщеврѣменно и жито да сѣтете въ тѣхъ. Ние ви даваме възможностъ да станете земледѣлци, но като привлечеете вашиятѣ капитали въ земята, ние сѫщеврѣменно ви прѣдѣзваме отъ фалиране. Ако ви дадемъ друга култура да обработвате, кѫдѣто се изискватъ повече познания, вие ще фалирате. Но лозя можете съ наемни работници да си създадете, изкуствени ливади или овощни градини — сѫщо така. Щомъ ви дадемъ друга култура, и той є осигуренъ. Щомъ ви дадемъ друга култура, когато нѣмате понятие отъ земледѣлието, вие ще фалирате. Вие виждате, че вие се грижимъ за васъ — не желаемъ да фалирате и тамъ. Фалирахте като политици, сега да фалирате и като земледѣлци, не, ние не некаме това.

Н. Пѣдаревъ (д): Кой є фалиралъ не се знае.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Като политици вие фалирахте. Особено вие, демократитѣ, мълччете, защото сте въ тинята! (Рѣкоплѣскане отъ земледѣлци) Защото, като речемъ да ровимъ най-близката история, ще видите, че сте по-голѣми прѣстѫници, отколкото самытѣ радослависти.

П. Паскалевъ (д): Недѣйтѣ плака за другитѣ!

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовски: Защото вие имахте възможностъ да измѣните задълженія български корабъ, да склоните сепаративенъ миръ, вие бѣхте поканини отъ всички добри приятели на България, вие бѣхте поканени отъ Америка да направите това, но не го направихте. Ето, ще излѣзватъ зелените или оранжевите книги, и ще видите какво прѣстѫпление сте извѣршили вие, демократитѣ! Ако българскиятъ народъ би узналъ какво прѣстѫпление сте извѣршили спрѣмо България, не би ви позволилъ да стѫпите между неговитѣ редове (Рѣкоплѣскане отъ земледѣлци) — толкова голѣми прѣстѫници сте! Та недѣйтѣ вика, че сте безпогрѣшни. Вие бѣхте се забравили, вие бѣхте станали по неволя германофили, и то-

тогава, когато германофильтвото фалираше, когато и Радославовъ бъгаше отъ него, а вие загаихте съ двата крака, вие потънахте, като направихте и България да потъне. (Ръкоплъкане отъ земедѣлците) Г. г. демократи! Недѣйте не прѣдизвика да говоря. На германофиликата и австрофилска политика, която погуби България, вие турнахте начало съ анексията на Босна и Херцеговина и съ обявяването на нашата независимост.

П. Паскалевъ (д): Оставете тъзи въпроси.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Вие се усъмнихте въ искреността на съглашението къмъ България още тогава турната началото и завършихте — турната и края. Така се стекоха условията, така се стекоха събитията, че вие тръбващ да турите тръпливия вѣнецъ на фалирала България.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Добръ че вървате тъзи думи.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Вървамъ не, ами всички, който има съвестъ и здравъ разумъ, ще ги повѣрият. — Радославовъ може да се оправдае, защото той все пакъ клонъчи къмъ германофильтвото, все пакъ държавата на една политика за намѣренчесто, за гимната на България въ войната, която не бѣше къмъ своя край. Но вие, които бѣхте съглашенофили, вие, които протестирахте съ насъ противъ тая война, защо не склонихте сепаративен миръ, когато се доказва, че и главна квартира, и всички сѫ знали невозможността да се задържи напицътъ фронтъ, когато сте имали прѣдложение отъ самата Америка да прѣдставите сѫдбата на България на нея, на Америка, да склоните сепаративен миръ и да спасите България? Азъ ви казвамъ: всички могатъ да поприказватъ, да кажатъ пъкъ дума, но вие демократите, не бива да приказвате. Ако имате срамъ, ако имате съвестъ, тръбва самъ да мѣлчите! (Ръкоплъкане отъ земедѣлците)

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Вие най-малко имате право да приказвате.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: (Звъни) Нѣмате думата.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: А-а-а! Азъ най-малко право имамъ да приказвамъ!

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Вие най-малко имате право да ни отнемате думата да говоримъ, защото не чакаме комплименти отъ Васъ.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: „Ние знаемъ вашите дѣйствия“ — ще ни подхвърлятъ — „отъ затвора се организирали революция“ и пр. и пр. Желая да се организира анкета, и ще видите какъ е паднало Добро-поле. Прочетете показанията на онѣзи хора, които сѫ далени подъ сѫдъ, относително надането на Добро-поле. Вие пъма да намѣрите тамъ участнико на цикой затворникъ отъ Централния затвъръ или отъ Видинския затвъръ въ това дѣло, а ще намѣрите участнико на главната квартира и на васъ. Важно е, че министъръ Малиновъ и пѣлнить кабинетъ съзнае положението на фронта и е търпѣлъ. Знали сте даже за готвящия ед ударъ и търпѣхте, не само търпѣхте, ами издигахте знамето на германофильтвото, искахте да го възбновите, защото бѣше разплатено, приемахте херцози, крале, уреждахте гешефти и спомогнахте да дойде катастрофата на България.

Г. Василевъ (д): Бихъ желалъ да ини кажете само двѣ думи . . .

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Кажете, г. кумецъ на генералъ Жекова.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Оставете кумеца, кажете сервизо. Какво говорите за кумеца?

Г. Василевъ (д): Понеже на много пъти се прави етътъ Васъ този позитъ, постъянноувърявате, че Америка правила прѣдложение на България за сепаративен миръ, азъ бихъ желалъ да ини кажете поне това: чѣрѣзъ кого и кога е направила това.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Тѣчъдия това най-положително. Ще дойде врѣме да Ви кажа. Не само

това. Вашите хора Цоковъ, Димитъръ Минчевъ, Заграловъ — маса хора, които сѫ били въ Швейцария, сѫ дохождали при васъ и сѫ искали да се склони сепаративен миръ. Вънъ отъ това самиятъ министъръ Малиновъ е признавалъ, че моментътъ е много изгоденъ, че се готови една офанзива и че нашиятъ фронтъ прѣставлява една паяжина.

Г. Василевъ (д): И търсѣше миръ.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Какво ще ми разправите? На 25, когато излѣзохъ отъ затвора, вашиятъ Малиновъ потриваше рѫцъ и казваше: „Отъ виесътъ мѣсто още не се съгласява за сепаративен миръ.“

Г. Василевъ (д): Фердинандъ не се съгласява до последния моментъ, но правителството искаше сепаративен миръ безъ него. Правителството направи прѣдложение за сепаративен миръ безъ Фердинанда. Тъза ще Ви се докаже съ документъ, който е извѣстенъ на г. Райко Даскаловъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Нищо подобно нѣма.

Г. Василевъ (д): Не съмъ казалъ още нищо.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Това, което казахте досега, не е вѣрно.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Василевъ, не правете скандалъ. Нѣмате думата.

Г. Василевъ (д): А, моля Ви се, азъ не правя прѣкъсане за скандалъ. — Азъ ще установя съ документъ, който е извѣстенъ на г. Даскаловъ, че не само не е вѣрно . . .

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Нерде Шамъ, перде Багдатъ!

Г. Василевъ (д): Не перде Шамъ, перде Багдатъ, а то е по въпроса за сепаративен миръ. — . . . не само не е вѣрно, че Малиновъ не е търсилъ сепаративен миръ и не е искалъ миръ, а напротивъ вѣрно е, че Малиновъ е искалъ миръ и е направилъ всичко възможно, обаче условията не сѫ му позволявали. Това е извѣстно Вамъ.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Ама какъвъ миръ искахте? Миръ заедно съ нашите съюзини.

Г. Василевъ (д): И заедно, и безъ тѣхъ. Това е още поинтересно.

Отъ земедѣлците: А-а-а!

Г. Василевъ (д): Ще видите.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Какво ви прѣчое да го направите?

Г. Василевъ (д): Не го искаха, г. Стамболовъ.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Кой не го искала?

Г. Василевъ (д): Съглашението не го искаше.

Министъръ-прѣдседател А. Стамболовъ: Недѣйте лъжа. Съглашението може да склони миръ съ насъ, когато бихме искали.

Г. Василевъ (д): Въ 1916 г. — да, въ 1918 г. — не. Азъ Ви прѣпоръжвамъ, когато имате възможностъ, като министъръ да възпиши работи, да говорите съ чужденци, да поговорите съ пѣкъго по въпрѣса. И Ви заявявамъ — това ще провѣрите не само отъ наши източници, но и отъ източници, които Вие безусловно ще вѣрвате, където е Баучеръ особено — че наши приятели англичани прѣложиха прѣзъ м. юли на английското правителство да склонимъ миръ, но английското правителство этъ говори: „Късно е, не желаемъ“. Отговори го на своятъ първи съѣтници въ Лондонъ и Версалъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не е вѣрно.

Г. Василевъ (д): Тъзъ документъ се намира въ Вашето министерство, а въ прѣписъ се намира въ щаба на армията.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Г-да! Съглашението, когато ви хдаме силите си, никога нѣмаше да моли. Ако нѣкога един Лойдъ Джорджъ е молилъ българския пълномощенъ министъръ, то бѣше тогава, когато се намѣшихме въ войната. Тогава е молилъ. Но по-послѣ да моли, когато Америка се бѣше намѣшила, това е безумие. Трѣбаше вие, приятели, да отидете да помолите съглашението, трѣбаше да послушате Америка, да прѣдоставите сѫдбата на България въ рѣцѣ на Америка и щѣхтѣ да я спасите. Вие никога прѣз живота си не ще можете да докажете, че сте прѣдлагали сепаративенъ миръ отъ страна на България. Едно знае свѣтъ: че вие искахте миръ, както го искаше и германскиятъ кайзеръ — миръ общъ между съюзниците отъ една страна и съглашението отъ друга страна. Но сепаративенъ миръ вие не сте искали, защото Фердинандъ го не искаше, а вие не бѣхте способни да хванете Фердинандъ. Фердинандъ нѣмаше да подпише даже, ако не бѣше революция. Този готовъшъ контрапреволюция, той готовъшъ прѣвратъ, той готовъшъ въстъ съ да свали и да докара либералитѣ на 25 ве-черъта, на 26 сѫщъ така. Само революцията го накара да си устои на думата. На 25 азъ си дрънкахъ зѣбигъ да го убѣждавамъ да се съгласи да подпише примирие, защото г-жо Министерски съветъ запарихъ г. Малиновъ да си ктрши рѣцѣ и да казва: „Трѣба да се сключи миръ“. Това е на 25. Офанзивата почва на 13 и 14, продължава, а вие на 25 чакъ почвате да мислите за миръ и още се крѣбаете, защото Фердинандъ не искалъ.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Имате грѣшка.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Защо не го склучихте по-рано, питамъ ви? Защо не го склучихте на 12, особено когато сте знаели, както това Малиновъ е говорилъ прѣдъ опозиционното събрание, че по свѣдѣния на щаба на армията нѣпрѣятельство готовъ е голъма офанзива и че иле не можемъ да удържимъ? Но правителството пакъ стои. Ако вие се намирахте за некадърни да наложите па царъ Фердинандъ да подпише примирните, трѣбаше да сложите вашите оставки. Иска дойдѣши Радославовъ, нека юѣдѣши другъ нѣкой да иносме цѣлия пожаръ, а не вие. Защо се поколебахъ? Защо послушахте Фердинанда? Защо устроихте тукъ гуляи на неговите приятели царе и херцози? Защо не послушахте знова, което разправиши народътъ на фронта и навѣкъ, опона, което говорѣше неговото съзижданіе? Войниците на фронта ви даваха срокъ, че до 10 септември трѣба да склучите миръ. И вие бѣхте убѣдени въ това. Защо стояхте съ скрѣстени рѣцѣ, защо чакахте иле да изѣземъ отъ затвора и да ви принудимъ да склучите примирие, защо ин приудихте да пролѣтѣмъ кръвта на 3 хиляди души български синове, та тогава да ви накараме да склучите примирие? (Рѣкоплѣскане отъ земедѣлъците) Ако не почпхъ ине борбата, азъ вѣрвамъ, че сѫдбата на България щѣше да биде по-друга, щѣше да стане това, което желало Фердинандъ. Неговиятъ умъ бѣше да отстѣпимъ къмъ Врачанска Балканъ и отъ тамтъ, къмъ Добруджа, докато, както казавашъ той, дойде Макензънъ съ 5 дивизии отъ Германия и съ 10 дивизии отъ Русия и тогава, добавиши той, не само ще повърнемъ съглашенските войски, а ще ги изгонимъ отъ Солунъ. Такова заслуждение имаше у него, и той го бѣше прѣдалъ на българското правителство. Ви тогава изѣршихте едно безумие. (Рѣкоплѣскане отъ земедѣлъците)

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Това сѫ фантазии, това е Ваша история.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Ще дойде врѣме, ще стане нужда да говоримъ съ документи на рѣка.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Фантазии сѫ това. Това е една изборджийска рѣчъ, пълна съ измилици.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Г. Гиргиновъ! Моля Ви се!

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Вие сте изголѣми прѣстиници, отколкото либералитѣ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Вие не знаете кога стана катастрофата.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: (Звѣни) Моля Ви се, г. Гиргиновъ!

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Тукъ отъ министэрската маса се приказватъ врѣли-некипѣли, а на мене правите бѣлѣжка.

А. Сираковъ (з): Вапитѣ приказки сѫ неврѣли-некипѣли — да казвате, че народътъ е нахраненъ и облѣченъ на фронта.

С. Дупариновъ (з): Войниците трѣбаше да ви избиятъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Вие достатъчно съсипахте дѣржавата. Какво се хвалите съ вашите юмруци?

Х. Ветовски (з): Вие я съсипахте.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Вие искахте мирътъ да стане чрѣзъ погромъ.

Н. Ковачевъ (з): На вакъ ще ги прѣдадемъ тѣзи (Соти демократитѣ), г. Лукановъ!

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Моля ви се, спѣкрай-стене, г-да, оставете тѣзи прѣрекания.

Т. Лукановъ (к): Ние ви казахме, че съ вапитѣ сѫдии ще се забави работата и нищо нѣма да излѣзе; ето вѣча осемъ мѣсяци се протака.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Има думата г. Тома Вѣлчевъ.

Т. Вѣлчевъ (з): Говори се по настоящия законопроектъ, по различните точки на чл. 1. Азъ нѣма да говоря по всички точки, а ще се спра само па послѣдната забѣлѣжка, третата, тътъ члена. Това, което искахъ да кажа съ пѣ-колко думи, се отнася изключително до настъ, понеже иле сме земедѣлъци, а господата отъ лѣвия центъръ и лѣ-вицата може да иматъ интересъ да минѣ законопроектъ та-ка, както е, защото тѣ ще иматъ добра реколта въ сѫдилищата, а иле ще се хванемъ гуша за гуша и ще си извадимъ душитѣ.

Въ тая забѣлѣжка III е казано, че покупко-продажбите на недвижими имѣти, които сѫ останали отъ 16 априль насамъ, се считатъ недѣйствителни. На мене като земедѣлъецъ отъ Ломска окolia — не като депутатъ земедѣлъецъ, а като земедѣлъецъ въ областта на земедѣлъето — позволете ми да познавамъ по-добре мѣстата изъ Ломско, Видинско, Бѣлоградчишко, Кулеко и тѣзи, които сѫ покрай Дунава. Въ нашата окolia има, ако се не лѣжа, около 12—13 чифлика.

Министър-прѣдседател А. Стамболовски: Въ тѣхъ-то чи-сле и ромънски.

Т. Вѣлчевъ (з): Има и бѣлгарски и ромънски, даже и еврейски имѣши, но съ течението на врѣмето тѣ изчезнаха. — Отакъ се създаде атмосферата, г. г. народни прѣдставители, отъ една-двѣ години насамъ, че земедѣлъското правителство ще дава земя на онѣзи, които трѣба да я иматъ, че ти ще отиде въ рѣцѣ на онѣзи, които трѣба да я работятъ, да се ползватъ отъ нея, за да се ползува и дѣржавата. мнозина земедѣлъци чифликчии, така наречени еди земевладѣлъци, почнаха да продаватъ земята си. Нашитѣ маломотни и безимотни земедѣлъци си казаха: „Добрѣ дошли това“, понеже тѣ искаха да купятъ земя, а не се продаваше. Прѣди 10—15 години — азъ говорихъ това вчера — продаваше се единъ дѣкаръ 10 ст. и се продаваше по такъвъ мръсентъ начинъ, че сѫдбите пристави и тѣхните помощници бѣха станали орѣдия въ рѣцѣ на извѣстни думбази, които купуваха земята на бездѣнъкъ. Но постепенно земята поскъпна и въ края на краишата, когато земедѣлъцътъ можа да спечели нѣщо и искаше да купи земя, не можеше да си купи, защото не се продаваше. Но, казвамъ, съ създаденото положение и поради стеклите се събития, като се знаеше, че земедѣлъскиятъ съюзъ ще управлява Бѣлгария и ще направи, щото земята да отиде въ рѣцѣ на земедѣлъците, хората, които имаха голъмо количество земи, почнаха да ги продаватъ и се купуваха изключително отъ наши работници земедѣлъци. И не отъ 16 априль и г., а отъ двѣ години и повече насамъ много земя накупиха селинитѣ отъ чифликчии. Отъ тия 12—13 чифлика въ Ломска окolia сѫ останали само нѣколко истиински чифлици.

Нека ви бѫде извѣстно, г. г. народни прѣдставители, че чифликъ се разбира на 200—300—500 декара земя, а

5 хиляди декара на едно място. Независимо от това количество земя, събрана на едно място, чифликчията, понеже е намерило село безъ песта, ходи безъ тояга, купувалъ е изъ цѣлото землище, кждѣ 5, кждѣ 300 декара, кждѣ каквото му падне на сгода. Сега пирати тая атмосфера, която се създаде, всички тѣзи парчета ги разпродаваха; даже нѣкои наши хора се опитаха да купятъ мяста отъ такива чифлици, но не сѫ успѣли, защото и най-дребосъкътъ, кждѣто е имало, е продаденъ. Имахъ слухъ да чуя отъ г. Ковачевъ, че имало и чифлици продадени. Може да има, но въ нашата околия нѣма. Но и да се съгласи за моментъ, че има цѣли чифлици продадени, кой ги е продавалъ? Чифликчнитѣ. Кой ги е купувалъ? Земледѣлиците, онѣзи, които иматъ нужда. Ние, г. г. народни прѣдставители, даже сме направили една благодать, защото сме подготвили почвата да се разпродаватъ чифлици. И когато съ нѣкакво окрѫжно отъ 16 априлъ т. г. било забранено на нотариусите да прѣхвърлятъ имоти отъ едно лице на друго, азъ знамъ добре, че това окрѫжно за нищо не е послужило. И при него хората пакъ продаваха имотите си, други ги купуваха. Купувачътъ се явява, съ продавача отиватъ при нотариуса и имотътъ се прѣхвърля. Тъкнуваха тогава, че това окрѫжно не могло да отмѣни закона за нотариусите, не могло да отмѣни дѣйствията на последнитѣ по прѣхвърлянето на извѣстни имоти, и покупкопродажбите си ставаха. Не само отъ 16 априлъ, но и по-рано, прѣди двѣ години, хората купуваха и благодарятъ на това правителство, което, макаръ да не е издало закона, създаде такава атмосфера да се продаватъ и купуватъ земи.

Сега съ тая забѣлѣжка, която казва, че (Чете) „Прѣдѣлътъ на земи, прѣдметъ на настоящия законъ, станили слѣдъ 16 априлъ 1920 г. се считатъ недѣйствителни“, питамъ се, кой ще загуби? Нашето население знае, че ние готовимъ единъ законъ за трудовата поземелна собственост. Но чуваме, и както всички знаете, че заедно съ този законъ за трудовата поземелна собственост трѣбва да се приложи и закона за комасацията на земите. Нека единъ пътъ да прѣживѣемъ тази болесть — не два пъти. Когато ще се дава на единъ земледѣлецъ 5—10—50—100 декара земя, или колкото му се пада, нека да я има на едно място. А тая работа ща отвлѣче врѣме, ще отвлѣче срѣства, не е лесна, може би 5—10 години ще отиде. И когато отиде минимумъ 5 години, пакъ врѣме ще се мине, а ние имаме маса земледѣлици, които сѫ купили 15—20 декара земя.

Тогава, съ тая забѣлѣжка, като отнемете тая земя, знаете ли какво ще излѣзе? Азъ като говоря, изхѣждамъ отъ положението да си изпълня дълга, и говоря, понеже познавамъ тамъ мястата. Бѣхъ на едно оклийско събрание въ Ломъ и приказахахме по този въпросъ. Изпълнявайки дълга си тукъ, азъ считамъ за нужно да кажа и прѣдъ васъ, че ако не прѣмахнемъ тая забѣлѣжка, ще видите, че маса съѣтъ ще се повдигне противъ настъ, а господата отъ тамъ (Сочи лѣвицата) ще се смѣятъ. По този начинъ ние ще създадемъ голѣма реколта за адвокатъ, защото нашите хора ще трбѣва да ходятъ въ сѫдищата.

Г. Данаиловъ (д): Ще ги дирите адвокатитѣ, но нѣма да ги има.

Т. Вълчевъ (з): Хората ще се питатъ: има ли право нотариусъ да прѣхвърля имоти? И тогава тия господа тукъ ще кажатъ: „Ето ви вашето правителство“. Изпълнявайки дълга си, както азъ го разбирамъ, казвамъ ви, да не създаваме тая гюрултия, защото и безъ това, г. г. народни прѣдставители, противъ настъ сѫ се юриали всички — отъ една страна по закона за Консорциума, отъ друга страна по въпроса за скъпопията, отъ трета страна различни версии се пускатъ, въобще дирятъ са причини по каквото и да е начинъ да може да се катурне правителството. Ако създадемъ и това положение, то ще биде добре дошло за противниците ни.

Като ви описвамъ това положение, апелирамъ къмъ васъ да помислите добре. Ако не прѣмахнемъ тая забѣлѣжка, знайте, че ние сме отговорни. Ние ще вземаме, както обѣщахахме, най-напрѣдъ земята на думбазитѣ, но въпросъ е какъ ще я раздадемъ.

Моля забѣлѣжка III отъ настоящия членъ единственъ на законопроекта да биде отмѣнена.

Прѣдѣдателствующъ К. Томовъ: Направете писмено прѣложение.

Има думата г. Ангелъ Яневъ.

А. Яневъ (з): По въпроса за горитѣ прие се да не се отчуждаватъ онѣзи гори, чийто стопани сѫ ги направили културни гори. На мене едно вѣщо ми идва на умъ и мисля, че вие ще се съгласите съ мене. Онзи отъ вѣсъ, който е отивалъ къмъ Кюстендилъ, сигурно е видѣлъ частни разсадници, добър уредени. Отидете въ Банки и ще видите, че нѣкой си Теневъ е притѣснилъ по-голѣматата част отъ селото, заграбилъ цѣлото пасбище отъ турско врѣме, насадилъ борова гора, но за съжаление дрѣвчата сѫ неподкастрени, неподредени така, както би ги подредилъ единъ частенъ стопанинъ, който си гледа гората. Нѣма защо да се спирате да вземемъ тая гора, да я парцелираме и да я дадемъ на частни стопани, за да подредятъ дрѣвчата и да сѫ радватъ на своето горско стопанство. Този човѣкъ живѣе въ София, дава имота си да се обработва, но хората гледатъ само тревата, а отъ дървата не се ползватъ. Азъ не съмъ съгласенъ да се освободятъ извѣстни гори, както е казано въ законо-проекта, отъ разпарцелиране; азъ искамъ и тѣзи гори да се разпарцелиратъ, да се дадатъ на нуждащото се население, което да подреди дрѣвчата и да направи по такъвъ начинъ гората по-добра.

Прѣдѣдателствующъ К. Томовъ: Има думата г. Борисъ х. Сотировъ.

Б. х. Сотировъ (к): Г. г. народни прѣдставители! Азъ вземамъ думата да обоснова едно прѣложение, което се отнася до буква въ на членъ единственъ отъ законо-проекта, който ни занимава. Но прѣди да направя това ползувамъ се отъ изявленietо, което направи г. министъръ-президентъ, за да подчертая, че внасящето на този законопроектъ за увеличение размѣра на държавните земи се прави не съ тази цѣль съ която първоначално почитаемото правителство излѣзе — да даде имоти на бѣжанците и на малоимотните селяни и граждани — а истинската цѣль е друга и днесъ г. министъръ-президентъ я разкри. Тя била: да се взематъ имотите отъ частните притежатели и да се платятъ дълговете на България спрѣмо съглашенето.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): И то до стотинка.

Б. х. Сотировъ (к): Да, както се изрази г. министъръ, до стотинка. Вмѣсто да се стараемъ да докажемъ несъстоятелността на българската държава, . . .

А. Яневъ (з): Нѣщо за паракандетата, ако знаете, кажете; това оставете.

Б. х. Сотировъ (к): . . . за да заплатимъ колкото се може по-малко, днесъ почитаемото правителство на земедѣлския съюзъ прави друго — става ордие въ рѣтѣ на съглашенето, за да изстиска като лимонъ българския народъ. Ние си вземаме бѣлѣжка отъ това изявление на г. министър и ще разнесемъ това между народа.

М. Диляновъ (з): Не е заявила това.

Л. Кандевъ (к): Заяви го.

Б. х. Сотировъ (к): Сега на прѣдмета. Въ буква въ казва слѣдното: (Чете) „Обявяватъ се за държавни земи: . . . въ всички спорни между общините мори и гори, ако споровете не се уравняватъ два мѣсца слѣдъ влизането въ сила на закона“. Г. г. народни прѣдставители! Тукъ не е ясно . . .

Министъръ А. Радоловъ: Г. Сотировъ! Ленинъ не се съгласи си Русия да изплати дълговете си къмъ съглашенските държави?

Б. х. Сотировъ (к): Не се е съгласилъ.

Министъръ А. Радоловъ: Съгласи се.

Б. х. Сотировъ (к): Тукъ не е ясно, г. г. народни прѣдставители, кога се считатъ за спорни извѣстни гори и мори. Ако би се приложила тази буква отъ този единственъ членъ, то ние ще изпаднемъ въ такова положение. Една община, която е хвърлила око на една гора на съѣдна кей община, върху която гора тя не е прѣдявяла

никакви претенции предъят съда, може сега да се възползува от тая буква в на члена и да каже: „Азъ споря“. Тя може да даде нѣкакво заявление въ каквото и да е учръжение — въ лѣсничеството, или на скопийския началникъ, или на скржиния управителъ, или даже въ съда — съ което заявление да оспорва тая гора, та да се намѣри предъят факта, че тая мера или гора е спорна и че съдъдователно ако въ два мѣсесца не се помирятъ тия общини, истинската притежателка на тая гора да бѫде принудена да я отстъпи на държавата. Тогава не би останала нито една гора и мера въ България безспорна. Отъ момента, въ който този законъ ще се публикува въ „Държавенъ вѣстникъ“ — па и сега даже — въ всички съдилища ще постъплятъ заявления отъ общини, които не сѫ спорили досега за никакви гори и мери, за да оспорятъ тия мери или гори, та да иматъ основание по силата на този законъ, ако въ два мѣсесца не се помирятъ, да накаратъ общината, които е истинска притежателка на тая гора, да я отстъпи на държавата.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Такъвъ случай има между селата Паламарца и Опака.

Б. х. Сотировъ (к): Много случаи има, не искамъ да ги цитирамъ.

Азъ мисля, че това не е вашата задача, че това не сте го мислили. Ако сте мислили това, вие ще гласувате алинеята така, както е. За да ви извадя отъ това положение, азъ правя съдъдното предъложение: „Обявяватъ се за държавни всички спорни между общините гори и мери, за които има вече заведени дѣла до дения на внесянето настоящия законопроектъ въ Народното събрание, ако споровестъ не се уравнява“ — не, както вие пишете, до два мѣсесца, а въ комисията е прието до три мѣсесца — „най-късно една година съдѣтъ публикуването на настоящия законъ“. Азъ правя дѣлъ наименование въ тая алинея: първо, прибавямъ фразата „за които вече има заведени дѣла до дения на внесянето настоящия законопроектъ въ Народното събрание“, и второ, срокътъ се продължава на една година. Вие туряте два мѣсесца, а въ комисията бѣ прието три.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Два е пакъ.

Б. х. Сотировъ (к): Значи два мѣсесела е останало. — Трѣбва тогава голѣма частъ отъ васъ — това не го казвамъ за доказание — да не знаятъ въ какво положение се намиратъ извѣстни процеси. Има процеси въ Касационния съдъ, по които азъ съмъ билъ защитникъ, и по които Касационниятъ съдъ още не се е произнесъ, а може да не се произнесе до единъ мѣсецъ и заинтересованата община да не знае резолюцията на Касационния съдъ още до единъ мѣсецъ. Е добре, давате срокъ два мѣсесела. Азъ ви увѣрявамъ, че до два мѣсесела тъй нѣма да разбератъ резултата на споровестъ, които се водятъ за гори и мери. Срокътъ е съвършено малъкъ и азъ ви моля да се съгласите да приемете това предъложение, което правя — да се продължи срокътъ на една година.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Има думата г. Недѣлчо Георгиевъ.

Н. Георгиевъ (з): Г. г. народни представители! Забѣлѣжка III, споредъ моето разбиране, макаръ и да не съмъ адвокатъ, трѣбва да я прѣмахнемъ, защото ужъ бѣгамъ отъ адвокатитетъ, а ще бѫдемъ принудени да отидемъ да ги търсимъ. Другъ е въпросътъ, ако се отнасяше за продажби, които не сѫ станали по установения редъ въ закона за потариенитетъ. Но азъ се питамъ какъ ще унищожите една продажба, които е станала на основание съществуваща законъ за потариенитетъ? Човѣкъ се сдобилъ съ крѣпостенъ актъ, съ записъ, има го на свое име, а вие ще искате да го унищожите. Не е възможно да се унищожи, какъвто и законъ да създадете. И ние вмѣсто да избѣгнемъ споровестъ, които има, ще ги създавамъ и между хора, които не сѫ мислили да спорятъ. Та вмѣсто да създаваме тѣзи нежелатели спорове, похубаво е сами да поправимъ тая грѣшка. Продажбите, които ще станатъ съдѣтъ като вѣтъ законъ въ сила, ще вървятъ по този законъ, но онѣзи, които сѫ станали по досегашнитъ закони, не бива да ги унищожаваме, защото не можемъ да ги унищожимъ, а само ще създаваме работа на съдилищата.

Като се присъединявамъ къмъ предложението на г. Тома Вълчевъ, моля г. докладчика и г. министра да се съгласятъ да се махне тая забѣлѣжка III.

Н. Пѣдаревъ (д): Кой министъръ Вие молите?

Н. Георгиевъ (з): Който министъръ е тукъ, той представлява кабинета.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Има думата г. министъръ на правосъдието.

Министъръ А. Радоловъ: Г-да! Г. Сотировъ посъдига въпросъ да се увеличи срокътъ предъвиденъ въ буква въ за спорните между общините мери и гори, защото, каза, и сега имало още такива дѣла въ Касационния съдъ. Но ако увеличимъ срока съ една година, не ще ли има други дѣла, които ще бѫдатъ въ туй положение, въ което се намиратъ тѣзи дѣла днесъ тамъ?

С. Костурковъ (р): Хората, като знаятъ закона, ще съобразяватъ.

Министъръ А. Радоловъ: Ще ги има.

Н. Георгиевъ (з): Малко можемъ да увеличимъ срока.

Министъръ А. Радоловъ: Азъ съмътамъ, че три мѣсеси ще бѫде достатъчно.

Б. х. Сотировъ (к): Има общини, съвѣтътъ на които още не е избран. Въ общини има още тричленни комисии и съѣдва да се избератъ, да се конституиратъ общински съвети, които темпърва ще разгледатъ споровестъ и ще взематъ рѣшенія, които рѣшенія ще тръбова да се поднесатъ на утвѣрждение.

Министъръ А. Радоловъ: Тѣзи хора си иматъ избрани други хора, които сѫ водили досега процесите и тѣ ги знайтъ.

Б. х. Сотировъ (к): Тѣ не могатъ да правятъ спогодби.

Министъръ А. Радоловъ: Въ всѣки случай тѣ ще му намѣрятъ леснотията.

Колкото се отнася до предложението, което прави г. Недѣлчо Георгиевъ, да сме махнали третата забѣлѣжка отъ законопроекта, азъ не мога по никакъ начинъ да се съглася.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Защо ще я махвамъ? Бива ли придобити права да се зачитатъ!

Министъръ А. Радоловъ: Защото азъ съмъ изпратилъ отъ Министерството на правосъдието окръжно до всички потариуси и до всички съдилища, които извѣршватъ нотариални дѣла, щото да бѫдатъ предупрѣждавани купувачите, че всички съклечени продажби съдѣтъ датата на предупрѣждението ще бѫдатъ въпослѣдствие унищожени, крѣпостните актове ще бѫдатъ считани за невалидни. Има едно предупрѣждение и ние бѣхме длъжни да направимъ туй предупрѣждение. Имаше не тенденция, имаше общо желане даже, този срокъ да не бѫде 16 априлъ, а да бѫде 1 януари т. г., защото голѣмите стопани, като прочетоха текста на закона за трудовата поземелна собственост, поискаха чисто и просто да направятъ този законъ съзпредметенъ, поискаха да разпродадатъ своите имоти и да ги разпродадатъ на тѣзи скъпни лица, които иматъ тѣ днесъ — по 1.000 по 1.500 л., по 2.000 и повече лева декарть. И започнаха тѣзи продажби. А не всѣки единъ дребенъ стопанинъ, на всѣки даже обикновенъ стопанинъ може да купи имотъ при тѣзи условия. И посль, ако този имотъ бѫдьше разпределенъ така, не можеше да бѫдатъ снабдени дребните стопани или работници или малоимотните стопани съ земя. Тая земя щѣше да бѫде предварително разпределена пакъ между тѣзи, които иматъ. И заради туй, ако да бѣхме направили предупрѣждението по-рано отъ 16 априлъ т. г., тогава щѣхме да поставимъ тая забѣлѣжка, но понеже то е отъ 16 априлъ, ние държахме и държимъ така да си остане.

Дѣлъ думи за основа, което каза г. Сотировъ, че държатъ билъ на изявленията на г. Стамболовски.

Вие можете да държите, но вие не бива да се хващате само за тези думи, а вие тръбва да се хванете за всички положения във миналото, за всичко, което е говорено тукъ, въ Камарата, и всичко, което може да се говори. България не може всичко да плаща, България ще плати дотамъ, докудъто може.

Л. Кандевъ (к): Ха, така кажете!

Министър А. Радоловъ: Туй е прѣдвидено въ самия договоръ за миръ, и тамъ е казано, че ако комисията за репарациите констатира, че България не ще бъде въ състояние да изпълни своите задължения, може да направи нѣкое отсрочаване или могат да се направятъ по-нататък и нѣкога намаление. Щомъ като е туй — а туй се има прѣдъ видъ и въ миналото и въ настоящето — много естествено е, че ние не можемъ да искаемъ да плащаме повече отъ онова, което България може да плаща, споредъ нейните податни сили. България ако плаща и се съгласява да плаща, то е, защото не може нѣщо повече да направи. И ако вие, г. г. комунисти, или ако г. х. Сотировъ е на наше място тукъ, и той ще се съгласи съ това. Защото ако България вдигне ръцъ и каже: „Не плащамъ, болшевизът ще въвежда“, тя ще бъде смятана въ първия мѣсецъ, даже въ първите дъни седмици, отъ своите състѣди. (Ражкоплийскане отъ земедѣлците) Ако една Русия може до извѣстна степень, не до извѣстна степень, но ако и до днес упорствува, тя упорствува благодарение на обширността на своята територия, благодарение на своя 170-милционен народъ и благодарение на туй, че тя има своя титъл осигуренъ. А една България нѣма нито титъл осигуренъ, нито самата тя е осигурена, нито нищо въ нея е осигурено. България не може да води една политика, каквато еводила Русия. България е принудена волею-неволео да плаща, защото ако не плати, ще бѫде заставена да плати. И когато ние сме принудени да направимъ това, ние не можемъ да не плащаме, и който и да е на наше място волею-неволео ще плати докудъто може. А както вие, така и ние не желаемъ да плащаме; както вие, така и ние желаемъ това плащане да го направимъ по възможность по малко, ако можемъ даже съвѣршено да го отмакнемъ.

Н. Пѣдаревъ (д): Колкото по-малко говорите по този въпросъ, толкова по-добре.

Министър А. Радоловъ: Това е, което искахъ да ви кажа, г. г. народни прѣдставители.

Б. х. Сотировъ (к): Сега да конкретизирамъ. Вие не си казахте думата по това, кога една гора и мера се считатъ спорни.

Министър А. Радоловъ: Съмѣтамъ, че този въпросъ е уясненъ въ комисията. Г. Оббовъ е присъствувалъ при всички разисквания въ комисията и той ще си каже думата.

Б. х. Сотировъ (к): Въпросътъ не е разясненъ.

С. Костурковъ (р): Тукъ трѣбва да се разбере това, а какво е правено въ комисията, то е другъ въпросъ. Тукъ сега ние решаваме.

Прѣдседателствующъ Н. Томовъ: Има думата г. министъръ на земедѣлнинето.

Министър А. Оббовъ: Точка въ, г-да, гласи: (Чете) „Всички спорни между общините мери и гори, ако спороветъ не се уравняватъ два мѣсесца слѣдъ влизането въ сила на закона“. Нужно е дѣйствително да бѫде направено едно пояснение за какви спорове се касае, да не би процеситъ, които съже съвѣршени между извѣстни села, . . .

Б. х. Сотировъ (к): И които не съже съвѣршени, и които спорове никак нѣма намѣрение да повдига.

Министър А. Оббовъ: . . . да се повдигнатъ панчъво. Обаче въ моето министерство събрахъ съѣдѣнія, че има спорове между села, които спорове сѫществуватъ, безъ да съ водени, безъ да съ прѣдъвани дѣла по тѣхъ. Министъръ съ комисията по разграничене на меритъ и въ протоколитъ, публикувани въ „Дѣржавенъ вѣстникъ“, една и

съща мера е включена на дѣвъ села. Никое отъ селата не завежда дѣло, обаче всѣки денъ ставатъ скандали, има нѣкадъ извѣшени и прѣстърѣли, утийства и пр. Менѣ ми се струва, че точка въ ще трѣбва да обеме всички тия спорове, прѣдъвани по какъвто и да е начинъ, и въ тоя смисълъ тази точка трѣбва да прѣтърпи едно крѣтиране, да се каже така: „Всички спорни между общините мери и гори, ако спороветъ, прѣдъвани по какъвто и да е начинъ, не се уравняватъ два мѣсесца слѣдъ влизането въ сила на закона.“

Дръ Й. Фаденхехтъ (р): Прѣдъ кого да сѫ прѣдъвани?

Министър А. Оббовъ: „Ако тия спорове сѫ възбудени по какъвто и да е начинъ.“

А. Буровъ (п): Може да сѫ възбудени съ бой.

В. Молловъ (д): „По какъвто и да е начинъ, кѫдѣто и да било.“

Министър А. Оббовъ: Добрѣ, „по какъвто и да е начинъ“.

Н. Пѣдаревъ (д): И въ сѫдилищата.

Министър А. Радоловъ: Когато вие, г. Пѣдаревъ, вземете да нареджате закони тукъ, ще ги нареджате туй, както обичате.

Н. Пѣдаревъ (д): Да! Тукъ ние сме зрители на работи, които не можемъ да разберемъ! Правите ли въпросъ на довѣрие отъ забѣлѣшка трета, г. министре — питамъ азъ?

Министър А. Радоловъ: Това ли Ви интересува?

Н. Пѣдаревъ (д): Това ме интересува.

Прѣдседателствующъ Н. Томовъ: Има думата г. Министър Дилиановъ.

Докладчикъ М. Дилиановъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Тукъ се вдигна този голѣмъ шумъ около въпроса за цѣльта на отчуждаването на тѣзи земи. И когато г. министъръ-президентъ кага, че между другото, отчуждаването се прави съ цѣль за да се плати дѣлга на България, нашиятъ противници отъ крайната лѣвница използваха това положение, за да вдигнатъ доста голѣмъ и неоснователенъ по моето разбиране шумъ. Защото азъ мисля, че на всички ви е ясно, че цѣльта на отчуждаването не е да се вербуватъ срѣдства, за да плащаме на нашите кредитори, . . .

В. Мулетаровъ (к): Тогава поправете г. министъръ прѣдседателя!

Докладчикъ М. Дилиановъ (з): . . . а главната цѣль споредъ моето разбиране и споредъ разбирането на нашата група, е да се унищожи не бѣхъ казалъ защото това било твърдѣ мнозина, а да се намали една вънноша несправедливостъ, изразена въ неправилното, неравномѣрното разпредѣление на работната земя.

Л. Кандевъ (к): Това е трето поправено издание.

Т. Цековъ (к): Кого да слушамъ, Васъ или министра?

Прѣдседателствующъ Н. Томовъ: Г да! Оставете оракула спокойно да се изкаже.

Докладчикъ М. Дилиановъ (з): Съ това ще се съгласяятъ всички ония, включително и господата отъ лѣво, които съ чели законопроекта за трудовата поземелна собственостъ, който е достояние вече не само на народното прѣдставителство, а и на българския народъ. Тамъ много ясно съмъ въ правото си да заявя, че този законопроектъ въ маше да бѫде внесенъ въ този съ видъ, ако случайните обстоятелства не бѣха отложили внасянето на законопроекта за трудовата поземелна собственостъ, който цѣльно има да разрѣши този голѣмъ въпросъ за по-правилното разпредѣление на работната земя между трудащи се земедѣлски маси. Обстоятелството, че Тракий

тръбаше да бъде заета отъ нашите съсѣди, притиснати много добри българи отъ своя мѣста да подирятъ подслонъ въ България. Въпросът за бѣжанците наложи ние да приѣхнемъ къмъ внасянето на този законопроектъ въ Народното събрание.

Т. Цековъ (к): За бѣжанците нѣма нищо казано.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Който е чель мотивътъ на законопроекта, ще види, че подобно нѣщо има.

Т. Цековъ (к): Не въ мотивътъ, а въ законопроекта.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): И като така азъ мисля, г. г. пародии прѣставители, че е излишно да се изпращатъ да говори по сѫщество по законопроекта. Това стогихъ дотолкова, доколкото се стѣздоха условия за едно по добно отклонение отъ господето кенто искаха да изѣкватъ казаното отъ г. министър-прѣдседателя като нѣщо изключително, когато то бѣше въ сѫщностъ само една случайна бѣлѣшка отъ негова страна.

В. Мулетаровъ (к): Ха, случайна бѣлѣшка, която нѣма никаква смысълъ! Така ли искахте да кажете?

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Конкретно на законопроекта, Г. професоръ Данайловъ заяви, че дребната собственостъ била признакъ на екстензивно земедѣлие, признакъ на първобитно земедѣлие. Азъ ще си позволя да вѣразя въ туй отнѣтие на г. Данайловъ, защо по моето разбигане не винаги дребната собственостъ е признакъ на екстензивно земедѣлие. Дребната собственостъ или дребните стопанства, както и едриятъ могатъ да се стопанизватъ и штитенизватъ, могатъ да се стопанизватъ така, че да дадатъ единъ значително високо доходъ, стига да ѝ дадатъ стопанските съобразно тия условия конто се изискватъ, щото тѣ да дадатъ именно той добъръ доходъ. Достатъчно е да се вѣрбъмъ въ живота на другите малки земедѣлски страни, каквато е нашата, за да видимъ, че дребното земедѣлие ѝ могло да днесе тѣрдѣ много стопански блага въ нашата страна. Въ Дантига земедѣлието е още по-дребно, отколкото у насъ, и въпрѣки това срѣдичието доходъ отъ декаръ земя въ Данция, която въ стопанското отнѣтие е поставена много по-згѣ, отколкото не — защото се намигаща съвѣръ, яри единъ климатъ, който е много по неблагоприятенъ за земедѣлски културни, отколкото е нашата — е много по-голѣмъ, отколкото у насъ; тамъ земедѣлието е много по-доходно, отколкото е у насъ, макаръ че е дребно. Причината тамъ е, че използванието на земята става по съвѣсъмъ други начини и методи, отколкото у насъ. Въ Чехия имамъ сѫщото нѣщо. Така че заключавамъ отъ това, когато става въ тия малки земедѣлски страни, азъ мисля че ние ѝ рѣги тръбва да се съгласимъ, че и у насъ земедѣлието може да бѫде едно дохѫдно занятие.

Специално за Бѣлѣгия, специално за нашата страна дребното земедѣлие се налага и по други съображения. Както ги е изѣстно, Бѣлѣгия е планинска страна, а планинскиятъ етажъ не дава добри условия за едро земедѣлие. Въ пѣлата планинска част на нашата страна и въ цѣлата хълмиста равнина, като започнемъ отъ Орхансие, де каквомъ и свѣршиши дори до Варна, прибалкански край, като вѣземъ Срѣдна-гора и други мѣста, ние нѣмамъ условия за едно едно земедѣлие въ такъвъ смысълъ както разбира г. проф. Данайловъ. Прѣстъчеността на самия тѣчъ на земята е такава, че не дава възможностъ да се обрасватъ голѣмъ работни комплекси кждѣто да може да се приложи машинната труда. И като е тѣй, значи въ 50% или по-малко отъ нашата страна налага ни се по чисто естествени причини възеждането и поддържането на дребното земедѣлие; налага ни се значи да се погрижимъ да модернизираме, да рационализираме дребното земедѣлие да го закрѣпимъ тѣка, че то да бѫде отколкото се може по-доходно.

И друга причина, споредъ мене, благоприятствува за поддържане за поддържане на дребното земедѣлие. Това е структурата на нашето население. Въ други държави, да вземемъ дори за примѣръ Романія, минаването отъ едро земедѣлие сега къмъ дребно земедѣлие би причинило изѣстни стопански сътресения, въ смысълъ че ще понижи производството. Това азъ допускамъ. Но у насъ, кждѣто почти всѣки отѣленъ бѣлѣгинъ е земедѣлецъ — защото всѣмето пѣлово население отъ селата, то е отраснало въ земедѣлска срѣда и познава основно

земедѣлието, познава всичките приеми на обработване на земята, на отгледване на добъръкъ, на отгледване на птици и др. странични отрасли на земедѣлието, свикнало е съ тѣхъ, макаръ че ги извѣршиа примитивно, което е славата, лошата страна на нашето земедѣлие — при все това, казвамъ когато нѣколкото малки чифлици, които имамъ, се раздадатъ на туй населениис, производството въ тѣхъ не ще намалѣе, а ще се увеличи. Специално за града. И нашиятъ градъ е още земедѣлски градъ. До прѣди години той бѣше еснафски градъ и занаятчийските съсловия господствуваха въ него. Съ течение на врѣмето, когато индустритата започна да изтиква еснафското съсловие настрила то започна да обработва самъ земитетъ, които по-рано обикновено даваше подъ наемъ на съсѣдните селини. Така че напослѣдъкъ почти всички граждани отъ нашиятъ градове, кждѣто има земедѣлие, обработватъ свойтъ имоти. И градското население е свикнало съ земедѣлски трудъ лично, конкретно, върху дадена площи земя.

Изхождайки отъ туй положение, отъ терена и структурата на нашето население изобщо, имамъ добри условия да поддържимъ дребното земедѣлие, защото дадемъ ли земя на всѣкиго, той много лесно ще може да се справи съ нея и съ всичките други отрасли, свързани съ нея, нито стопанисване.

Дребните отрасли въ земедѣлието, които сѫ овошарството, лозарството, зеленичарството и други още нѣкои, тоже благоприятствува за вирѣне на дребното земедѣлие въ настъ, защото въ зеленичарството, да кажемъ, или въ лозарството, или въ овошарството едрото земедѣлие, въ таъкъ смысълъ, както се разбира въ стопанската икономия, кждѣто да се даде едно широко приложение на машинария трудъ, е тоже невъзможно и като така тамъ тоже се палага и не да приѣхнемъ къмъ закрѣпване на дребното земедѣлие, да закрѣпимъ дребните стопанства. А цѣлата планинска областъ у насъ, както видѣхме, тоже благоприятствува, за да може да се развива овошарството, въ хълмистата равнина — лозарството, въ порѣбната — зеленичарството.

И така и отъ тая гледна точка, изхождайки отъ интересътъ за засилване на дребните отрасли у насъ, както това е въ Сърбия по-добре уредено, отколкото у насъ, можемъ да поддържимъ дребното земедѣлие.

Само житното, зърненото производство се поддава на едно разумно, на едно рационално стопанисване чрѣзъ едрото земедѣлие, кждѣто машинната парница плюгъ, жътварката, коасачата намиратъ най-широкъ размахъ. Но ще ми позволите да кажа, че и дребното земедѣлие не използва въвеждането на машинния трудъ. Ние тукъ много често сме говорили за кооператизъмъ. Чрѣзъ кооператизма ѝ юзъ мисля, че можемъ да съберемъ земите така, че да можемъ да дойдемъ до задружната обработка на земята и по този начинъ да можемъ да приложимъ, да използвамъ и труда на машината при земедѣлието. Така че, имайки прѣдъ видъ, че условия за коопериране на обработката, условия за коопериране за експлоатиране на горите могатъ да сѫществуватъ, азъ мисля, че дори и въ тѣхъ области на нашата държава, каквито сѫ Добруджа, Дунавската равнина, Тракийското поле, кждѣто производство е прѣдимно зърнено, житно, мисля, че и тамъ дребните стопанства могатъ да се запазятъ, могатъ да се покровителствува и по пъти на кооператизма да могатъ да въведатъ машинния трудъ или да използватъ ония облаги, които създава едрото земедѣлие.

Специално по въпроса за горите. Вѣрно забѣлѣжи единъ отъ прѣдеговориши, че азъ повидихъ въпросъ въ комисията, чото въпросътъ за горите да бѫде оставенъ настрана, да се разгледа при гласуването на закона за горите. Въпросътъ за горите, г. г. пародии прѣставители, е единъ отъ най-важните въпроси у насъ, той е въпросъ, отъ правилното разрешение на, който ще зависи и правилната постановка на нашето земедѣлие. По този въпросъ азъ ще имамъ случај да се изкажа тогава, когато този законопроектъ бѫде поставенъ на дневенъ редъ.

Въпросътъ за частните гори е единъ отъ най-болниятъ въпросъ въ нашата страна. Частните гори сѫ обикновено притежания малки по площъ, отъ 5 до 500 декара да кажемъ, като срѣдното прѣглеждане се движи около 50—60 декара. Въ такова едно горско стопанство е немалко правило, рационално разумно стопанисване, защото ако рѣшимъ да изѣбемъ цѣлата гора наеднъкъ, то би значило стопанитъ цѣли 20—30 години слѣдъ това да се лиши отъ прихода си отъ тая гора. А ако рѣшимъ да съчремъ гората на части, така че всѣка година той да има нѣкакъ

къвъ доходъ, то би значило тая гора да я раздѣлгъмъ на 25 части по два декара и всѣка година да сѣчемъ по два декара. Искѣчени само два декара отъ тая гора, тѣ сѫ изложени на голѣми стопански сътресения и обижновено подмладяването на тая гора е невъзможно, било поради това че добитъкътъ съсната тѣзи малки по площъ сѣчища, било по причина на това, че тѣ се влагашватъ отъ стихии.

Така че, изхождайки отъ съображеніето, че въпросътъ за частните гори е самъ по себе си боленъ въпросъ, азъ направихъ предложение, тоя въпросъ да бѫде отложенъ за разрѣшеніе тогаъ, когато се рѣшава въпросътъ не само за притежанието на горитѣ, ами и томъ за стопанстването имъ, когато ще трѣбва значи да обмислимъ начинъ по който ще трѣбва да се стопанисватъ частните гори, та да не отиватъ къмъ разсипване, къмъ пропадане, както е сега. Въ комисията обаче се усвои гледището: за да се задоволи нуждата отъ горивъ и строителенъ материалъ на маломощните земедѣлски маси, на тия жители отъ населенитѣ мѣста, които не притежаватъ въ районъ на тѣзи мѣста никаква гора, да се отчуждатъ горите, на които държавата посълъ да нареди стопанисването по начинъ да задоволява тѣхните нужди. Съ това положение азъ по съображеніята, които и по-рано изтъкнахъ, трѣбаше да се съглася.

По въпроса за изкуственитѣ гори, Г. Паскалевъ мотивира своето мнѣніе да се освободятъ отъ отчуждаване изкуственитѣ гори, Г. г. народни представители! Изкуствени гори у насъ се създаватъ съ нечувана мяка. Азъ бихъ казалъ, че цѣло стопанско чудо у насъ е да се поизи една изкуствена гора. Вие виждате, тукъ край София има една малка изкуствена гора, кѫдето обижновено софийското общество прави свои разходки. Създаването на тая гора е погълнато колосални парични ерѣства и неиморѣнъ трудъ. Изхождайки отъ туй положение, че ини въ бѫдащите трѣбва да покровителствува създаването на гори и особено създаването имъ на абсолютно горска почва, на почва, кѫдето нико друго осигуръ гора не може да вирѣ, азъ се съгласявамъ съ предложението на г. Паскалевъ, изкуственитѣ гори, създалени на абсолютно горска почва, да бѫдатъ неотчуждавани.

Нѣщо повече: азъ дори бихъ предложилъ — и, не го предлагамъ тукъ само затова, защото мисля, че този въпросъ ще се ureди специално въ закона за горитѣ — абсолютно горските почви да бѫдатъ своеевременно изглѣдени и за дълги години освободени отъ всѣкакъвъ данъкъ, за да може нашата страна, вмѣсто тѣзи сипен, вмѣсто тѣзи порои и урии, да има слѣдъ врѣме едни хубави гори, които не само ще бѫдатъ красота и благодать за населението, но и ще носятъ единъ приходъ отъ горивъ и строителенъ материалъ.

Не мога да се съглася съ тѣзи господи, които казватъ, че забѣлѣжка трета трѣбва да бѫде прѣмахната. Както казахъ, цѣльта на законопроекта е, людътъ главната цѣль, да пѣти, да лѣкува една обществена несправедливостъ, която се изразява въ норавнѣнското разпрѣдѣление на земитѣ, да задоволи и една наскъпна нужда — да дадемъ земя на бѣжанците. Ако ини приемемъ да махнемъ тази забѣлѣжка, азъ съмъ увѣренъ, че въ разстояние на нѣколко дена всички частни земи, които подлежатъ на отчуждаване съгласно този законопроектъ, ще бѫдатъ разпродадени; съ тѣхъ ще бѫде ликвидирано. Азъ по-скоро бихъ се съгласилъ съ опѣзи господи, които въ туй отношение направихъ предложение да се върнемъ назадъ. Защото азъ лично знаелъ, че г-н Бургазски окръмъ голѣми чифлици отъ 7—8 хиляди декара се разпродадоха; въ Павликени х. Славчеви, които имаха тамъ единъ голѣмъ имотъ, тоже побѣргахъ и го разпродадоха, и не бива да се лѣжемъ, че той е отишълъ въ рѫцѣ на маломощните земедѣлци — той е отишълъ въ рѫцѣ на имотните земедѣлци, може-би въ рѫцѣ на тѣзи земедѣлци, които иматъ надъ 200 и 300 декара земя, но въ всѣки случай у тѣзи, които иматъ земя отъ 100 до 150 декара.

Н. Георгиевъ (з): Този имотъ ще го вземемъ по закона за трудовата поземелна собственостъ.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Обаче цѣльта на законопроекта е да дадемъ земитѣ на тѣзи, които нѣматъ никаква земя, защото я оставиха въ Тракия, а слѣдъ това на тѣзи, които иматъ малко земя, и понеже не имъ достига да се прѣхранятъ, принуждаватъ се да отидатъ да про-

даватъ своя трудъ въ градовете, въ индустриялните заведения, или пакъ да смигриратъ въ Ромъния, въ Австрия, въ Америка.

В. Мулетаровъ (к): И слѣдъ туй да си платите борча.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Излишно прѣкасване.

В. Мулетаровъ (к): Не е излишно.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Много излишно и дори много смѣшно прѣкасване, защото Вие сто пъти го повторихте.

В. Мулетаровъ (к): Министъръ-председателъ го каза.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Министъръ председателъ го каза единъ пътъ, Вие го повторихте милионъ пъти.

В. Мулетаровъ (к): Не сътѣ го разбрали.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Азъ го разбрахъ много добре, но съжалявамъ, че Вие не сътѣ го разбрали.

С. Дупариновъ (з): Той го разбира, но така му изнася да говори.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Г. г. народни представители! Ще отговоря съ дѣлъ думи и на въпроса относително текста на самия законопроектъ.

Преди всичко въ точка 6 на чл. 1 погрѣшно е останало два мѣсесца срокъ, вмѣсто три мѣсесца. Това е печатна погрѣшка. Срокътъ отъ три мѣсесца, който се дава, за да се уравнятъ всички спорове — разбираемъ спорове, по които до влизане на закона въ сила сѫ заведени процеси — струва ми се, е недостатъченъ.

Министъръ А. Оббовъ: Кои сѫ имали спорове, безъ да иматъ процеси?

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Значи дава се срокъ отъ два мѣсесца слѣдъ влизането на закона въ сила.

Министъръ А. Оббовъ: „Три мѣсесца“ е. Потрѣбно е напечатано „два мѣсесца“.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): Да, това е печатна погрѣшка — слѣдъ три мѣсесца трѣбва да бѫде. Но азъ съмъ на мнѣніе, че и този срокъ е тюже недостатъченъ, защото, г. г. народни представители, ако законопроектъ се обнародва скоро, той срокъ отъ три мѣсесца ще съпадне съ най-работното врѣме за селата — мѣсецъ юли^и, августъ и септември — прѣзъ които никоя отъ села не има възможностъ да отдѣли нито се кунда врѣме за споразумѣніе. И като е тѣй, азъ мисля, че не бѫде по-добрѣ наистина този срокъ да се продължи още съ нѣколко мѣсесца, за да се даде възможностъ на спорищата община да използува мѣртвия работенъ сезонъ за споразумѣніе.

Н. Пѣдаревъ (д): Г. министъръ Радоловъ заяви, че два мѣсесца сѫ предостатъчни.

А. Урумовъ (п): Тѣ дезавоиратъ своятъ министри.

Докладчикъ М. Диляновъ (з): По отношение на тѣзи забѣлѣжки, което г. Паскалевъ даде на думитѣ „надъ 300 декара“, има да кажа слѣдното. Той разбира че та се отчуждава количество надъ 300 декара. Дълженъ съмъ да заявя, че комисията не разбира тѣзи думи тѣй, както ги тѣлкува г. Паскалевъ: не че ще се отчуждава количество надъ 300 декара, а че се отчуждава цѣлата работна земя на тѣзъ, който владѣе повече отъ 300 декара. Защото ако алиея *a* бѣше тѣй, както я тѣлкува г. Паскалевъ, то тогава е безпредметна забѣлѣжка втора, кѫдето се дава право на тѣзи стопани да запазятъ 300 декара отъ тая си земя, но подъ условие, че тѣ ще я стопанисватъ, тѣй както се казва въ самата забѣлѣжка, за индустриялни заведения и т. н.

Мисля, че съ туй дебатъ но въпроса сѫ изчерпани и бихъ молилъ Народното събрание да приеме законопроекта. (Рѣкописътъ отъ земедѣлъците)

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Ще гласувамъ, г да. Ще слагамъ на гласуване прѣдложението по реда, както сѫ постъпили.

Първото прѣдложение е на народния прѣставител г. Данайловъ: (Чете) „Алинея втора се заличава.

„Прибавя се нова забѣлѣжка: Подъ непосредствено обработване на земевладѣлски имоти се разбира лично участие въ организацията на домакинството и въ него-внѣтъ работи“.

Конто г. г. народни прѣставители приематъ това прѣдложение на г. Данайловъ, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество, Събранието не приема.

Второто прѣдложение е направено отъ народния прѣставител г. Станко Панайотовъ: (Чете) „Къмъ чл. 1 да се прибави забѣлѣжка четвърта: „Частнитѣ гори, образувани по силата на чл. 40 отъ закона за горите, конто се стопанисватъ по реда на същия законъ, оставатъ изъ владѣніе на стопанина си, каквото пространство и да иматъ“.

Конто г. г. народни прѣставители приематъ така направленото прѣдложение, да се прибави нова забѣлѣжка къмъ чл. 1, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество, Събранието не приема.

Друго прѣдложение е направено отъ народния прѣставител г. Тома Вълчевъ, подкрепено отъ нужното число народни прѣставители, въ смисълъ: (Чете) „За-бѣлѣжка трета къмъ чл. 1 да се прѣмахне“.

Конто г. г. народни прѣставители съ слѣдната редакция: (Чете) „Буква въ на чл. 1 се измѣни така:

„Всички спорни между общините мери и гори, за които има вече заведени дѣла до винесането на настоящия законопроектъ въ Народното събрание, ако спороветъ не се уравняватъ най-късно една година отъ публикуването на настоящия законъ“.

Конто г. г. народни прѣставители приематъ така направленото прѣдложение, моля, да си вдигнатъ рѣката. Меншество, Събранието не приема.

Има още едно прѣдложение на г. министра на земедѣлието и държавните имоти: буква въ отъ чл. 1 да добие слѣдната редакция: (Чете) „Всички спорни между общините мери и гори, ако спороветъ, възбудени по каквъто и да е начинъ до 1 юлий т. г., не се уравняватъ три мѣсеца слѣдъ влизането въ сила на закона“.

Конто г. г. народни прѣставители приематъ така направленото прѣдложение отъ г. министра на земедѣлието и държавните имоти, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство, Събранието приема.

Конто г. г. народни прѣставители приематъ чл. 1 отъ законопроекта за увеличение размѣра на държавните земи, заедно съ приетото вече прѣдложение, моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство, Събранието приема.

Д-ръ И. Фаденхехтъ (р): Ами кѣдѣ въ чл. 2?

А. Ляпчевъ (д): (Къмъ прѣдседателствующия) Кажете „членъ единственъ“.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Г. г. народни прѣставители! Частътъ е 8.

Министъръ А. Радоловъ: Правя прѣдложение за съдъданието да продължи до 10 ч.

Отъ лѣвицата: Стига!

Министъръ А. Радоловъ: Ами законътъ кога ще ги покараме?

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Г. министъръ на правосъддието прави прѣдложение да се продължи за съдъданието до 10 ч.

Конто г. г. народни прѣставители приематъ да се продължи за съдъданието до 10 ч., моля, да си вдигнатъ рѣката. Болшинство, Събранието приема.

Отъ лѣвицата: Меншество бѣше.

А. Буровъ (и): Меншество бѣше, г. прѣдседателю.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Пристъпиме къмъ четвърта точка отъ дневния редъ — иърво четене законопроекта за ограничение кражбите, грабежите, наложите, убийствата и пр.

проекта за ограничение кражбите, грабежите, наложите, убийствата и пр.

A. Ляпчевъ (д): Днесъ за съдъдание не е прѣвидено въ правилника, но въпрѣки това за съдъдавахме, работихме.

Министъръ А. Радоловъ: Но азъ направихъ прѣдложение за съдъданието да продължи до 10 ч., което се прие.

A. Буровъ (и): Меншество бѣше.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Защо оспорвате, г. Буровъ? Болшинство бѣше.

Моля секретаря г. Ветовски да прочете законопроекта.

Министъръ А. Радоловъ: Работа ще вършимъ, а пъкъ искаме до 8 ч. да продължава за съдъданието!

Министъръ М. Турлаковъ: Г. Буровъ! Правилникъ пише, че отъ 2 ч. трѣба да започваме, а ние почваме отъ 4 ч. Два часа сме загубили.

Отъ лѣвицата и отъ крайната лѣвица: Почвайте отъ 2 ч.

Министъръ А. Радоловъ: Ние работа искаме да вършимъ, г-да.

Отъ лѣвицата и отъ крайната лѣвица: Започвайте отъ 2 ч.

Прѣдседателствующъ К. Томовъ: Моля, г-да, дайте възможност да се прочете законопроектъ.

B. Мулетаровъ (к): И Радославовъ обичаше юнитъ за съдъдания!

H. Пѣдаревъ (д): Ношю врѣме по-спокойно минавать законопроектъ.

Секретарь X. Ветовски (з): (Чете)

„Мотиви

къмъ законопроекта за ограничение кражбите, грабежите, наложите, убийствата и тежките тѣлесни поврѣди.

„Г. г. народни прѣставители! Обществото, както у насъ, така и навсѣкѫдѣ, може да бѫде раздѣлено на двѣ категории: едната, която съ поченъ трудъ добива срѣдства за прѣхрамата и прѣживяването си, и втората, която се отдава на прѣстълни дѣянія, като ограбва по единъ или по другъ начинъ имота на други, — и въ това намира своето прѣпитание. Първата, чрѣзъ пѣтъ на законността и демократията, върви къмъ културата и прогреса, а втората, чрѣзъ лигия егоизъмъ и анархията, тласка обществото къмъ регреса и прѣобитността. Първата съставлява доброто, а втората прѣстълното граждансество.

Едната част — доброто граждансество, което за щастие винаги е съставлявало миозинието, за да гарантира своето спокойствие и своя трудъ с нареджало правни норми, основани върху съвършането за правото и справедливостъ, каквито то въ разнѣтъ врѣмена и вѣкове е имало. И съ тия езки наредби и закони е прѣслѣдвало всички бния, конто не имъ се подчиняватъ.

Другата част — прѣстълното граждансество, още отъ памтиѣка, ръководено прѣимущество отъ егоизъмъ, алчностъ и всѣязможни долни инстинкти, се е стремило да тласка съвѣта къмъ анархия и прѣстълностъ и винаги е употребявало всички срѣдства за да тури кракъ на наредби и закони и за да издигне себе си и своя личенъ интересъ надъ тѣхъ.

Доброто граждансество за прѣслѣдане на прѣстълността о уредило свои институции и когато тѣхната сила не е била достатъчна, то е прибѣгало къмъ силата на своято миозинието, въ подкрепа на първите и всички съ общи усилия сѫ се заемали да се справятъ съ опасните за общество редъ и спокойствие елементи.

Прѣстълното граждансество, за да реализира свѣтъ на мѣрния и постигне своите цѣли, е организирало свои мрѣжи и е употребявало, кѣдѣ повече, кѣдѣ по-малко, кѣдѣ по явенъ, кѣдѣ по таенъ начинъ, също общи усилия, за да парализира взетиѣ срѣчу него мѣрки и усилията на законните власти и тия на доброто граждансество.

Когато представителите на доброто гражданство, или при нужда самото то, залавят престъпни и опасни елементи, употребяват общи усилния за разкриване на вършението от тях престъпления и за налагането от съответните съдебни органи заклужено спредъкът обществото, на доброто гражданство, мнение, наказание.

Заловените престъпници на свой редък, във борбата си, да се отръват от възмездие и отговорност за сторените щети, привикват във помощ всички, които биха имали услуги за прикриване на престъплението. Подобниятъм имъ съдействува и тъкъм твърдъм много случаи сподучват да се отръват от наказание.

Но заинтересоваността и помощта във защита на своите членове от страна на доброто гражданство се ограничавала само до угловата отговорност срещу престъпника; а защитата за причинените щети е лъгала изключително върху ищущия на пострадалия и той е бил оставен само да се бори и доказва причинените му щети; и къмът трудността и мячиното, във които е бил поставен от страната му зло, съм се трупал нови такива; и когато пострадалият е наддържал, като е сполучал да осъди злосторника, той е изхарчвал повече сърдечства отколкото безщетнието, което би му било отсъдено; а заловените престъпници са биле принуждавани да отговарят за сторените щети само за престъплението, по което е заловен.

Така е било във миналото, така е и днесът и благодарение на този начинъ на действието на престъпността взема все пошироки и пошироки размѣри. Заради това е нужно начинът на процедурите и борба съръдъкът на обществената съдариност.

Налагат се слѣдователно други начини, други съдства и други методи за борба съръдъкът на престъпността. Тази е целта и на настоящия законопроектъ. Възможните основи лежат на първо място принципът на обществената съдариност.

Зашитата на доброто гражданство къмъ своите членове, което досега се е организира само върху угловата отговорност, тръбва да се простре и върху гражданската такава. Доброто гражданство тръбва да поеме върху съвсичките щети, нанесени по какъвто и да било начинъ от злосторници на неговите членове, независимо от това да ли злосторници са открити или не, и да обезщети напълно във едно най-непродължително връмче пострадалите си членове.

Когато стапаните замочиат да заплащат щетите, нанесени от злосторници, тъм самите ще станатъ наизители на своите имоти и сами ще предаватъ на властите привилегии, безъ да се боятъ било от заплащанията тяхни, било от разтаканията по слѣдователно и съдилища.

Отговорността на заловените престъпници да се състои не само във наказанието, което ще се наложи, във затворъ, глоба или плащане на обезщетение за стореното зло, по което е заловен, но и във заплащане на сторените щети, отъ същия родъ и извършени отъ неговите подобии въ единъ прѣдшествуващ престъпленост перидъ отъ 3 години. И нека престъпникът, прѣди да се рѣши да върши престъплението, да знае, че той е отговоренъ не само за своято, но и за престъплението на подобните си; че срещу облагатъ, които той очаква отъ проектираната кражба или грабежъ, рискува да изгуби всичко къмъто има; и че отъмъщение иѣкакво, чрезъ убийство или належъ, той не може извърши, защото зло на умразната нему личность не може причини, или по-чарко причиненото отъ него зло, чрезъ обезщетението, ще бѫде поправено; но въ едно да бѫде уверънъ, че вървейки въ имя на престъпността, той ще причини зло, но зло само на себе си.

Второто начало, което лежи въз законопроекта, е съръдъкът на наказанието и мярката за неоткупление.

На престъпника се гледа като на боленъ, а на затвора като лѣчебно място. Като е така, заради обществената сигурност и здраве, се налага още при констатирането на болка, или при явяването на признаки на болестъ, да бѫде поставенъ при условия, шото заразата отъ него да не прѣмине въз здравото гражданство и да бѫде държанъ въз тая sui generis болница дотогава, докогато наимънно оздравѣ и стане годенъ и полезенъ за здравото общество — за доброто гражданство.

Въз законопроекта се прѣдвижда наложително постоянна работа на съддението по него и незачитане на работата въз съмѣсла на чл. 16 отъ наказателния законъ. Това е, защото всички гражданинъ на страната тръбва да работи и съ трудъ и постостоянство да изкарва своята прѣхрана. Оня,

който иска да живѣе като паразитъ на гърба на това общество, съ кражби и грабежи, иска да знае, че, заложенъ, ще бѫде насила принуденъ никъмъ да работи, но не вечно за себе си, както ако би билъ на свобода, но за общество. Нека съ труда си заплати грижите и безопасността, които причинява на доброто гражданство съ своите престъпления, и нека знае, че самъ съ трудъ се живѣе на тоя свѣтъ; ако свободенъ не иска да работи, а паразитишува, ще бѫде поставенъ въз затвора и тамъ насилъ, ако стане дори нужда, чрезъ стражарски кампаниъ, ще бѫде заставенъ да работи.

Друга една съровостъ е и обстоятелството, че осъдението за престъпления по частната законъ могатъ да бѫдатъ изселвани. Това се явява като една необходимостъ, единствено за сълшване, както и боятъ, на лицата, които биха били прѣдъ праца да извършатъ престъпление, и друго за спокойствие на доброто мястю гражданство, което да може да чисти отъ себе си подобни елементи.

Третото начало, което стои въз основите на настоящия законопроектъ, е задочно съаждане.

Особено за настояще време това се явява като една необходимостъ. За нещастие, следъ войната се наложиха доста разбойници въз България, особено въз новосвободенъ територии. Ако ние не реагираме срещу тяхъ по единъ ефикасътъ начинъ, нека бѫдемъ сигури, че не следъ дълга излата страна ще племе и разправата ще стане много трудна. Разбойницътъ убиецъ, както и неговите другари съ врагове обществености и ние тръбва да ги третираме като такива. Тръбва правосъдието, което не може да ги залови въз балкана, да си каже думата за тяхъ, споредъ извършението имъ злодѣяния, и тъмъ да бѫдатъ третирани съобразно присъдата и събяви за престъпници, за да бѫдатъ заловени и предавани на властите (тъмъ български гражданинъ, комуто се даватъ праца на полицията).

Като въвзвамъ твърдо, г. г. наредбите представители, че ако се приематъ настоящите реформи, страната до твърдъ голема степенъ ще се отърве отъ увеличаващата се престъпностъ, особено като се вземе прѣдъ видъ вече направеното въз тая насока начало, съ законъ противъ похаритъ, азъ представямъ този законопроектъ на вашето просвѣтено внимание, като ви моля да го обсѫдите и приемете.

Министъръ на правосъдието: А. Радоловъ.

„Законопроектъ

за ограничение кражбите, грабежите, належите, убийствата и тѣжките тѣлесни поврѣди.

Чл. 1. Споредъ наредбите на настоящия законъ се обезщетяватъ врѣдите и загубите, причинени отъ кражби (чл. чл. 313 — 316 отъ н. з.), грабежи (чл. чл. 321 — 328 отъ н. з.), належи (чл. чл. 383 — 385 отъ н. з.), убийства (чл. чл. 247 и 248 отъ н. з.) и тежки тѣлесни поврѣди (чл. чл. 263 и 266, първа наказателна алинея отъ н. з.), извършени въз мяста, дѣто се прилага настоящиятъ законъ.

Законътъ не се прилага за врѣдите и загубите, причинени отъ помонатие въз ал. 1 престъпни дѣянія, които се обезщетяватъ съгласно закона за опазване на полския имоти и прѣдмети отъ земедѣлското стопанство и тѣхното обезщетение при изврѣда и унищожение.

Чл. 2. Настоящиятъ законъ се прилага: а) въ съдъкъ общими и въ съдъта, съставляющи части на градските общими, имащи свое, отдельно отъ градското землище; б) въ градовете, само по стоянение углеждатъ разпоредби, а по от欠缺ие гражданинътъ, ако болништвие отъ населението имъ съ референдумъ се произнесе за приложението му въз тѣхъ и министърътъ на правосъдието съ заповѣдъ, обнародвана въз „Държавенъ вѣстникъ“, обявя това.

Чл. 3. Наредбите на настоящия законъ съ приложими само ако въ съществуващъ срокъ при убийства и въ съдмодновенъ срокъ при други престъпни дѣянія, следъ узнаяването за тѣхъ, постъпението, домашните му или другъ неговъ представителъ съ заявили за извършениятъ престъпни дѣяніе и за причинените врѣди и загуби на управлението на общината, въ района на която тѣ съ наисъчи.

Чл. 4. Заявленietо може да бѫде писмено или устно. То се приема въ съобщъ рѣгистъръ, големъ за тая чѣль отъ общинското управление.

На заявителя се дава разписка, въ която се отбѣтва да подава заявленietо.

Изселениетъ не може да се заселва въ населено място, къто не отстои поне 50 км, отъ сноуба, отъ което е изселен.

Чл. 26. Кметътъ, заместникъ му, секретаръ-бирникъ, членовътъ на комисията и секретарътъ ѝ при дѣйствията си по настоящия законъ се считатъ за чиновници въ смисълъ на наказателния законъ.

При появяване на свидѣтели и вѣши лица и при разпитването имъ комисията е надлежна властъ въ смисълъ на чл. 467 и 193 отъ наказателния законъ.

Чл. 27. Дѣлата за прѣстъпленията по настоящия законъ прѣреждатъ всички други.

Чл. 28. Настоящиятъ законъ влизатъ въ сила слѣдъ седемъ дни отъ обнародването му въ „Дѣржавенъ вѣстникъ“ за населениетъ места по п. 1 на чл. 2 отъ закона и отъ обнародването заповѣдъта на министъра на правосѫднитето въ „Дѣржавенъ вѣстникъ“ за населениетъ места по п. 2 отъ него.

Веднага слѣдъ получаване на „Дѣржавния вѣстникъ“ общинските управлени сѫ дѣлжани да го разгласятъ чрезъ обявлени и глашатан въ всички населени места, дѣлътъ той ще бѫде проглаганъ.

Чл. 29. Ония, които иматъ три или повече присъди за прѣстъпления наказуеми по настоящия законъ, ако слѣдъ влизането му въ сила бѫдатъ заловени въ наконизвършено прѣстъжение отъ сѫщътъ естество, сѫ наказуеми като прѣстъпници извѣршили за втори път прѣстъжение по този законъ.

Чл. 30. Настоящиятъ законъ отмѣня всички противорѣчещи нему дѣйствующи въ страната закони.“

Прѣседателствующъ И. Томовъ: Има думата народниятъ прѣставителъ г. Владимиръ Молловъ.

В. Молловъ (д): (Отъ трибуцата) Г. г. народни прѣставители! Не знаемъ въ сѫщностъ дали при тѣзи празни банки отъ всички страни заслужава да се взема думата по този законопроектъ. Както отъ страна на опозицията, така и отъ другата страна при гласуването продълженето на засѣдането се разбра, че въ днешното тѣрьоръзнаменателно засѣдание народното прѣставителство, доста склонено отъ ми го по-важни вѣпроси, както и отъ температурата, не желае по-нататъкъ да продължава днешното засѣдание. При все това нашата група симѣ, че по този законопроектъ ще трѣбва да се изкаже, че трѣбва да обгърне внимание на народното прѣставителство върху мѣроприятията, които се предлагатъ, и по тоя начинъ да даде възможностъ за един по-хладнокръвно и по-обективно прѣѣзвяване на този законопроектъ.

Слѣдъ всяка една война нравитъ се сжесточавать, огрубявать и извѣстни прѣстъпни дѣянія ставатъ по-чести, чѣмъко обикновено това може да се наблюдава въ други по-мирни, по-normalни времена; особено зачестяватъ прѣстъпните дѣянія, които заставятъ здравето и живота, поради налика, които получава въоръженіето на гражданинъ по-малко да зачита живота на другите, и затова никому не се очудвамъ, че днешното министерство или по-добре днешното министъръ на правосѫднитето се занимава съ този вѣпросъ. Законопроектътъ, които се винеса, гласи: „Законопроектъ за ограничение кражбите, грабежите, палежите, убийствата и тежките тѣлесни поврѣди“ — не за тѣхното прѣмахване, претенцията не е дотамъ голѣма, но за тѣхното ограничение съ срѣдствата, които въ този законопроектъ осъбено се прѣпърѣчватъ.

Борба съ прѣстъпността, г. г. народни прѣставители, въ всички културни дѣржави се води отъ отдавна и съ най-различни средства. Въпреки че тая борба въ чуждите дѣржави е толкова много разисквана прѣзъ по-следните години, билъ е предметъ на толкова прѣшири между различните школи въ наказателното право, занимавалъ е законодателната властъ толкова много, че въ дѣйствителностъ и не бихме могли днесъ да измислимъ нѣщо ново, да прѣорганизирамъ нѣкакъ мѣрки, както тукъ, въ законопроекта се прѣдвиджатъ нѣкакъ такива. Едно е само сигурно — че къмъ подобни мѣроприятия, каквито и не измираме изложени тукъ въ законопроекта, нито единъ днешно законодателство, нито единъ днешенъ юристъ не е прибѣгвалъ, нито е мислилъ, че може да се прибѣгне. Борбата срѣчу прѣстъпността въ днешно време се води срѣчу различни категории прѣстъпници. Всички прѣстъпници трѣбва да бѫдатъ подраздѣлени, споредъ характера на прѣстъпленето, на из-

вѣстни категории. Вие не можете да обобщавате непълнолѣтния прѣстъпникъ съ пълнолѣтния, както не можете да не пратите разлика между случаенъ прѣстъпникъ и прѣстъпника по професия, прѣстъпника рецидивистъ. По отношение на малолѣтните мѣрките сѫ съвършено други отъ онѣзи, които се взематъ спрѣмо възрастните. По отношение на случаенъ прѣстъпници наказаніята, които се прѣпоръжватъ, се различаватъ коренно отъ тѣзи, къто се прѣпоръжватъ противъ професионалните прѣстъпници.

(Прѣседателското място заема прѣседателътъ)

Азъ тукъ не бихъ желалъ да ви занимавамъ по-подробно съ мѣрките, които въ други дѣржави въ туй отъношение сѫ били прѣдприемани, сѫ били прѣорганизани, сѫ били осъществени. Както ви казахъ, тѣ сѫ интересували научния съветъ и сѫ били предметъ на различни законодателни спити и прѣдложения. Въ туй отъношение осъбено въ различните шати на сѣверна Америка е имало опити, които сѫ отишли даже до крайности. При все туй тѣ сѫ били изучавани и нѣкога отъ тѣхъ, както неопредѣлението присъди, сѫ били прѣорганизани и на различни международни конгреси, макаръ че въ континента на Европа тѣ никадъ не сѫ били пристигни. Въобще ако характеризирамъ днешното законодателство, ако характеризирамъ спитите, въ чии прѣти, тѣ се заключаватъ главно въ туй, че къмъ прѣстъпника законодателствата и общестраната сѫ търсили да се отнесатъ по единъ по-различенъ начинъ, отколкото ини това съглеждаме въ дѣйствуващи досега наказателни закони. Тѣзи опити сѫ създавали особыни упраждения, особыни заведения по-добре казало, кѫдето прѣстъпникъ да бѫде подложенъ на прѣвзимане и да бѫде задържанъ тамъ доторгара, докогато една специална комисия отъ лица, които могатъ да сѫдятъ за една личностъ, за нейното поправяне се пъзине дали тя слѣдъ този режимъ може да бѫде освободена, може да бѫде пусната на свободенъ животъ. Разликата въ туй отъношение между случаенъ прѣстъпникъ, прѣстъпника по страсть, прѣстъпника, които единъ и нѣкакъ не спада подъ отговорностъ, за когото нѣма основание да се мисли, че той ще извърши и по-нататъкъ прѣстъжение, и онзи, които вече нееднократно е ималъ работа съ наказателния законъ, е извѣредно голяма; спрѣмо първия се взематъ единъ мѣрки, а вториятъ се подлага на единъ особыни режимъ на прѣвзимане. За непълнолѣтните прѣстъпници се създаватъ даже специални сѫдлилища, създадени сѫ почти на всѣкъдѣлъ въ континента на Европа. За да не може малолѣтниятъ прѣстъпникъ да се намѣри въ съприкоснене съ по-възрастни прѣстъпници, тѣ не се застържа заедно съ тѣхъ. Не само това, но и самата процедура, начинътъ на сѫденето има другъ характеръ, отколкото има споредъ обикновения наказателенъ законъ съ неговата гласностъ, публичностъ и съ всички тѣзи тѣрьествени форми, които изисква днешниниятъ процесъ.

Дѣржавите по тоя начинъ сѫ търсили да се борятъ съ прѣстъпността и дѣйствително сѫ успѣвали Резултатътъ, които Америка въ постигнала въ туй отъношение, сѫ били такива, шото дори другите дѣржави сѫ извършили методите, които сѫ изработили тамъ. Даже въ началото на XIX вѣкъ, когато въ Америка се развила системата на единичния затворъ или на единъ отъ лини на затворници прѣзъ ношта, съ общи работилници, видната бѣха възприети въ континента на Европа. Въ единъ лѣгкави сѫществува и досега единичниятъ затворъ; въ Белгия, въ Франция, въ Германия отчасти и въ други дѣржави сѫ възприели другата система. Англия, слѣдъ туй Унгария, Хърватско възприеха погресивната система за изпълнение наказанието съ огледъ да се по-праги прѣстъпникътъ.

Нѣмамъ намѣреніе, както ви казахъ, да влизамъ въ тия подробности и да ви описвамъ тѣзи системи, колкото и да сѫ интересни тѣ, за да видите, че човѣчеството въ последните години е направило голями крачки напредъ въ борба съ прѣстъпността и е достигнало резултатъ, които дѣйствително могатъ да окуратъ бѫдущия законодателъ и могатъ да улеснятъ нѣговите дѣйствия въ една опредѣлена посока. Заедно съ тази обща черта, която характеризира днешните методи на борба съ прѣстъпността има и друга една — то е убѣждението у всички, че борба съ прѣстъпността съ изключително строги наказания не може да се води. Колкото и да бѫдатъ строги наказанията, при все туй решаватъ въ другите дѣржави сѫ въ разни и всички юристи сѫ прибѣг-

вали къмъ други мърки, търсили съ други съдства, за да могат да ограничават неговото развитие.

Ничко подобно не намираме въ днешния законопроектъ. Днешниятъ законопроектъ изхожда отъ едно разбиране — че борбата съ престъпността тръбва да се води изключително чрезъ наказания, чрезъ отечестване колкото може повече на самото наказание, чрезъ създаване на допълнителни обезщетителни или други мърки, които има пакъ да се сложатъ върху гърба на престъпника. Наказанието тръбва да бъде толкова тежко, щото въ извъстии сучаси, както посочва чл. 20, да бъде даже опозорителенъ, застрашително наказание. Идеята следователно е тази, която е характеризирана предишното състояние на наказателното право. До началото на XIX въкъ, до френската революция въ законодателствата, особено въ континенталните законодателства, ние намирахме различни форми опозорителни, застрашителни, членовръдителни и други наказания. Даже смъртното наказание е квалифицирано; то се съединява съ различни мъчения: съ четвъртуване, влагане, разжигане и др. Отъ времето на френската революция всички тези жестоки начини на изпълнение на смъртното наказание, както и всички застрашителни и членовръдителни наказания съ били приумахнати. Човъчеството отговаря на насамъ слѣдъ един дълъг борба дойде до съзнанието, че и престъпникъ има човъшка личност и че колкото задачата на наказателното право е да поправи, да изправи и да го върши върху престъпника, естествено е, че законодателът не може да стори това чрезъ окончателно унищожаване и опозоряване на тая личност, колкото тя и да е прѣгърната противъ законите на държавата или противъ законите на обществото.

Т. Цековъ (к): Прѣставете си, че Стамбалийски бѣше осъденъ и сега дохождаше тукъ съ черна половина.

Министъръ А. Радоловъ: Това наказание е за кражба.

Т. Цековъ (к): За всѣко престъпление.

Министъръ А. Радоловъ: Тъ е за позорни престъпления.

В. Молловъ (д): Вѣрно е, г. г. народни прѣставители, че при реформата на нашето наказателно право нашиятъ законодателъ възприе едно съвършенно ново наказателно право отъ 1896 г. Слѣдъ дълги перипетии днес ние имаме един наказателенъ законъ отъ унгарския и руския проекти, които въ туй отношение изразяватъ постъпилата дума на класическата школа на наказателното право — един наказателенъ законъ хуманенъ. Може би за нашиятъ ирави да бѣше по-умѣстенъ томанскиятъ наказателенъ законъ, който бѣше по-строгъ, но въ всѣки случай нашиятъ законодатели прѣзъ 1894/1895 г. съобразиха, че ирави на нашия народъ съ доста омекотени, доста напредиали, за да има нужда ние да се връщаме къмъ отоманското наказателно право или да го запазимъ съ иѣкон реформи, и възприеха началата и постановленията на единъ модеренъ, културенъ наказателенъ законъ.

Сѫщо тъй трѣбва да кажа, че този наказателенъ законъ въ голъма степенъ получи едно механическо исподобление. Министерството на правосъднието, което трѣбаше да прилага този наказателенъ законъ, отъ самото начало на неговото прилагане не е извършило абсолютно нищо, за да може той да прояви своята послѣдници. Министерството на правосъднието помисли, че единствената работа на съдилищата — налагане на наказания — изпълва и задачите на държавата. Нито организацията на затворите, нито организацията на възпиталищата, нито друга борба съ престъпността интересуваше Министерството на правосъднието. И освѣтъ малки законопроекти и Софийския централенъ затворъ, който се построи по съветъ дѣятелността на Министерството на правосъднието остана въ туй отношение съвършено безплодна. Ние досега нѣмаме чрезъ едно възпиталище за непълнолѣтни престъпници. Ние нѣмаме въ затворите, които сѫществуватъ, едно правилно раздѣление на престъпниците. Даже Софийскиятъ централенъ затворъ, който ужъ трѣбаше да бъде образецъ, се управлява по единъ правилникъ, който съвършено несъответенъ, и той въ дѣйствителностъ нѣма никаква система въ изпълнение на наказанията. Непълнолѣтни престъпници, възрастни престъпници, всички категории престъпници сѫ съмѣсени — има само едно женско отдѣление, което съ помѣстено въ отдѣлението назначено за болница — и по този начинъ нѣмаме изпълнение на наказанията

такова, каквото прѣдполага наказателниятъ законъ. Ясно е, че Министерството на правосъднието има да извърши една глѣма задача, има да организира борбата съ престъпността, има да се вдъхновява, да се въодушавлява отъ тѣзи методи и чрезъ тѣзи съдства, които сѫ били употребени, които сѫ били прилагани другадѣ — има да създава затворнически учреждения. И въ туй отговоре ще бъде подкрепено сигурно не само отъ сѫдебното състояние, но и отъ всички по-интелигентни хора, които знаятъ какво е състоянието на нашиятъ затвори и които виждатъ, че у насъ престъпленията не намаляватъ, а се засилватъ. Обаче при все това Министерството на правосъднието не можеше да разрѣши тѣзи въпроси съ едно прѣложение като днесъ внесеното. Защото както ние казахъ, то обрѣща внимание пакъ само върху онази страна на наказателния законъ, която застава наказанията, а въ дѣйствителностъ не се занимава пакъ съ изпълнението на наказанията, нито съ борбата, която трѣбва да се проведе противъ престъпността.

Отличителна черта на законопроекта е засилването на наказанията. Въ чл. 1 се изброяватъ престъпленията: кражби обикновени отъ 1 л. налогъ (чл. чл. 313—316 отъ наказателния законъ), грабежи (чл. чл. 324—328), палежи (чл. чл. 383 до 385), убийства (чл. чл. 247 и 248) и тежки тѣлесни поврѣди (чл. чл. 263 и 266) — палежи, убийства, тежки тѣлесни поврѣди. Тѣ сѫ по-тежки престъпления, а споредъ чл. 20 всички тия престъпления, ако не е прѣвидено за тѣхъ по-тежко наказание по други закони, се наказватъ за първи пътъ съ строгъ тъмниченъ затворъ до 5 години, за втори пътъ съ строгъ тъмниченъ затворъ до 15 години и лишение отъ правата по п. п. 1, 3, 5, 6 отъ чл. 30 на наказателния законъ за срокъ до 10 години, за трети пътъ — съ должностенъ строгъ тъмниченъ затворъ, лишение отъ всички права и почерняне на половината лице на престъпника.

Т. Цековъ (к): Съ оранжева боя!

С. Коевъ (з): Да ги видимъ колко сѫ.

Нѣкой стъ земедѣлицѣ: Ако бѣше тъй, щѣхме да познаваме всички комунисти.

Министъръ А. Радоловъ: Тъй е прието въ други държави.

В. Молловъ (д): Кажете поне една. Почекуване на лице, боядисване на лице не стѣмъ видѣлъ нито въ единъ законъ.

Министъръ А. Радоловъ: Знацитъ сѫ приети.

В. Молловъ (д): Г. г. народни прѣставители! Успиватъ се наказанията за обикновените кражби, които сѫ подсѫдни на мировите сѫдилища — това е съмѣслътъ на закона. Разбираамъ, когато това се отнася до единъ рецидивистъ — азъ че се поврѣна по този въпросъ слѣдъ малко, за да видите какъвъ е рецидивътъ у насъ — но колкото се отнася до дѣрбин кражби, кражби, които сѫ по-малки отъ 300 л., наказанието въ този случай е извѣнно строго и вие иѣма да назъмѣрите мѣсто за тия затворници. Защото въ посоченото случаи тамъ наказанието, както се вижда отъ посъдилната статистика, е много малко. За втори пътъ наказанието става до 15 години строгъ тъмниченъ затворъ, ако разбира се по наказателния законъ не е по-тежко, а за трети пътъ, за една обикновена дѣрбна кражба, наказанието става должностенъ строгъ тъмниченъ затворъ.

Министъръ А. Радоловъ: Ама ако три пъти бѫде осъденъ.

В. Молловъ (д): То се разбира.

Министъръ А. Радоловъ: Осѫдята го на 10—15 години да лежи въ затвора, слѣдъ това го помилватъ; направи престъпление втори пътъ — осѫждай го на 5 години. Искате да си играемъ, както е било досега?

В. Молловъ (д): Именно запото си играете, както досега, затуй има нужда да прибъгвате до такива мърки.

Н. Пѣдаревъ (д): Г. министъръ-прѣседателъ въ началото на тази сесия започнали да затвори.

Нѣкотър отъ земледѣлците: Учите ги на акълъ.

В. Молловъ (д): Кой учи прѣстѣнниците на акълъ ходамъ? Тѣ се раздѣлът сами и вършатъ прѣстѣнни. И данъкътъ, който дава обществото, е данъкъ опредѣленъ отъ статистиката. Нито вие ще го измѣните, нито ние ще го измѣнимъ, нито адвокатъ ще го измѣните; нито сѫдилницата ще го измѣните; било е въ миналото, така е и сега, че бѫде така и занапредъ. Всѣко единъ общество дава данъкъ за прѣстѣннието.

Нѣкотър отъ земледѣлците: Прѣдъ мисълта че ще се спаси чръзъ адъютантска защита, той се рѣшава да върши най-голими прѣстѣнни.

Министъръ А. Радоловъ: Това е животътъ. Недѣлите гледа само отъ ваша гледна точка.

Н. Пѣдаревъ (д): Че адвокатъ създаватъ прѣстѣнността, това ли твърди единъ министъръ на правосѫднието?

Прѣседателътъ: (Зърни)

В. Молловъ (д): Съ този законопроектъ се дохожда до това, че онзи, който е извѣршилъ единъ убийство по чл. 248 отъ наказателния законъ — квалифициранъ убийство — ще се накаже същимъ както онзи, който е извѣршилъ три кражби на нѣколко кила ябълки — отношението ще бѫде единакво, защото наказанието въ послѣдния случай е доживотенъ строгъ тъмниченъ затворъ съ лишаване отъ всички права — абсолютно наказание — и съ прѣдѣствията, които сѫ съ посочени тамъ. Най-сетне азъ нѣма зашо да сплахвамъ тѣзи, които сѫ извѣршили, както казвате вие тукъ, позорни прѣстѣнни. Накажете ги. Не е въпросътъ тамъ. Въпросътъ е, че за всѣко прѣстѣнение въ общество се изработва извѣстенъ машабъ, се изработва извѣстна скала, една по-тежка, друга по-лека. Вие не можете да накажете по-леко прѣстѣнение по-тежко, както не можете да накажете по-тежко прѣстѣнление по-леко. Вие не можете да тѣзи тежки наказания, а пъкъ азъ ще ви намѣря въ наказателния законъ много тежки прѣстѣнни, които ще останатъ съ леки наказания.

Министъръ А. Радоловъ: И той ще бѫде измѣненъ.

В. Молловъ (д): Когато ще бѫде измѣненъ въобще наказанието законъ, тогава ще приказвамъ за него Но въ разбираемъ, когато ще измѣнявате наказателния законъ, измѣните го изцѣло, за да можемъ да прѣвидимъ една система, да разберемъ че се законодателствува по единъ систематиченъ по-членъ разуменъ начинъ. Вие не наказвате дѣлътъ кражби тама, а поддирватъ на официални документи и не се наказватъ по-леко; лъжливата клетва, лъжеописътъ поддирватъ на парични знаци че наказвате по-леко. Тогава питамъ азъ: въ Централния затворъ или въ другъ затворъ какво не бѫде отъличието между тѣзи прѣстѣнници? Какъ ще разбре въ самиятъ народъ, че онзи който е извѣршилъ по-тежко прѣстѣнение, се наказва по-леко, а онзи, който е извѣршилъ по-леко прѣстѣнение, се наказва веднага по-тежъ строгъ начинъ? Яко е слѣдствително, че въ той случай вие засилвате наказанието безъ да вземете въ съображеніе характера на самото прѣстѣнение. Разбирачъ, че вие искате да дѣйствуватъ срещу рецидивистите съ по-строги наказания. Но мога да ви кажа, че държавитъ които сѫ водили борбата съ прѣстѣннието много по-enerгично, съ по-жестоки срѣдства — защото и кражбите сѫ били наказани единъ връмъ съ смъртно наказание — не сѫ успѣли туй да го направятъ, не въ успѣла днешната държава и вие нѣма да успѣете да го направите.

Министъръ А. Радоловъ: Ще сѫдимъ по резултатите.

В. Молловъ (д): Опитътъ на човѣчеството въ това отношение вече ни дава възможностъ да дадемъ отговоръ на това. И заради туй ви казвамъ, че срѣдствата на тази берба трѣбва да ги търсите не тамъ. Азъ не ви прѣпоръжвамъ да оставите свободно да течатъ прѣстѣннието, а трѣбва да създадете други срѣдства, трѣбва да създадете други мѣри, други заведения, по другъ начинъ да се брите съ прѣстѣнността и тогава ще дойдете до огъзи резултати, които вие очаквате. Туй засилване,

г-да, на наказанието пай-сетнѣ оставете го, за да се убѣдите, че трѣбва да прибѣгнете къмъ други срѣдства. Опитътъ на други държави въ туй отношение ни дава възможностъ да се освѣтлимъ.

Г. Колевъ (з): Да започнемъ да съ молимъ на разбойниците и крадците да не крадатъ.

В. Молловъ (д): Ще имъ се молимъ.

Г. Колевъ (з): Така де. Други срѣдства!

В. Молловъ (д): То се знае вашето срѣдство: да каците прѣстѣнника на единъ магарс, да го намажете съ катранъ и да го разкарвате по сокакнѣ, и ще постигнете резултатъ.Ще ви се смѣтътъ всички чужденци. Защото единъ чужденецъ възира, че петъ години въ биль въ централна Африка и подобно варварство не е виждалъ, както тукъ.

Г. Колевъ (з): Ами като ставатъ всѣки денъ кражби?

В. Молловъ (д): Хората сѫ се борили съ други начини и съ други срѣдства и днешното законодателство не признава тѣзи начини. Какво ще се прѣпиратъ? Самото измѣнение на наказанието, туй както се прѣпоръжва, ще състои сѫщото, каквото е било досега.

С. Христозъ (з): Това е вашата професия — да защищавате онзи, който е прѣстѣнникъ.

Прѣседателътъ: (Зърни) Оставате оратора да говори.

В. Молловъ (д): Досега нито единъ прѣстѣнникъ, койтъ е извѣршилъ прѣстѣнение, не се е отървалъ. Бѫдете споменни.

(Чете) „Осмѣнитъ по настоящия законъ на врѣмѣнѣ затворъ извѣрѓвайтъ наказанието си въ работа въ обществени заведения“. Дѣйствително работата трѣбва да бѫде организирана въ нашите затвори. Досега отъ издаването на наказателната законъ тази работа не е организирана. Азъ знамъ какъ работи Министерството на правосѫднието и не желая да бѫда лошъ пророкъ но то нѣма да я организира. Това е единъ въпросъ доста сложенъ, който занимава другитъ държави, кѫдѣто даже затворната работа, която е обикновено по-евтина, възбуджа негодуванието на свободното работничество, когто е принудено да се бори за сѫществуването си и не може да работи така евтино, както затворникътъ, когато бѫде организирана работата тъ, затворъ Нееднаквато азъ съмъ публикувавъ на Министерството на правосѫднието организацията на тази работа, но освѣнъ пътешестветъ на съркмета, на маниста, на кесии, освѣнъ правенътъ на шипчета, въ които слагатъ кръстове азъ не съмъ видялъ досега серозна работа въ български затворъ. Тукъ-тамъ има дограмаджилъкъ тукъ-тамъ има други занятия, но това е абсолютно малко, защото повечето отъ затворниците сѫ употребяватъ сега на полска рѣбта споредъ онова измѣнение което се внесе въ закона въ 1904 г. и когто, за да окуражи отиването на работата и за да не бѣгатъ, даде възможностъ на затворниците да намаляватъ срока на наказанието си. Това намаление на срока на наказанието се прѣмахва. Дали съ туй ще се увеличи охотата къмъ работа не знамъ, но противъ самотъ прѣмахване на това облекчение азъ не бихъ ималъ нищо противъ. Право е, щомъ сѫ освѣдени на тежка работа, да бѫдатъ подложени принудително на тази. Та работата въ обществени заведения както прѣпоръжва чл. 23 отъ законопроекта, би трѣбвало да бѫде организирана, но надали ще може да бѫде организирана. Кои сѫ тѣзи обществени заведения? Ние нѣмаме нито единъ институция за малолѣтни прѣстѣнници, нѣмаме нито една работилница, въ която тѣ да работятъ, а това е най-важното, най-сѫщественото.

Министъръ А. Радоловъ: Отдѣляме ги вече, както тукъ, така и въ Пловдивъ.

В. Молловъ (д): Вие ги отдѣляте, но из-се просвѣща въ отдѣленъ затворъ, работилница или селска колония. Отдѣлянето на малолѣтните прѣстѣнници въ еднъ общъ затворъ отъ другитъ прѣстѣнници е съвършено друго. Онова е една система съвършено отдѣлна, която изисква съвършено друга организация, съвършено други методи, а пъкъ създаването работа за възрастните затворници е нѣщо съвършено друго. Тукъ въ вашия законопроектъ не

правите тази разлика, вие не различавате нито използвати отъ малолѣтни, нито случайни отъ професионални прѣстъпници. Само въ усилването на наказанието забѣтѣваме тая разлика, а тя не може да биде прокарана тамъ, дѣто наказанието по самия наказателенъ законъ ежъ извѣредно строги. Така що надали що можете да дойдете въ положение да приложите този законъ по отношение на прѣдумилениетъ убийци или по отношение на лица, кото ежъ извѣршили убийство или грабежъ по чл. чл. 248 или 327 или 324 отъ наказателния законъ, и слѣдователно въ дѣйствителностъ вашиятъ законопроектъ ще има смисъль само за по-дребни прѣстъпления. Азъ пакъ ви казвамъ, че нѣмамъ нищо противъ това усилване на наказанието, направете го, но ако тъ се изпълнява по единъ разуменъ начинъ. Защото ако изпълнението остане сѫщото, каквото е било досега — а че то ще остане, азъ въ това отношение мога да държа басъ съ кого искате отъ васъ — естествено е, че въ такъвъ случаѣ нѣма да получите никакъвъ резултатъ, а ще дойдете до нова заключение, до която чухъ, че е дошълъ министъръ-прѣседателъ г. Стамболийски, кото казва: „Азъ се убѣдихъ отъ Централния затворъ, че наказание этъ дѣй години е съвършено достатъчно и колкото става повече, то става излишно, то убива само личността“. И затуй той казва още, че ще прибѣгне къмъ другата мѣрка, къмъ по-милването, за да се освободятъ тѣзи затворници, за които той намира по свое вѣтрѣшно убѣждение че тѣ достатъчно много сѫ страдали въ затвора, като сѫ лежали тамъ дѣй или три години. Едното и другото е несъвѣстимо. Така вие усилвате на наказанието при нашътъ затвори нѣма да даде резултатъ и нѣма да съзnamъ мѣсто за затворниците. А да реорганизирате затворите то е толкова сложна работа, що вие въ тая работа ще се спънете и не що можете да я направите. Слѣдователно ще трѣбва да се започне отъ другия край.

Но освѣнъ туй има и други мѣрки кото се прѣпоръжватъ. Това почерноване га лицето, кото се пѣтъ жд., е една мѣрка която азъ не съмъ срѣщалъ въ историята на наказателното право. Имало е жигосване, имало е дам-госване.

Нѣкой отъ земледѣлци: Ще се отличаваме отъ другите.

В. Молловъ (д): Можете да турите и катранисване, ако щете. Вѣрно е, че ние имаме нужда да се отличаваме отъ другите, особено когато прибѣгнеме къмъ другите европейски държави и се стремимъ да дѣказваме, че сме културна държава. Но защо е това боядисване? То ще са прилагатъ къмъ тѣзи, кото сѫ съдѣдни на доживотенъ тѣмпиченъ затворъ. Слѣдователно въ затвора единъ ще бѣдатъ боядисани съ черно, други нѣма да бѣдатъ боядисани. Тогава да вземемъ всички боли и да боядисаме единъ черни, други сини, трети шарени и по този начинъ да направимъ единъ затворъ, кѫдѣто всѣки, кото дойде, да се посмѣе.

Ю. Вълковъ (з): Нѣма нужда да се боите — боята нѣма да хване Васъ.

В. Молловъ (д): Вижъ, по-ранѣ тебѣ може да та хване. — Азъ намирамъ че ние по този начинъ не бива да законодателствуаме. Азъ знае, че чувството у нашия народъ е съвършено друго, и знае какво негодуване имаше въ врѣме на освобождението, когато единъ руски околийски началникъ бѣше си пѣзводилъ да наложи тѣлесно наказание нѣкѫдѣ въ Горна-Орѣховица, слѣдъ като нѣкой го бѣше заблудилъ. Самото население се отнася къмъ тѣзи наказания съ отвращение. Нѣма защо да прибѣгвате въ този случай къмъ тѣхъ, толкова повече че тѣ сѫ излишни.

Нѣкой отъ земледѣлци: Вие не знаете — въ провинцията искатъ наказанието на този, който прави прѣстъпление.

А. Кундалевъ (з): Тѣ сѫ лекции за Университета.

В. Молловъ (д): Имате нужда да ги слушате.

А. Кундалевъ (з): Азъ имамъ нужда да ги слушамъ, но Ви имате нужда да видите кѫдѣ какво е.

В. Молловъ (д): Азъ ще дойда до това, откѫдѣ иде то.

А. Кундалевъ (з): Отъ покварата иде.

В. Молловъ (д): Знамъ кой насажда покварата.

А. Кундалевъ (з): Най-голѣмия разбойникъ, като ви ладе 20 хиляди лева, десетъ дена се готвите да го защищавате.

П. Кораковъ (д): Вие имахте дѣло за кражба — два пажти сте били подсѫдимъ за кражба. Затова недѣйтѣ говори.

А. Кундалевъ (з): Кой, азъ?

П. Кораковъ (д): Да, да. Два пажти сте били подсѫдимъ за кражба на овце.

А. Кундалевъ (з): Г. прѣседателю! Азъ не знамъ какъ създава господинътъ. Той казва, че два пажти съмъ билъ осажданъ за кражба.

П. Кораковъ (д): Подсѫдимъ.

А. Кундалевъ (з): Азъ искамъ да стане и да каже кога е било това и кѫдѣ е било, въ кое сѫдилище.

П. Кораковъ (д): Два пажти сте били подсѫдимъ въ Хасковския окрѫженъ сѫдъ, осажданъ създава и слѣдъ това оправданъ отъ Пловдивския апелативенъ сѫдъ.

А. Кундалевъ (з): Какво приказвашъ?

П. Кораковъ (д): Че сте били подсѫдимъ за кражба и слѣдъ това сте били оправданъ.

А. Кундалевъ (з): Мислишъ ли, че дѣлата на опѣзи, които сѫ давани подъ сѫдъ за кражба не могатъ да се намѣрятъ сега? Готовъ ли си да намѣримъ такова дѣло по мой адресъ?

П. Кораковъ (д): Азъ ще Ви посоча номера на дѣлото. Тѣгава Вие сте били осажданъ като овчарь въ селото, кѫдѣто живѣсте, прѣди нѣколко години, и слѣдъ туй сте оправданъ отъ апелативния сѫдъ.

А. Кундалевъ (з): Сънуващъ ли туй, косто приказвашъ? Г. прѣседателю! Азъ не го знамъ, широкъ ли е или тѣсъ, по го виждамъ, че той е нечѣсенъ и задъ се убѣдите, че това е така, азъ искамъ една анкета, въ която и той да влизи. Може ли такава лудостъ да съзприказва? Най-сетне не сме дошли тукъ да приказваме дивотии. Мръсникъ такъвъ!

Прѣседателъ: Г. Кораковъ! Вие нанесохте едно зекърбленте на хасковския народенъ прѣставител г. Кундалевъ и затова Ви поканвамъ да си этеглите думитѣ.

П. Кораковъ (д): Не мѣга да си оттегля думитѣ. Азъ знае, че г. Кундалевъ е билъ подсѫдимъ за кражба на овце и оправданъ отъ апелативния сѫдъ. Това е фактъ. На всѣки случай не е билъ осажданъ.

А. Кундалевъ (з): Не е вѣрно. Готовъ ли си на това, което прѣлагамъ? Да намѣримъ дѣлото, по което азъ съмъ билъ осажданъ отъ Хасковския окрѫженъ сѫдъ и оправданъ отъ Пловдивския апелативенъ сѫдъ.

П. Кораковъ (д): Азъ ще Ви посоча номера на дѣлото. Имамъ писмо, което не е у мене. Утрѣ-другиденъ съмъ тукъ и ще Ви кажа номера на дѣлото.

А. Кундалевъ (з): Защо утрѣ, а не сега?

П. Кораковъ (д): Защото писмото не е у мене.

Прѣседателъ: Г. Кораковъ! Поканвамъ Ви да си оттеглите обидата, която нанесохте на г. Кундалевъ.

П. Кораковъ (д): Каква обида съмъ нанесълъ? Азъ твърдя, че г. Кундалевъ е билъ подсѫдимъ за извѣстно прѣстъпление, безъ да е билъ осажданъ. Какво съмъ го обидилъ? Не съмъ казалъ, че е билъ осажданъ, а казахъ, че е билъ подсѫдимъ отъ Хасковския окрѫженъ сѫдъ и оправданъ отъ Пловдивския апелативенъ сѫдъ. Азъ не мога да твърдя, че той е осажданъ.

А. Кундалевъ (з): Какво означава това клюкарство? Целият Парламентъ чу, когато той каза, че два пъти съм бил осъждан за кражба, а сега казва, че из съмъ осъждан, а подсъдимъ.

П. Кораковъ (д): Азъ твърдя — и това господата, която съм наблюдо, го чуха — че Вие сте били подсъдимъ за кражба на овце, осъденъ и следъ туй оправдан отъ Пловдивския апелативенъ съдъ слѣдователно нѣма присъда влѣзла въ законна сила, затуй не мога да кажа, че сте били осъжданъ.

А. Кундалевъ (з): Никога не съмъ отивал въ Пловдивския апелативенъ съдъ.

П. Кораковъ (д): Азъ ще Ви кажа.

А. Кундалевъ (з): Като чирпански циганинъ лъжа.

Прѣдседателътъ: Ще приложа правилника. Чл. 74 отъ правилника казва: (Чете) „Временно се изключва отъ Събранието всѣки прѣдставителъ: ... б) който осърби Народното събрание или част отъ него или пъкъ прѣдседателствующия на засѣдането“.

П. Кораковъ (д): Азъ не казвамъ, че е осъденъ.

Прѣдседателътъ: Моля Ви се, г. Кораковъ. Азъ чухъ какво казахте. Вие осърбихте единъ народенъ прѣдставителъ съ думитъ, че той е осъжданъ за кражба на овце. Поканвамъ Ви да си оттеглите думитъ.

П. Кораковъ (д): По отношение на това, че е билъ осъденъ съ присъда влѣзла въ законна сила, туй нѣщо не съмъ казалъ. Обаче казахъ, че е билъ подсъдимъ. Нѣма присъда влѣзла въ законна сила. Каква обида има тукъ?

Прѣдседателътъ: Има думата г. Кундалевъ за лично обяснени.

А. Кундалевъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Ние трѣбва да се разберемъ веднажъ завинаги: или сме прѣдставители на българския народъ, дашли тукъ да защищаваме неговите интереси, както сме се клели, или сме дошли тукъ да псувааме, да се баляемъ и да лъжемъ.

С. Дупариновъ (з): И да клюкарствувааме.

А. Кундалевъ (з): Ние сме дошли да казваме истината така, както ние я разбираме. Прѣди една минута г. Кораковъ каза, че съмъ осъжданъ два пъти отъ Хасковския окръженъ съдъ за кражба на овце...

П. Кораковъ (д): Не съмъ казалъ подобно нѣщо.

А. Кундалевъ (з): ... следъ една минута казва: „Не, г. г. народни прѣдставители, азъ не съмъ казалъ, че е осъжданъ и че има присъда влѣзла въ законна сила“. Азъ прѣдлагамъ на г. прѣдседателя да пскани стенографитъ да прочетатъ точните му думи и ако той е казалъ, че азъ съмъ осъжданъ два пъти за кражба, а не че съмъ билъ подсъдимъ, той самъ ще се изобличи и прѣдъ де-путати, и прѣдъ публика, и прѣдъ кореспонденти на вѣстниците, че могатъ да се намѣрятъ хора не етъ уличата, а хора отъ Народното събрание, които да лъжатъ като цигани и само слѣдъ дѣвъ минути да се изобличаватъ сами. Азъ вярвамъ г. прѣдседателя да направи това.

Прѣдседателътъ: Моля г. г. стенографитъ да прочетатъ казаното отъ г. Коракова.

(Стенографитъ прочитатъ прѣреканията, както сѫ изложени по-горе)

Г. Кундалевъ! Слѣдъ тия обяснения бюрото на Камарата счита инцидента за свѣршенъ. Само правя бѣлѣшка на г. Коракова и обрѣщамъ вниманието на всички г. г. народни прѣдставители да се въздържатъ отъ взаимни обиди.

Г. Молловъ! Продължавайте рѣчта си.

В. Молловъ (д): Втората мѣрка, която се прѣпоръчва въ законопроекта и която трѣбва да бѫде прѣѣнена по своятъ послѣдствия, е тъй нареченото изселване. (Чете) „Осъжденитѣ по настоящия законъ повече отъ единъ пътъ, както и осъжденитѣ на повече отъ петъ години строго тѣм-

ничъ затворъ, могатъ, следъ като изтърпятъ наказанието си, да бѫдатъ изселвани отъ населеното място, дѣто иматъ постоянното си мѣстожителство, чрѣзъ референдумъ. Референдумъ може да се иска до шестъ мѣсяца отъ връщането на лицето. Искането се прѣдявява отъ 1/4 част отъ избирателите.

„Изселваніетѣ се прѣмѣстватъ въ най-близкия градъ и се поставяятъ подъ полицейски надзоръ, докато намѣрятъ общини, въ която да се заселятъ съ разрѣщение на общинския ѹ съвѣтъ“.

Азъ не виждамъ необходимостта да се постъпва по такъвъ начинъ. г. г. народни прѣдставители. Ако жителитѣ на едно село намѣрятъ за необходимомъ да се отврьватъ отъ единъ отъ своите съселяни по такъвъ начинъ — макар че въ селото тѣ могатъ да го поставятъ подъ единъ по дѣйствителенъ контролъ; той ще бѫде постоянно тамъ и тѣ сѫ слѣдователно въ състояние да му въздѣствуватъ много повече, отколкото, ако това лице бѫде на друго място — кѫдѣ ще отиде? Ще отиде въ най-близкия градъ. Какво ще прави тамъ? Ако той е въ село — защото разбираамъ, че това се отнася къмъ лица, които принадлежатъ на селото — обикновено той ще има тамъ извѣстенъ имотъ, че има близки, че може така или инакъ да се прѣпитава. Но какво ще прави той въ най-близкия градъ подъ надзора на полицията, кой ще го храни, какво ще търси тамъ? Естествено е, че нѣма да върши нищо друго, освѣтъ да повтори прѣстѣплението и да отиде на пансонъ въ затвора; другъ путь на му остава. Изселването, което въ другитѣ дѣржави и до днесъ се практикува, но къто не се отнася за вѣтринностата на дѣржави, а за колонии, дѣто ще отидатъ само най-голѣмите прѣстѣпници, дѣто може да се организира една тежка работа, дѣто по този начинъ могатъ да бѫдатъ полезни, а освѣтъ туй да освободятъ и отечеството си отъ своето присъствие, е една мѣрка, която по никакъ начинъ не може да съ практикува у насъ въ България, която нѣма колонии. Що напълнимъ голѣмите или малките градове съ прѣстѣпници. Какво ще прави властта съ тѣхъ?

Нѣкой отъ земледѣлци: Има адвокати — ще ги защищаватъ.

В. Молловъ (д): Е-е-е, вие пѣкъ все съ тия адвокати! Всѣ при адвокатитѣ ще отидатъ и ще свѣршатъ всичко съ адвокатитѣ. Това не сте разбрали, и нищо нѣма да разберете. И тамъ е нещастното ви, че нищо не разбираатъ. Адвокатитѣ, адвокатитѣ, адвокатитѣ! Адвокатитѣ практикатъ прѣстѣпления, адвокатитѣ защищаватъ прѣстѣпниците и т. н.! Почитайте поне вашите хора, които сѫ свѣршили правото!

Прѣдседателътъ: Моля, г. Молловъ, то е мнѣние.

В. Молловъ (д): Ама єбърните имѣ внимание.

Третата мѣрка е тъй наречената солидарност за щети, която сѫ нанесени отъ прѣстѣплението. Г. г. народни прѣдставители! Това е пакъ една мѣрка, която е взета отъ старото право, една мѣрка, която сега павѣскѣдѣ въ изоставена. Азъ не зная дали уважаемиятъ министър на правосъдието сѫ въ отнесътъ до Б. Бочева, който е специалност по старобългарското право, за да види дали нѣма още нѣкон и други мѣрки, които сѫ били прилагани прѣди 500—600 години, та да можемъ да ги внесемъ сега, днесъ въ нашето законодателство! Но солидарната отговорност за загубитѣ, така както тя е прокарана — и азъ разбрахъ, че на нея особено се държатъ — прѣди всичко не може да бѫде осъществена въ градовете. На какво основание вие ще облагате градското население за апашълъци или за кражбите, които се извѣршватъ отъ извѣстна класа лица, съ които то нѣма абсолютно нищо общо и противъ които то не може да вземе абсолютно никакви мѣрки? Ако е въпросъ за едно малко населено място, все още го разбираамъ — тамъ хората се познаватъ, отношенията между хората и кѫщите сѫ по-други. Но въ единъ градъ — вземете напр. София — кѫдѣто . . .

Нѣкой отъ лѣвицата: Постоянно ставатъ кражби и грабежи.

К. Караджовъ (з): Че нима въ града трѣбва да крадатъ?

Прѣдседателътъ: (Звѣни) Моля Ви се.

В. Молловъ (д): Най-сети въведете новъ данъкъ, отъ който да се плаща загубите, които сѫ причинили прѣстъпниците. Вие искате, щото всичката загуба, която причини едно известно лице, да се възлага върху къщите.

К. Караджовъ (з): Общо всички сме виновни — трѣба да поправимъ загубата всички.

В. Молловъ (д): Ще я поправите вие по този начинъ, много добре ще я поправите!

К. Караджовъ (з): Ние съмѣтаме, че населението не е виновно, но пъкъ този, къмъто е откраднато, той какво е виновенъ? Защо само той да пострада? Нѣма ли нѣщо справедливо тукъ?

Прѣседателътъ: (Звѣни)

В. Молловъ (д): Мнози е справедливо! Приемете го, сами вие ще се разкажвате. Въ Вашето село да отиде нѣкой съ нѣкакви склонности и да ги откраднатъ тамъ, вие ще ги плащате.

К. Караджовъ (з): Ще ги плащаме, защото може-би знаемъ прѣстъпниците и не сме ги изселили. Трѣба съ прѣбрѣните да ги гледаме.

В. Молловъ (д): Каждъ ще ги изселвате, на планетата Марсъ ли или на луната? Послушайте хера, които повече сѫ боравили съ тѣзи въпроси.

К. Караджовъ (з): (Въразява нѣщо).

В. Молловъ (д): (Къмъ прѣседателя) Я, моля Ви се, усмирете негова милостъ да не мѣ спира! Не разбира нищо, а само прѣкъсва! Че какво е това: „бр, бр, бр“? Че азъ не мога да говоря!

Прѣседателътъ: Моля Ви се, Вие надѣйте дразни.

В. Молловъ (д): Азъ не дразня, азъ говоря по единъ институтъ.

Т. Караваневски (з): Срамота е, че сте професоръ! Не Ви ли е срамъ да са обръщате така къмъ единъ човѣкъ?

Г. Данайловъ (д): Това е обида сега.

В. Молловъ (д): (Къмъ Т. Караваневски) Я мълчете тамъ! Само съ прѣбрѣните мога да Ви отговоря. Той има право да ми възрази, слѣдъ като мѣ изслушва, а не да прѣкъсва.

Т. Караваневски (з): Щомъ сте по-уменъ, изслушайте го.

В. Молловъ (д): Не Вие ще учите мене какво да правя! (Шумъ)

Прѣседателътъ: Давамъ петъ минути отдихъ.

(Слѣдъ отдихъ)

Прѣседателътъ: (Звѣни) Моля ви, г-да, по мѣстата си. Моля г. Молловъ да продължи рѣчта си.

В. Молловъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣставители! Азъ се бѣхъ спрѣтъ върху онази мѣрка, която се прѣпоръчва въ закона, а именно тий паречисната солидарна отговорностъ на всички стопани за щетите, които се причиняватъ отъ прѣстъпни дѣянія, посочени въ този законопроектъ, за да изтъкна, че тя особено въ градовете се явява съвършено неприложима.

Нѣкой отъ земедѣлци: Тий асъ ние не искаме да я прокарамо. Прочетете чл. 2.

В. Молловъ (д): Чель съмъ го — трѣба референдумъ. Какъвъ резултатъ ще даде той референдумъ? Че мѣрката ще се приеме или нѣма да се приеме? Ако тя може да бѣде приложена въ по-малките заселища, дѣто хората се познаватъ единъ съ другъ и дѣто слѣдователно тѣхната общностъ може да спомогне, щото тѣ въ много кратко време да откриятъ кой е прѣстъпникъ, въ градовете това е почти невъзможно. Слѣдователно излишно е даже да се

създада подобна възможностъ за по-голѣмите заселища, защото ще внесемъ въ напето право едно начало, което не виждамъ, че може да даде добъръ резултатъ. Самите стопани въ градовете нѣматъ възможностъ да откриятъ прѣстъпника. Тамъ прѣстъпността има съвършено другъ характеръ; тя не е салската, обикновената, простата прѣстъпност. Прѣстъпниците въ градовете обикновено сѫ професионални, нѣколько пѣти есъждани лица. Борбата съ тѣхъ трѣба да се организира на съвършено други начала. Залавянето имъ, съденето имъ тъй сѫщо се намира въ зависимостъ отъ други правила; тѣ не може да става тъкъ, както е по отношение на по-простите прѣстъпници, каквито сѫ въ селата.

Слѣдователно обобщаване на бива да става. Още въ самото начало този законъ трѣба да бѣде ограниченъ върху селата, щомъ най-послѣ вие го намирате за спрѣдливъ. И въ тамъ трѣба да се замислите върху този въпросъ, върху начина, по които ще се осъществява или прилага това огнищиване на врѣдите и загубите. То ще стане по административенъ редъ, чрѣзъ една комисия, която прѣдварително ще има да ги установи, не чрѣзъ сѫда. Прѣдъ сѫда иметъ е дѣлженъ да заведе гражданска искъ въ размѣръ на платенинъ щети, или потърпѣніята може да се явятъ да прѣдъявятъ по-голѣми щети, отколкото сѫ ония установени отъ административната комисия. Създада се една двойственостъ въ това отношение, двойственостъ, която ще се изрази въ разликата, която ще има между присъдата и постановленето на тази административна комисия. Ясно е слѣдователно, че съ туй нѣма да се създаде по-голѣма сигурностъ, нѣма да се създаде и по-голѣма възможностъ на сѫдилищата, като се заведе гражданска искъ прѣдъ тѣхъ, да се произнесатъ по единъ начинъ, който установява тия щети и врѣди така, както тѣ въ дѣйствителностъ сѫ нанесени. Административната комисия ща дѣйствува по единъ осъбенъ начинъ: тамъ ще се явятъ, ще се разпитватъ свидѣтели, както това се вижда отъ последните постановления на закона; ти ще събира различни свѣдѣнія; тѣзи свѣдѣнія могатъ да бѣдатъ въ противорѣчие съ онѣзи, които сѫ пъкъ събрани въ сѫда; прѣдъ комисията ща се дававатъ тия клетвени показания — тѣ разбираамъ азъ прилагането на чл. чл. 193 и 467 отъ наказателния законъ. Може-би да се бѣркамъ, да не се разбира, че въ този случай комисията ще може да получава показания, които въ дѣйствителностъ може да събира или може да приема само сѫдътъ. Такава двойственостъ не би трѣбвало да сѫществува. Щомъ се приема самото начало, законодателството да се върне къмъ началата, които сѫ установени по-рано въ закона за пожаритъ, каждъго процедурата съ много по-кратка и кждъго установителната протоколь за щетите и врѣдите ще служи като основа на самото сѫдилище, ясно е, че тѣгава ще има единство и сѫдилищата получаватъ възможностъ да контролиратъ дѣйствията на една административна комисия, която може да бѣде много лесно заблуждана и която въ туй отношение никога не може да замъни работата на единъ сѫдъ, който ще трѣбва да провѣри отъ всички страни обстоятелствата, при които е станало едно дѣяніе.

Това сѫ мѣрките, които се прѣпоръчватъ отъ законодателството като мѣрки, които усилватъ наказанието и които даватъ възможностъ, щото врѣдите и загубите да бѣдатъ плагени въ едно много по-кратко време, отколкото това би могло да стане при днешното законодателство, при днешното правило.

Има още едно постановление на чл. 22: (Чете) „Мѣрката за неотклонение по настоящия законъ въ вземане подъ стража. Чл. 210 отъ главното сѫдопроизводство не се прилага спрѣмо обвиняемъ по него“. Чл. 210 отъ наказателното сѫдопроизводство гласи, че сѫдебните слѣдователи нѣма право да употребяватъ никакви принудителни или убѣдителни срѣдства или други нѣкакви въздѣйствия върху обвиняемия, за да изтъргне отъ него самопризнание или показания. Този членъ по отношение на обвиняемите по този законъ се етънива. Азъ мисля, че и тукъ се прави едно прибѣрзано, едно неумѣстно законодателство. Защото, както щемъ да цѣнимъ ние сѫдебните слѣдователи, естествено е, че при днешния законъ, при туй положени, което заема сѫдебните слѣдователи като магистратъ, ние слагаме въ неговите ръчи изслѣдането на едно дѣлъ и не му даваме възможностъ да злоупотребява съ властта си. Той се намира лице съ лицъ съ единъ гражданинъ. Вие все мислите, г. г. народни прѣставители, непрѣмѣнно за дѣйствителни прѣстъпници, за лица, които безъ друго сѫ извѣшили прѣстъпни дѣянія. По-

мислете, че едно лице може да бъде неправилно обвинено, че може да бъде подъ съдъ безъ да бъде виновно. Това, което азъ говоря, не го говоря за онзи, който е извършил престъпление и е осъден, но говоря за случаите, въ които на тия мъроприятия ще бъдатъ подложени лица, които съмъ съвършено невинни, но които случајно ще бъдатъ подложени на тази процедура и спръмко които ще се приложатъ мърки, които въвъ ибко случаи могатъ да подействуватъ и да изтъргнатъ отъ тъхъ един показания, които въвъ действителността да бъдатъ съвършено невинни. Тукъ прѣди ибко мъсеща се извърши едно убийство на булевардъ „Дондукевъ“ на ибко си жена Радилъ. По туй дѣло има 20 души, които единъ подиръ други признаватъ, че съмъ извършили убийството. Градоначалството ги е докарвало прѣдъ военния слѣдователъ двама по двама и тъ съмъ казвали: „Да, ии извършихме престъплението“, но щомъ полицейскиятъ чиновникъ си отива, тогава казватъ: „Не, биха ии и затуй признахме“. Сега вие виждатъ въ какво положение може да се намѣри самото правосъдие. Мъркитъ, които въ днешното сѫдопроизводство съществуватъ, съмъ изработени въ въкое, тъ съмъ отмѣнили това право, което е било до революцията и което не е дало добри резултати. И въ туй этиотъ пакъ има да кажа, че реформата ще върви не въ тази посока. Не съмъ отмѣнили или отегчавания ии ще откривамъ престъпниците, но по съвършено другъ начинъ на дѣйствието, съ излагането на къто азъ ще завърша това, което имахъ да кажа по днешния законопроектъ.

Азъ ви казахъ, че бърбата съ престъпността е най-организирана въ всички модерни държави. Въ тази борба има защо да прибъгнемъ до срѣдства, които ние считаме въ нашето правосъзнание на днешни хора като мърки еживѣли своя въкъ, като мърки, които издаватъ резултатъ. Борбата съ престъпността се организира много енергично, и на първо място въ туй отношение ще трѣбва било Министерството на правосъдията, било Министерството на вътрѣшните работи най-сетне сърно зо да се занимае единъ пакъ съ въпроса за организацията на нашата съдебна полиция. Това е най-важниятъ недостатъкъ въ всичката наша сѫдебна уредба сега. Ние имаме полиция, пакъ имаме прѣварително издиране. Органитъ, които отиватъ тамъ, съ органи обикновено покварени. Спрѣмо тъхъ много зовече може да се възбуджатъ дѣла и обвинения, отколкото спрѣмо онѣзи, които тъ съмъ предизначенъ да прѣслѣдватъ. Тъ не разполагатъ съ никакви нови срѣдства за установяване на престъплението; имаме никакви училища, никакви помагала. Тъ не знаятъ какъ да се обѣрнатъ и какво да установятъ на мястото, къдѣто е извършено едно прѣстъжение. Тамъ е важниятъ моментъ. И тамъ, дѣто пълнитеца е била организирана, води и престъпността е намалила, води и спокойствието е настъпило. Азъ знамъ много добре, че днесъ въ страната има и разбойничество и засилена престъпност; специално разбойничеството се засилва, и мърки се взематъ срѣчу него. Но, г. г. народни прѣставители, това се дължи на други причини. И не само по той начинъ ще се води борбата съ разбойниците. Организирайте неговото прѣслѣдане, бързото залягане на тия лица — както изглежда, че сега напослѣдъкъ става. Естествено е, че тъ ще се мањнатъ, щомъ се взематъ енергични мърки.

Но по-нататъкъ, ако бъдатъ увѣрени всички въ едно, че наказанието, каквото и да бъде то, ще бъде строго изпълнено, че въ туй отношение има да има никакво смекчаване, има да бъде освободено прѣдъ врѣме, бѫдете сигури, че и въ нашия народъ ще влѣзо убѣждението, че такива престъпления и такива престъпни дѣяния безнаказано не може да се вършатъ. Вие прѣдвиджате силни наказания. Прѣдвидете ги. Но вие сѫщеврѣменно оставите въ сѫдия размѣръ — дано това не бѫдатъ така въ бѫдеще — помилванията. Ами сега насокор въ „Държавенъ вѣстникъ“ пакъ чета: помилвания, помилвания. Между помилванията има миозина, на които имената се споменуватъ въ различни частни писма. Напр. Мангъровъ е билъ облекченъ; касоразбивачъ въ Стара-Загора Джорджеско е билъ пуснатъ отъ затвора; ибко си разбойници съмъ били освободени; атентаторътъ въ Казимисто — и тъ съмъ облекченъ. Отъ една страна ще налагате наказания, отъ друга страна ще освобождавате престъпниците! По тези начинъ у насъ се е създадо убѣждението, че каквото и да бъде наказанието, има колай: слѣдъ третата инстанция въ сѫдиишата има и четвъртата инстанция — помилването. И за тази четвърта инстанция вие най-сетне има защо да

обвинявате адвокатите, тъ поне въ нея не участвуватъ. Но тази четвърта инстанция така широко дѣйствува, щото въ дѣйствителностъ всѣки единъ прѣстъпникъ може да бѫдатъ степенъ да разчита на нея. Азъ поне зная — приказватъ съмъ съ хора отъ Долна-бая — че тия разбойници около Долна-бая, които проглупиха събъта, два-три пъти съмъ били залявани отъ населението, но съмъ били освобождани отъ органите на властта.

Министъръ А. Радоловъ: Избѣгали съмъ.

В. Молловъ (д): Така ми казаха. Казаха ми, че съмъ ги заварили въ една кѫща въ полунощно състояние, закарали ги въ участъка, но на другия денъ съмъ изфирисали. Кой е кривъ, когато има единъ такъвъ участъкъ, когато има една такава полиция? И азъ мога да ви кажа, дѣбръ че сега въ тая борба съ разбойничеството всичма участни войската; тя е, която дѣйствува енергично въ повечето случаи, тя въ повечето места залязва разбойниците. Но възможе ги прѣмахнате, когато всадите убѣждението, че наказанието, което ще наложите — а пъкъ за разбойничеството наказанието никога не е било леко и сега нѣма да бѫде по-леко, то обикновенъ е влѣжето — ще го приложите най-строго, когато има и туй убѣждение, че престъпникътъ не може да има надежда да излѣзе отъ затвора. Вие възможе трѣбва да организирате самитъ затвори, да ги поставите на тая висота, що тѣ да не бѫдатъ едно дембелхана или кафене, кѫдѣто хората се събиратъ на приказки, а да бѫдатъ истински затвори, кѫдѣто ще се изпълнява едно наказание съ всичката пегова строгость. Тогава дѣйствително вие можете да помислите, че ще подействувате върху престъпленията, и ще почнете да ги намаливате.

Дотогава съ тъзи срѣдства вие има да постигнете резултат и особено има да постигнете такъвъ съ ония срѣдства, които азъ намирамъ, че не съмъ за днешния събътъ и за онова разбиране, което има културниятъ човѣкъ, срѣдства, които, ако бѫдатъ приложени, биха имали по-лонги послѣдствия у насъ, отколкото ако не бихме ги прилагали никакъ. Азъ съмъ тъмъ, че въ това отношение ние ще постигнемъ резултат съ други срѣдства: съ реорганизирането на нашето сѫдебно дѣло, съ есигуряване изтърпѣването на наказуемостта до край, безъ тъзи помилвания, които ставатъ и конто намаливатъ наказанието много зовече, отколкото трѣбва, и въобще съ създаването на единъ правовъ редъ. Щэмъ въ нашето население, въ нашия народъ напълно проникне убѣждението за единъ сѫществуващъ правовъ редъ, за единъ сѫдилища, които ще дѣйствуваатъ строго, ясно е, че въ такъвъ случай ние ще можемъ да разчитамъ на едно намаливане на престъпленията. Тази увѣреностъ, тя е важната, защото не е нито жестокостта, нито строгостта, нито наказанията, които съмъ повлияли въ историята на човѣчеството за намаливане на престъпленията.

Нашата престъпност, г. г. народни прѣставители, въ туй отношение азъ я намирамъ, че е въ по-щастливо положение. Ние имаме тази тежка престъпност, която иматъ други държави. Въ другите държави мъчинотията е въ туи, че престъпността е съсредоточена въ извѣстни по-големи населени центрове. Това е една професионална престъпност. Престъпниците тамъ съ хора, които съ израснали специално подгответи за престъпления, които работятъ съ най-модерни срѣдства, а даже и сами изнамрватъ начини, по които да извършватъ нови и нови престъпления. Даже полицията се намира въ чудо по нѣкой пакъ, когато иска да открие начинъ, по които е разбита една каса, или начина, по който се е влѣзло въ една кѫща или е извършено ибко друго престъпление. Трѣбовать особени хора, съ една особена подготовка, които да се посвещатъ на тая задача — откриване на престъпленията. Нашата престъпност въ големата си част е селска, а въ по-малката си част е градска престъпност. Огъ статистиката за 1911 г., която сега насокор е издадена, вие ще увѣрите въ това отношение, че — особено за тъзи престъпления, за които се говори въ този законопроектъ — ние имаме защо да се тревожимъ много. Ние имаме единъ сравнително много малък брой тежки престъпни дѣяния; повечето отъ тъхъ се отнасятъ до кражби. Кражбите въ туй отношение дѣйствително съмъ повече, още и за тъхъ цифри поне за 1911 г. не съмъ толкова страшни. Ако вземемъ по тая статистика за 1911 г. общото число на осъдените, виждаме, че броятъ на осъдените достига цифрата 9 хиляди и нѣщо души. Въ това число по наказания имаме: 2 осъдени на смърть, 12 души осъдени на строгъ тѣмнинчъ затворъ, 536 души осъдени на

връмененъ строгъ тъмниченъ затворъ — едно сравнително неголъмо количество — 7.866 души осъдени на тъмниченъ затворъ, 1.024 души на запирane и 884 души на глоба. Така щето общото число на осъдените безусловно е 5.463 души и условно — 3.488, или всичко 8.951 услъвно и окончателно осъдени. Сега, ако вземемъ да видимъ числата на прѣстъпните дѣянія по рода на прѣстъпленіето, ще се увѣримъ, че само по отношение на кражбите, обидите докаченията на честь цифрата достига до единъ из-голъмъ размѣръ; инакъ цифрата за другитѣ прѣстъпления не еж особено голъми. Слѣдователно нѣма защо да има у насъ иѣкакво безпокойство по отношение на най-тежките прѣстъпни дѣянія; за щастие тѣ у насъ не сѫ особено чести.

По мѣсто и връме на извѣршването иже за 1911 г. имаме: извѣршени прѣстъпни дѣянія 1.006, а заедно съ тѣзи етъ прѣдишиятѣ дѣянія 2.904 прѣстъпни дѣянія за градоветъ, а за селата — 6.041, или всичко 8.945. Виждате, че въ селата има по-голъмо количество лица, които сѫ осъдени, отколкото въ градоветъ. Ако вземемъ по-подробната статистика за прѣстъпните дѣянія, които сѫ били извѣршени, ще видите, че дѣянія като кражба — което тукъ има интересува — въ градоветъ сѫ били извѣршени отъ 1.120 мѫже, а въ селата отъ 2.326, отъ 92 жени въ градоветъ и 90 жени въ селата.

Нѣкой отъ земледѣлцѣ: Искате да кажете, че въ селата има по-голъма прѣстъпностъ ли?

В. Молловъ (д): Не, тукъ не е изчислена относителната цифра. Населението въ селата е много повече, отколкото въ градоветъ, и за да добинемъ процента на прѣстъпността, трѣбва да изчислимъ колко е населението въ селата и градоветъ, а това тукъ не е направено. Азъ ви съобщавамъ абсолютните цифри, отъ които не можемъ да видимъ заключение за процентитѣ. — За грабежъ прѣзъ 1911 г. въ градоветъ сѫ осъдени двама души, а въ селата 36 — както виждате, едно неголъмъ келичество. Ако желаете, мога да ви дамъ цифри и за убийствата, защото и за тѣхъ се говори въ този списъкъ. За тѣлесни поврѣди въ градоветъ сѫ били осъдени 351 души, а въ селата — 1.319. Тѣзи осъдени сѫ за леки тѣлесни поврѣди. За тежки тѣлесни поврѣди, за убийство, за лишаване отъ животъ въ градоветъ сѫ осъдени 48 души, а въ селата 227. Както виждате, една прѣстъпностъ, които не е особено интензивна и съ туй иже трѣбва да се гордѣемъ. Ако сравнимъ по-точно статистиките, вие ще се увѣрите, че по отношение на убийствата иже имаме една особень родъ прѣстъпностъ, които е характерна за Балканския полуостровъ; тя е убийството въ раздразнено състояние. Вие знаете много добрѣ какъ ставатъ такива убийства по селата, особено по кръчмитѣ: малко се попонашатъ хората, единъ се разправи съ другъ, другъ съ другъ, единъ вдига тоягата, удри или вади ножа и убива.

Т. Вълчевъ (з): Тогава да теглимъ сатъръ на кръчмитѣ.

В. Молловъ (д): Азъ съмъ съгласенъ, г. Тома Вълчевъ, не да теглимъ сатъръ на кръчмитѣ, а да унищожимъ казанитѣ, въ които са варни ракии. Кръчмитѣ сами по себе си могатъ да бѫдатъ унищожени, но когато остане ракията и се употреблява много, тогава ще ставатъ тѣзи прѣстъпления, които сѫ прѣстъпления обикновено въ неизвестно нормално състояние. Борбата срѣчу тѣхъ е борба друга. Азъ искахъ да ви изтѣкна: че борбата съ нашата прѣстъпностъ изисква единъ мѣрки, които сѫ по-прости, отколкото мѣрки въ другитѣ държави; тя е по-лесна у насъ. Борбата съ селската прѣстъпностъ трѣбва да бѫде една, съ градската прѣстъпностъ — друга.

Вие отъ сѫщата статистика ще се увѣрите, че рецидивисти у насъ при убийство, даже грабежъ почти не сѫществуватъ. Но ако обѣрнете статистиката за кражбите, вижте видите, че има осъдени за кражба даже по седемъ пѫти. Така, за прѣвъ пѫть за кражба сѫ били осъдени 3.105 души, за втори пѫть — 283, за трети пѫть — 107, за четвърти пѫть — 52, за пети пѫть — 24, за шести пѫть 17 души, за седми пѫть — 39. Виждате, че на хърата, които сѫ били осъдени за кражба и лежали въ затвора, послѣдниятъ не имъ е повлиялъ; тѣ сѫ становали професионални прѣстъпници. Но това е една особена прѣстъпностъ, която се дължи на натрупване на населението въ градоветъ и на особенитѣ социални условия, въ които това население живѣе въ града на нарасналата мизерия. Тукъ борбата съдѣдователно трѣбва да бѫде друга, трѣбва да се ражко-

води другояче, както за пълнолѣтнитѣ, така и за малолѣтнитѣ прѣстъпници.

Съ туй азъ завършвамъ онуй, което искахъ да кажа. Азъ имамъ, че мѣрки, които се прѣдлагатъ, нѣма да дадатъ онѣзи резултати, които се очакватъ. Борбата съ прѣстъпността трѣбва да бѫде организирана другояче и тя може да бѫде организирана, щомъ държавата положи всички усилия въ тая посока и щомъ създава пошироки послѣдни отъ тая прѣстъпностъ. Но тая борба съ прѣстъпността изисква и едно по-подробно изучване на нашите социални условия, на социалните принципи на прѣстъпността. Нашето население въ посмѣднѣ години дава въ туй отговоръ дѣйствително успокоятелни признати, особено въ извѣстни мѣста и по отношение на извѣстни отдѣлни групи прѣстъпни дѣянія. Има мѣста, кѫдето нашето население се изражда, и се изражда главно отъ силното дѣйствие на алкохола. Алкохолизъмътъ дѣйствително става опасенъ за нашето население и би трѣбвало, както другадѣ се взематъ мѣрки срѣчу него, така и у насъ да се взематъ. Честото повторение на прѣстъпленията въ извѣстни мѣста, напр. въ Татарпазарджишко, Чирпанско, въобще въ южна България — тѣ не сѫ толкова чести въ другитѣ мѣста — прѣстъпления противъ живота, противъ здравето на хората, това повторение, казвамъ, на тия прѣстъпни дѣянія показва, че дѣйствително трѣбва да се взематъ мѣрки. Но спасението нѣма да дойде отъ наказанията, то нѣма да дойде и отъ тѣзи по-тежки наказания, които сага се прѣдвиждатъ. Тѣ настини ще се наложатъ и никой не е прѣтъръ туй да има наказания и тѣ да бѫдатъ строги. Както виждате, азъ отивамъ дотамъ, че искахъ наказанието да бѫде строго, да не се прилагатъ никакви облекчения, които намаливатъ наказанието и които сега сѫществуватъ. Но азъ съмъ увѣренъ, че съ въздѣйствие върху причините на прѣстъпността иже ще постигнемъ туй, че това социално зло, този данъкъ на прѣстъпността, които се плаща въ всѣко общество, да бѫде постепенно намаливанъ. Само по този начинъ иже ще можемъ по-спокойно да гледамъ на бѫдещето въ това отговоръ. Трѣбва организация на сѫдебната полиция, организация на сѫдебното слѣдствието, организация на сѫдилницата. Да ви съобщя напр. — пакъ съвършено обективно — числото на започнатите дѣла, на прѣкратените и на дѣлата, по които са издадени оправдателни присъди. Числото на дѣлата, които сѫ били водени прѣзъ 1911 г., е 54.712. Отъ тѣхъ сѫ били прѣкратени по недоказаностъ 33.864 дѣла. Ето какво е дѣйствието на полицията: повече отъ половина отъ възбудените дѣла се прѣкратяватъ прѣдъ да влѣзатъ въ сѫда. Отъ тѣзи 54.712 дѣла 11.897 сѫ съ оправдателни присъди. По 5.463 дѣла има окончателни присъди, съ безусловно наложено наказанието, а по 3.488 дѣла сѫ пронесени присъди за условно осъждане. Отъ тия цифри вие виждате недостатъчното репресивно дѣйствие на сѫдилницата, защото дѣлата не могатъ да минатъ по надлежния редъ, не могатъ да се установятъ надлежно прѣдъ сѫдилницата. Отъ туй ясно виждате, че реформата, които трѣбва да са извѣрши, трѣбва да отиде въ друга посока: като борбата съ прѣстъпността отъ страна на организираната държава бѫде борба съ причините на прѣстъпността; иначе иже ще се върнемъ къмъ онзи опитъ, които е правило човѣчеството, но който опитъ въ това отговоръ има да даде нищо друго осъждане да ни накара да прибѣгнемъ, както въ другитѣ държави, къмъ други срѣдства, а не къмъ тѣзи, къмъ които виа мислите да прибѣгнете. Ако не направимъ това, нѣма да получимъ иѣзни резултати, които очаквамъ.

Прѣдседателътъ: Прѣди да вдигнемъ засѣданietо съобщавамъ на народното прѣставителство, че сѫ постигнали съдѣлните законопроекти:

Отъ Министерството на външната — законопроектъ за допълнение на закона за амнистията отъ 4 януари 1919 г.;

Отъ Министерството на външните работи и на износъ-външните — законопроектъ за таможните, събирами отъ сѫщото министерство и отъ българските легации и консулства въ страните;

Отъ Министерството на земледѣлното и държавните имоти — прѣдложение за одобрение даденото на сѫщото министерство разрѣшене прѣзъ 1919 г. да се отпусне на наследствените на риболовното право въ държавните и общински блата нужниятъ имъ дѣбовъ, буковъ и върбовъ материалъ за колове за ограждане гърлата на блатата и пр.;

Отъ сѫщото министерство — прѣдложение за одобрение даденото на сѫщото министерство разрѣшене прѣзъ

1920 г., като отъ правото, което дава бѣлѣжка III къмъ чл. 24 отъ закона за горите, да се ползва и нуждаещото се население, землищата на кѣто не граничатъ съ подобни държавни гори и което отстои на по-далечно разстояние отъ тѣхъ и пр.;

Отъ сѫщото министерство — прѣдложение за одобрение даденото на Мехомийската община разрѣщение прѣзъ 1920 г. да отсѣче бесплатно по стопански начинъ чрѣзъ трудова пъвинаност отъ открытия съчища въ околните държавни гори нужния дървенъ строителенъ материалъ (около 1.000 кубически метра) за съграждане на новото държавно здание;

Отъ сѫщото министерство — прѣдложение за одобрение даденото на сѫщото министерство разрѣщение прѣзъ 1920 г. съ което се одобрява да не се заплащатъ дърветата, които сѫ отсѣчени отъ държавната гора за направата на горскоиндустриалната желѣзница Чалъ-махле — Генингъ-ада;

Отъ сѫщото министерство — прѣдложение за одобрение даденото на сѫщото министерство разрѣщение прѣзъ 1920 г., щото прѣвидението въ чл. 30 отъ закона за горите срокъ за изнасяне на материали отъ съчищата на широколистните гори за настоящата стопанска година да се продължи съ единъ мѣсецъ, но не и за продължение на едногодишното;

Отъ сѫщото министерство — прѣдложение за одобрение даденото на сѫщото министерство разрѣщение прѣзъ 1919 г., щото на нѣкзи горски чиновници и служащи да се разрѣши да обработватъ за свои лични нужди извѣстни пространства отъ включените за държавно горско стопанство площи.

Тѣзи законопроекти и прѣдложения ще бѫдатъ отпечатани, раздадени на г. г. народните прѣдставители и поставени на дневенъ редъ.

Бюрото прѣдлага за утреинното засѣдане слѣдния дневенъ редъ:

1) изборъ на комисии по провѣрка дѣлата на Дирекцията за стопански грижи и обществена прѣвидливостъ и на Централата на девизитѣ;

2) трето четене на законопроекта за данъка върху общия доходъ;

3) трето четене на законопроекта за увеличение размера на държавните земи;

и по-нататъкъ слѣдва дневниятъ дневенъ редъ.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да си вдигнатъ рѣката. Благодарствую, приема се.

Вдигамъ засѣдането.

(Вдигнато въ 10 ч. 10 м. вечеръта)

Прѣдседателъ: **А. БОТЕВЪ.**

Подпрѣдседателъ: **К. ТОМОВЪ.**

Секретарь: **Д-РЪ К. КОНСУЛОВЪ.**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **В. Ив. Василиевъ.**